

L'educació superior en el segle XXI

Conferència Mundial sobre l'Educació Superior
UNESCO, París, Octubre de 1998

Càtedra UNESCO de gestió
de l'ensenyament superior

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA

Agència
per a la Qualitat
del Sistema Universitari
a Catalunya

ÍNDEX

Preàmbul, a càrrec del President de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya	7	
Presentació del llibre a càrrec del Rector de la UPC	9	
Reptes i oportunitats de les institucions universitàries en un context de canvi, a càrrec d'Esteve Oroval, Joan Subirats i Josep M. Vilalta	11	
Resum de la Declaració Mundial sobre l'Educació Superior	29	5
Prefaci	35	
Introducció	45	
Informe oral de la Sra. Suzy Halimi, ponent general a la cerimònia de clausura de la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior (divendres, 9 d'octubre de 1998)	51	
Declaració Mundial sobre l'Educació Superior en el segle XXI: visió i acció. Marc d'acció prioritària per al canvi i el desenvolupament de l'educació superior	65	
Annexos: declaracions i plans d'acció regionals		
Àfrica	93	
Estats Àrabs	109	
Àsia i el Pacífic	131	
Europa	151	
Amèrica Llatina i el Carib	159	
Taula de la Conferència	189	
Grup consultiu sobre l'educació superior	191	

preàmbul

ANTONI SERRA I RAMONEDA

President de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya

El coneixement ha passat a ser, diuen els experts, el factor fonamental de l'avançatge competitiu de les persones, les organitzacions i els països. Si fins al segle XVIII la terra era l'actiu que limitava la capacitat de producció, com en darrer terme afirmaven els fisiòcrates i recollien a les seves construccions teòriques Ricardo, Malthus i altres, la dita Revolució Industrial desplaçà aquest paper cap a les màquines i tots els estris que permetien incrementar el rendiment de l'energia desenvolupada pel treball humà. El més ric, el més poderós, el més eficaç era el qui disposava de més capital. Avui el progrés tecnològic ha desplaçat l'accent cap al coneixement. La persona, l'organització o el país que disposa d'un *know-how* superior és qui més rendiment pot treure dels factors naturals.

El coneixement, però, és un factor de producció amb unes característiques molt especials. No es compra i es ven fàcilment, com la terra o les màquines. I la seva transmissió planteja força dificultats. Els experts distingeixen entre coneixement explícit i tàcit. El primer s'incorpora en escrits, llibres, plànols, dibuixos i fórmules que, en principi, són a l'abast de tothom. El segon, per contra, només s'adquireix per observació i repetició i és difícilment articulable. Aquesta distinció, per molt elegant que sembli, no és ni de lluny tan clara com sembla a primera vista. L'assimilació d'un coneixement explícit requereix que la persona implicada disposi prèviament d'un mínim coneixement tàcit.

Arreu predomina, doncs, el convenciment que el desenvolupament econòmic requereix avui inversió en capital humà. En altres paraules, incrementar els estocs de coneixement dels ciutadans per tal que sàpiguen després extraure un major rendiment dels factors físics. En la mesura que la creació d'aquest major estoc exigeix una transmissió de coneixements tàcits i explícits, el sistema educatiu formal i tradicional té, i tindrà, un paper transcendental, fins i tot amb la incorporació de les noves tecnologies de la comunicació. No és, doncs, sorprenent que una institució com la UNESCO hagi redactat un manifest, una declaració, sobre l'educació superior i els principis que l'han d'informar. Un manifest que és una crida que recorda a la societat i als seus representants polítics la seva importància

i els criteris a què ha de sotmetre's la seva organització. Que recorda que, per la seva transcendència, l'ensenyament superior és un servei públic, digui el que digui l'ordenament jurídic corresponent. Qualitat, lliure accés i formació del professorat són alguns dels punts en què la susdita declaració posa l'accent.

L'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya no vol ni pot romandre al marge d'un tema que és la raó de la seva existència i ha cregut convenient donar difusió als documents que exposen els criteris que, a judici d'un organisme de la reputació i importància de la UNESCO, han de presidir l'adaptació dels sistemes d'educació superior en aquest segle XXI en què, o bé ja hi som, o bé som a punt d'entrar-hi. Esperem i desitgem que aquesta difusió impulsi i afavoreixi un ampli debat al nostre país per trobar la via que ens porti cap a un desenvolupament sostenible i socialment just.

presentació

JAUME PAGES FITA

Rector de la Universitat Politècnica de Catalunya

L'octubre de 1998 vaig tenir l'oportunitat d'assistir a algunes de les sessions de la primera Conferència Mundial sobre Educació Superior, organitzada per la UNESCO a París. En aquestencontre es posaren de manifest els reptes més importants de l'educació superior i de les universitats en els propers decennis, amb especificitats i problemàtiques diverses entre les regions del món, però també amb grans coincidències i reptes comuns. En la nova societat del coneixement i de la informació, les institucions d'educació superior poden esdevenir autèntics motors per al progrés cultural, social i econòmic, a través de la formació de les persones al llarg de la seva vida i de les activitats de recerca, transferència tecnològica i innovació. La Conferència Mundial aprofundí especialment en quatre àmbits clau: pertinència, qualitat, gestió i finançament, i internacionalització. Però el que em sembla encara més important d'aquestencontre és la resolució que s'adoptà per posar en marxa un autèntic pla d'acció amb mesures específiques a desenvolupar en cada gran regió del món. Del treball que anem fent tots els actors implicats i del seguiment dels resultats n'hauria de resultar el reforçament del paper de les institucions d'educació superior en el progrés just i sostenible de les nostres societats.

Durant aquells dies també vaig tenir la satisfacció de signar l'acord de col·laboració amb la UNESCO per crear la Càtedra UNESCO de Gestió de l'Ensenyament Superior de la Universitat Politècnica de Catalunya. Una de les finalitats principals de la Càtedra UNESCO és precisament la de fomentar la cooperació internacional en matèria d'educació superior amb institucions i centres d'altres països i de col·laborar en el seguiment d'aquesta Conferència Mundial. És per això que considero molt encertada la iniciativa de publicar en llengua catalana els principals materials que n'han resultat.

Voldria aprofitar l'ocasió per agrair sincerament a la UNESCO i a l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya aquesta iniciativa conjunta que ha fet possible la present publicació, i oferir un cop més la col·laboració de la nostra Universitat i de forma especial de la Càtedra UNESCO de Gestió de l'Ensenyament Superior de la UPC per al foment d'activitats que permetin el progrés de l'educació superior arreu del món.

Reptes i oportunitats de les institucions universitàries en un context de canvi

ESTEVE OROVAL, Catedràtic d'Economia Aplicada de la Universitat de Barcelona

JOAN SUBIRATS, Catedràtic de Ciència Política de la

Universitat Autònoma de Barcelona

JOSEP M. VILALTA, Coordinador de la Càtedra UNESCO de Gestió de

l'Ensenyament Superior, Universitat Politècnica de Catalunya

Creixement i canvis a l'entorn de l'ensenyament superior

11

No parem de sentir exclamacions sobre la crisi de les universitats, sobre els problemes que tenen plantejats. Però, com sabem, tant en medicina com en xinès, la paraula crisi té significats ambivalents. Clínicament indica tant el punt culminant que precedeix l'agreujament definitiu, com el moment que el pacient es refà i inicia el seu procés cap al guariment. I també en xinès trobem que crisi es compon de dos ideogrames, que tant volen dir "oportunitat" com "perill". La crisi actual de les universitats és el preàmbul de l'agreujament definitiu o l'inici del "guariment"? Convé recordar que fa més de 1.000 anys es van fundar les primeres universitats. I convé també adonar-se que, com recordava Clark Kerr, un dels especialistes sobre universitats més coneguts, de les 85 grans institucions existents a Europa a mitjan segle XV i que encara avui existeixen, més de 70 són universitats i, que si fa o no fa, continuen funcionant i governant-se de manera molt similar a com ho feien aleshores. Potser cal, doncs, tenir en compte aquesta impressionant capacitat de sobreviure abans de donar per enterrada o per definitivament superada la forma de crear coneixement que és encara la universitat.

Quin és el secret d'aquesta innegable capacitat de permanència i protagonisme? Com dèiem, les universitats han estat i són essencialment grans factories de coneixement. Aquest és l'element crucial que els ha permès tenir la força i les coordenades per resistir els pitjors moments, i és precisament aquesta característica la que les ha fet arribar al moment actual en què el coneixement constitueix la gran palanca de poder i riquesa. Fa anys, la base del poder i de la riquesa estava essencialment en la terra o en el control dels recursos naturals. Després va ser el capital l'element clau per explicar el desenvolupament i la creació de benestar.

Sense menystenir aquests factors encara presents, el cert és que avui és el coneixement, el capital intel·lectual, la clau que explica i que explicarà les noves vies de creixement. Una economia cada cop més basada en el coneixement, no és estrany que miri la universitat com un actiu estratègic i decisiu. Els recursos bàsics de la investigació i el desenvolupament de nous productes, de nous materials, fins i tot de noves formes de vida, tenen el seu epicentre en les universitats. Les empreses investiguen i investigaran cada cop més, però quasi sempre la investigació aplicada es fonamenta en aquesta tasca bàsica i determinant dels departaments i grups universitaris. I això es complementa de manera sinèrgica amb l'altra gran tasca universitària: la preparació del nou capital humà, que avui dia és per a qualsevol país el factor essencial per al seu desenvolupament.

12

Les universitats concentren velles i noves expectatives. L'expansió dels sistemes de benestar des dels anys quaranta i la consolidació democràtica, han augmentat de forma extraordinària les demandes d'ensenyament superior a tot el món. Abans de la Segona Guerra Mundial, Alemanya, França i Gran Bretanya, tres dels països més desenvolupats i cultes del món i que aleshores tenien una població total propera als 150 milions, comptaven entre tots tres amb poc més de 150.000 estudiants universitaris. Avui, els estudiants universitaris en aquests països superen els tres milions. A Espanya, si a l'any 1950 els estudiants d'ensenyament superior eren poc més de cent mil, avui són ja més de milió i mig els que ocupen les aules universitàries a qualsevol lloc d'Espanya. El fenomen s'estén sense parar i s'autoalimenta. Com més gent va a la universitat, més gent pensa que ha d'anar-hi per mantenir les seves opcions professionals i vitals. Al mateix temps, les universitats, en el nou context de la societat postindustrial, apareixen com un factor clau en la capacitat competitiva de les ciutats, regions i països, així com un indubtable factor de qualitat de vida en cadascun d'aquests entorns. Les demandes de la societat s'incrementen; els governs, conscients de la seva importància estratègica, pretenen condicionar més i més el finançament de les universitats, i les empreses busquen influir en la investigació i docència universitàries amb nous recursos econòmics o materials. Tot això en un marc de creixent internacionalització de la ciència i de l'ensenyament, i en un entorn tecnològic radicalment nou.

És evident que en els darrers vint anys les universitats no han restat al marge de la gran onada de canvis que s'ha produït en el sistema econòmic, tecnològic i social a tot el món. Falta saber si els problemes que aquests canvis han generat

són manifestació més de perill o d'oportunitat. El cert és que la sensació de canvi, de final d'etapa, creix i es generalitza.

Entre els elements que expliquen la sensació de canvi, de final d'etapa, cal destacar el gran augment en el nombre d'estudiants que arriben a l'ensenyament superior i la diversificació (o al menys, una potencial i significativa diversificació) de les fonts de legitimitació i finançament i per tant de les dependències, del conjunt d'universitats. A tot Europa es produeix un salt, dels anys seixanta als vuitanta, en la proporció de les cohorts juvenils presents a les institucions d'ensenyament superior: es passa molt ràpidament d'un 5% a un 20% o un 30% en les proporcions de joves matriculats, mentre els canvis tecnològics i productius provoquen (desigualment per sectors i països) forts impactes en les relacions entre universitat i entorn, que reconduïxen significativament productes formatius i tipus de recerca.

No és, doncs, estrany que proliferin reformes de tota mena en els sistemes universitaris dels països més avançats, reformes que es concentren en temes com: *què* han de fer les universitats; *qui* ha de decidir el que cal fer i *com* han de relacionar-se els diferents sectors implicats en el govern i el funcionament d'aquestes universitats. No es tracta, doncs, d'un moviment de canvis que afecta només les universitats, sinó que afecta de ple els lligams tradicionals i els recents establerts o a establir entre universitats, Estat (en el sentit d'institucions representatives responsables del finançament i de l'homologació de les activitats universitàries) i altres agents socials i econòmics implicats.

Mentre la paraula que defineix millor i de manera més simple el que afecta les universitats és *creixement* –creixement d'estudiants, de titulacions, de recerca, de fonts de finançament, de contactes, etc.–, els termes que afecten les relacions amb el seu entorn i específicament amb les institucions públiques són *integració*, *formalització* i *standardització*. I en aquest context, és important tenir en compte que paral·lelament a aquests canvis en el funcionament de les institucions d'ensenyament superior, es produeix també una reconsideració del paper de les institucions representatives. Neave i Bleikije, per exemple, han sintetitzat aquests canvis parlant d'Estat Avaluador.

Amb aquest concepte no es pretén afirmar que les institucions públiques no controlessin o avaluessin d'alguna manera o altra les universitats abans d'aquest darrer període. És evident que sempre que ha existit alguna mena de control sobre

institucions públiques, ha existit alguna forma d'avaluació. Aquest control/avaluació podia prendre la forma de control de legalitat comptable, podia concretar-se en la inspecció i control sobre els requisits d'accés als centres o sobre el nombre d'estudiants per titulació, o també es podia concentrar en el valor i homologació dels diplomes i les qualificacions emeses. Històricament aquesta mena de controls prenen sobretot la forma de legislació: decrets, ordres i circulars. Avui, aquests controls, tot i estar presents encara, s'entenen com a excessivament intrusius o indeficients, i es busquen noves formes per assegurar el fet de retre comptes i per justificar legitimacions i finançaments amb nous instruments: indicadors de rendiment, índexs de qualitat, determinació d'estàndards que permetin la comparació (*benchmarking*), etc. Les universitats, d'aquesta manera, situen les seves relacions amb les institucions públiques de qui depenen en un nou escenari que, com podem suposar, ha estat i està molt influenciat per les teories que s'han anat coneixent internacionalment amb el nom de "nova gestió pública" (*New Public Management*).

Autonomia institucional, llibertat acadèmica, rendició de comptes i eficàcia

Precisament, el context específic en el qual es desenvolupen les activitats universitàries, on temes com l'autonomia institucional i les llibertats acadèmiques han estat i són essencials, pot resultar especialment complex per portar a la pràctica certes idees de validesa aparentment universal que postula la nova gestió pública. Podríem dir que certs valors profundament arrelats en la cultura universitària, com per exemple el que lliga qualitat de l'activitat científica i no-necessitat de la seva utilitat directa i immediata o, de manera similar, el que tendeix a menysvalorar aquella activitat de recerca excessivament preocupada per la seva aplicació, semblen entrar en contradicció amb arguments de caràcter més utilitari que busquen correlacions clares entre recursos destinats a recerca i docència i productes i mà d'obra formada que contribueixin al creixement econòmic del país. I precisament molts analistes, com Neave, Readings i Slaughter-Leslie, creuen que en els darrers temps la política universitària tendeix cada cop més a situar-se en el pol *utilitari* que en el que podríem anomenar pol cultural.

En aquesta perspectiva, podríem dir que el que s'ha anat produint és una reconsideració dels vells ideals *humboldtians* que vinculaven universitat a autonomia

institucional, i que lligaven llibertat de recerca i llibertat de docència com a elements essencials que garantien que el mateix coneixement pogués sorgir. El paper de les institucions públiques, de l'Estat, era simplement propiciar i crear les condicions perquè aquesta recerca del coneixement avancés sense limitacions, i protegir la universitat de les exigències i amenaces de l'exterior. Tot i que la realitat de les universitats del moment fos potser diferent del que aquests principis suposaven, la seva influència en la concepció predominant del que era i havia de ser la universitat contemporània és innegable, i no és menys cert que a la mateixa universitat li va anar molt bé mitificar, si es vol, aquests principis d'autonomia i llibertat acadèmica per fer front a les constants interferències amb què es trobava.

La reconsideració d'aquests principis idealistes s'ha anat produint des de diferents perspectives i aconteixements. Per una banda, el desplegament de la concepció funcionalista de la cultura, on s'entenia la universitat com una part del sistema cultural de la societat, situava els objectius d'aquesta institució molt més vinculats a l'acompliment de certes funcions o necessitats culturals. Cada societat podia expressar aquestes necessitats de forma diferent i això portava a diferents sistemes o vies d'organització universitària. Així, el missatge dominant des dels Estats Units d'Amèrica a partir de la Segona Guerra Mundial fou que precisament l'obertura i competitivitat amb què es movien i s'organitzaven les universitats nord-americanes era la condició del seu èxit. Les autoritats públiques, com a expressió institucional de les demandes i necessitats de la societat, estaven perfectament habilitades per fixar objectius, proveir els recursos imprescindibles per aconseguir-los i generar un entorn de competitivitat empresarial que ho afavorís. Això no tenia perquè significar una intromissió permanent en la forma d'operar de cada disciplina, sinó que precisament la llibertat de funcionament científic dins del terreny de joc descrit era una de les claus de l'èxit. Com s'ha dit, si en el cas de la filosofia idealista existia un rerefons pessimista (intervenir és distorsionar; tot intervencionisme és vist amb desconfiança), aquí el rerefons és optimista (intervenir és assegurar que tot funcioni; tot intervencionisme és vist com a garantia de bon funcionament). La intervenció es justifica sobre la base que la seva finalitat és precisament assegurar la llibertat acadèmica, ja que és aquesta llibertat la que farà més útil funcionalment la institució.

A aquestes dues visions que d'alguna manera han caracteritzat els dos grans models d'universitat –continental i anglosaxó–, hauriem d'afegir la perspectiva més recent que posa l'èmfasi en la utilització directa i racional dels sabers universitaris

a les necessitats socials. La recerca ha d'estar al servei de la societat i la gent. Deixar que la recerca flueixi lliurement esperant que algun dia es "trobi" amb els problemes socials és irracional, ja que implica malbaratament de recursos escassos. La recerca i l'educació han de tenir un paper clarament vinculat a la producció i al benestar social. No és estrany que aquest tipus de plantejament hagi estat i estigui molt present en documents i propostes de reforma dels sistemes universitaris en els darrers anys, a cavall tant de les restriccions de les finances públiques pròpies dels vuitanta i noranta, com de les exigències de racionalitat, eficàcia i eficiència pròpies de les perspectives neomanagerials en el sector públic.

Com podem suposar, aquestes tres perspectives expressen diferents visions de la universitat i dels valors i la cultura que haurien d'imperar-hi i, pel que aquí ens interessa, generen així mateix diferents aproximacions al tema de l'autonomia institucional de cada universitat. Mentre que les perspectives cultural i funcionalista comparteixen el criteri que l'autonomia institucional és bàsica, la perspectiva més racionalista o utilitarista sembla decantar-se o comportar una visió d'heteronomia o subordinació institucional de la universitat amb relació als poders que estiguin legitimats per vehicular les seves demandes o necessitats. Tot i així, no sembla fàcil que es desprengui d'aquests tipus d'ideals fins ara esmentats, recomanacions específiques de caràcter organitzatiu o d'estratègia universitària.

Universitat i estructura institucional

L'anàlisi de l'evolució de les universitats del nostre país i de les universitats dels països més desenvolupats mostra que, com acostuma a passar en molts altres contextos, no existeixen recanvis sobtats de valors i de paràmetres d'actuació d'un dia a l'altre. Més aviat el que passa és que les formes tradicionals d'entendre el funcionament de la universitat s'han anat veient complementades, parcialment substituïdes o convivint en paral·lel amb les noves formes d'entendre el que ha de ser un funcionament *correcte* d'una universitat. No és gens estrany, doncs, sinó que és més aviat habitual, que hom esperi de la universitat resultats des de la perspectiva cultural i des de la perspectiva utilitària simultàniament. Aquest procés de sedimentació de noves i velles idees va provocant que no sempre sigui clar què s'espera de cada activitat, ni tan sols quina és la finalitat última de cada recerca o activitat pedagògica. Podríem, fins i tot, considerar que a cada universitat con-

viuen models organitzatius que responen a diferents conjunts d'expectatives sobre el que ha de fer la universitat.

Per una banda, ha existit sempre, però potser més en els darrers temps, la idea que la universitat havia de considerar-se un organisme públic més, tant des del punt de vista que l'estatut de gran part dels seus components permanents era el propi de la funció pública, com pel fet que s'entenia les universitats com a ens responsables d'implementar polítiques específiques en matèria educativa i de recerca. L'administració responsable projecta, des d'aquesta perspectiva, el model organitzatiu que sembla més coherent: el de la burocràcia jeràrquica, i espera que el funcionament de la universitat respongui a l'ideal de la lleialtat. En aquesta línia, els instruments clàssics utilitzats per les administracions responsables per fer efectiva la seva influència han estat la legislació i el pressupost. Tot i així, tothom ha estat sempre molt conscient que si s'anava molt lluny en aquesta voluntat d'influència, això podria generar contradiccions amb els ideals de llibertat de docència i recerca que formen part, com hem vist, de les arrels més profundes que perceben les universitats com a institucions culturals. Darrerament, la progressiva extensió dels sistemes de gestió pública que generalitzen l'ús de quadres de comandament i indicadors de gestió en el si de les administracions públiques, ha reforçat la consideració de les universitats com a organismes públics, especials, però organismes públics.

Per altra banda, les expectatives que es projecten sobre les universitats tendeixen a situar-les en el marc de les institucions culturals. L'èmfasi es posa en la llibertat acadèmica i el centre organitzatiu són les càtedres universitàries (ara els departaments), enteses com a lloc d'aprenentatge dels estudiants. La universitat seria així un sumatori de càtedres, departaments i facultats universitàries, unides només per la voluntat comuna de defensar els seus privilegis i autonomia. En cada porció organitzativa existirien uns lligams poc explícits, però molt determinants, entre professors permanents i aspirants. Així com abans parlàvem de lleialtat com a ideal en el sistema burocràtic, en aquesta visió de la universitat com a sumatori de càtedres o departaments, l'ideal aglutinador seria el de la qualitat acadèmica. L'autoritat es basa més en la capacitat de realitzar recerca de prestigi, d'atraure bons estudiants i crear un bon entorn de recerca, que en posicions formals. Es valora més el rigor acadèmic i la llibertat de recerca que el fet de satisfer directament demandes externes a la pròpia institució. En aquest context, l'avaluació només s'accepta sobre la base de la credibilitat dels que exerceixen d'investigadors o professors, i és aquesta mena de corporació professional qui, de forma

horitzontal, ostenta l'autoritat legítima, al marge molts cops de les atribucions orgàniques o formals de la institució. El paper de les autoritats acadèmiques es limitaria a assegurar que això es fes amb les millors condicions materials i financeres. No és, doncs, estrany que hagin estat els mateixos acadèmics els que hagin exalçat aquesta concepció d'universitat com a institució cultural independent i, per tant, emfasitzin conceptes com el d'autonomia o de reclutament corporatiu com a mecanismes de protecció cap a interferències externes.

L'opció organitzativa més coherent amb la concepció que tendeix a veure la universitat com a una institució primordialment caracteritzada per la seva capacitat de produir serveis de recerca i formació, no es pot allunyar gaire del que podríem anomenar model empresarial. La universitat es descomposaria en un equip directiu i diferents estructures de suport de caràcter acadèmic, tècnic i administratiu, que anirien donant resposta a les necessitats derivades dels serveis que la institució ofereix. El concepte clau sobre el qual tracta aquesta perspectiva seria el de qualitat. Aquest és un concepte que s'adiu bé amb les més recents concepcions gerencials hegemòniques en les administracions públiques d'ençà dels anys vuitanta, i que tampoc entra en excessiva contradicció amb la concepció cultural de la universitat comentada fa poc. Potser cal afegir, però, que molt vinculat a la idea de qualitat apareix el valor de l'eficiència, que posa en acció conceptes com cost, rapidesa, utilitat dels serveis... amb relació al conjunt d'activitats tant formatives com de recerca que la universitat genera. Cada cop més es vincula bon funcionament de les institucions universitàries d'un país amb la capacitat de creixement econòmic d'aquest mateix país. No es estrany, doncs, que des d'aquesta concepció es doni importància tant al nombre absolut d'estudiants de cada institució, com al nombre d'estudiants que acaben les seves carreres en el període més curt possible. Indicadors de rendiment i millora dels serveis de suport són aspectes que, des d'aquesta perspectiva, cal utilitzar i assegurar per aconseguir un tractament comparable i eficient de les diverses unitats formadores i investigadores. Òbviament el paper de les institucions públiques varia en un context com el descrit. L'èmfasi es posa en els indicadors i en el control dels resultats més que en el control de procediments i d'acompliment de la normativa. Com més clars siguin els objectius, com més coherència existeixi entre incentius i objectius, més rendiment eficient s'obtindrà. No és doncs estrany que l'avaluació passi a ser una activitat central en aquesta concepció, i modifiqui així també la posició tradicional de garantia (de l'autonomia) que les institucions públiques acostumaven a tenir.

Governació i gestió de les institucions d'educació superior

Com dèiem al començament d'aquestes reflexions, la gran onada de canvis que sacsegen les universitats i el nou context de gestió en el qual es mouen les administracions públiques, han anat comportant i comporten canvis significatius en la forma d'entendre la gestió d'aquestes institucions i la forma d'entendre les relacions entre universitats i administracions responsables. Per una banda, la mateixa filosofia del control via resultats –generalització dels indicadors de rendiment i de l'avaluació– comporta un èmfasi més gran en la descentralització. Per altra banda, la voluntat d'assegurar certes direccions prioritàries en la formació i la recerca, i la necessitat d'homogeneïtzar certs paràmetres que permetin comparar i mesurar amb comoditat, comporta caminar cap a un cert procés de centralització. Es requereix simultàniament eliminar o alleugerir totes aquelles limitacions que poden interferir la capacitat autònoma de cada unitat en la recerca de les solucions més eficients per millorar el seu rendiment, i al mateix temps es busca un lideratge més fort de la institució que assegurí un comportament homogeni i estratègicament consistent, i una administració potent que assegurí que les unitats productives funcionen amb comoditat sense perdre la capacitat de control.

Com podem suposar, els conflictes entre acadèmics i administradors apareixen i apareixeran, sobretot en el camp de la definició dels indicadors de rendiment i en la concreció dels paràmetres d'avaluació. Ja no es podrà mantenir el criteri que la qualitat de la tasca realitzada és inherent a la pròpia condició de corporació professional que s'autocontrola, i s'hauran de buscar indicadors que permetin estandarditzar, quantificar i comparar. Això vol dir fer les organitzacions més permeables als mecanismes d'escrutini externs, diferenciant rols (acadèmic, administrador, líder...) que fins ara anaven poc o molt units. A més a més, això es fa en un context que porta no tant a aclarir o exigir una certa elecció entre els diferents valors, models i ideals organitzatius abans comentats, sinó a tractar de mantenir-los simultàniament en acció. Lleialtat, qualitat acadèmica i de servei i eficiència, seran tots ells estàndards considerats importants, i això de segur alimentarà contradiccions i dilemes. I la governació del sistema pot generar fortes ambigüitats, en simultaniejar lideratge fort i estratègic i responsabilitats opera-

tives que s'assumeixen al mateix temps i de manera no jeràrquica: en l'àmbit d'administració competent, en l'àmbit de govern de la universitat, en l'àmbit de facultat i a nivell de departament. La concepció ideològica de la descentralització, en materialitzar-se en aquest context, pot generar conflictes significatius derivats de la permanència, com fa poc manifestàvem, de la convivència dels diferents models i ideals culturals.

Models de governació i mecanismes de coordinació entre governs i universitats

20

D'acord amb Clark, el model continental de govern de les universitats s'ha caracteritzat per una combinació d'autoritat administrativa i clan acadèmic. Aquesta combinació expressava bé el protagonisme públic quasi absolut en el finançament de les universitats, i el monopoli dels acadèmics quasi absolut en el govern de la institució. Les autoritats administratives regulaven accés, currículum, requisits de titulació i avaluació i accés a la carrera acadèmica, mentre que els catedràtics mantenien el control de la resta d'elements del sistema, i situava al mig d'aquest binomi una administració feble i molt condicionada. En aquest model la influència de les administracions públiques és força més significativa del que era al Regne Unit fa uns anys o del que encara és als Estats Units. Les administracions fan un paper més de supervisió a distància que d'autèntica direcció.

Les coses han anat canviant. Mentre que al Regne Unit el paper de l'administració s'ha reforçat, en el cas de les universitats com les catalanes, que podríem considerar dins del model continental, el que s'ha produït és, per una banda, una significativa diversificació de les fonts de finançament d'algunes o moltes universitats i, per altra banda, la possibilitat d'avançar en la creació d'estudis propis de cada universitat, al marge de la normativa oficial. Fruit de tot això i de les noves necessitats creades han crescut també el volum i les capacitats de les estructures administratives de cada universitat i del seu nucli de direcció.

La diversificació de les fonts de recursos, la desmonopolització relativa dels plans d'estudi i de les titulacions, la creixent significació de les universitats en el projectes de desenvolupament territorial i, en general, la consciència que les perspectives de futur de cada institució depenen en bona part de les decisions que

vagin adoptant en certs àmbits estratègics, han posat en primer pla el tema del govern, o millor, de la governació de cada universitat en concret i del seu conjunt. Sense posar en dubte que la riquesa i la força de les universitats rau en la llibertat intel·lectual amb què operin, i això implica descentralització, també ha anat penetrant la idea que sense un nucli directiu fort i emprenedor les universitats com a conjunt poden perdre moltes oportunitats i de retruc erosionar la capacitat de les seves unitats més dinàmiques i innovadores. Aquesta mena de “descentralització centralitzada”, com diuen Henkel i Clark, seria la que permetria assegurar la capacitat emprenedora de la universitat sense sacrificar les seves bases culturals.

Però, en aquest escenari, quin paper tenen les administracions responsables? La capacitat d'innovació de les universitats quedarà condicionada pel grau d'intervencionisme del govern? Com ja hem anat esmentant, els governs són cada cop més conscients del que es juguen en el terreny de les capacitats i oportunitats de desenvolupament si no aconsegueixen comptar amb una bona base de recerca i de creació de coneixement. Les universitats són, en aquest sentit, peces centrals. Com aconseguir que els ritmes i prioritats de recerca de les institucions d'ensenyament superior siguin suficientment consistents amb els objectius del govern del territori sense que aquesta “direcció estratègica” mini les bases d'autonomia i descentralització que, com ja hem vist, ocupen un paper central en el propi rendiment de les universitats?

En diferents anàlisis realitzades sobre processos d'innovació en ensenyament superior es posa en relleu que només poden aconseguir-se avenços significatius si les intervencions no posen en perill o no condicionen la capacitat de generar lliurement el coneixement, el pes determinant dels acadèmics i la descentralització institucional i de poders. S'assenyala així que els processos d'innovació han de tractar d'aconseguir la màxima compatibilitat (entesa com el grau en què les innovacions s'entenen com a consistents en els valors i les pràctiques de la institució), el màxim aprofitament (considerant que aquest serà més gran com més unitats de l'organització entenguin que les innovacions proposades milloren la pròpia situació) i la menor complexitat (entesa com el grau en què les propostes de canvi s'allunyen de la situació de partida).

Aquest escenari de canvi pressuposa, per tant, una dinàmica de compromís entre els diferents components organitzatius i una lògica incrementalista, així com una

estratègia d'aprenentatge organitzatiu que Neave i Van Vught qualifiquen d'“emulació lateral” i “filtre ascendent”. Amb aquests termes es vol assenyalar la millor acceptació de les propostes de canvi si aquestes s'experimenten “lateralment” i es pot veure els seus efectes sense una implicació immediata, i així, a poc a poc, es van incorporant les innovacions fins a englobar el conjunt de les institucions.

Si comparem les quatre possibilitats que sorgeixen de creuar el grau de certesa existent sobre els objectius dels processos de canvi i els seus efectes i mitjans (veure quadre 1), podem considerar que l'estratègia de canvi pot anar movent-se des d'una posició on el que preval és la necessitat de crear ordre i direcció (casella 4), cap a una situació que permeti provar les innovacions proposades (casella 3), per desplaçar-se finalment cap a una progressiva acomodació de les múltiples preferències existents (casella 2). És possible imaginar successius avenços cap a situacions on la programació, la predictibilitat i l'eficiència siguin reals (casella 1), però això pot resultar contradictori amb la pròpia supervivència del procés d'innovació, ja que pot exigir capacitats de govern que entrin en contradicció amb valors i lògiques de funcionament intrínsecs a la mateixa universitat.

La perspectiva racional de planificació i control exigeix un nivell de centralització dels processos de decisió que sembla difícil de posar en pràctica en el camp del govern de les universitats, si atenem a tot el que hem anat dient fins ara. La clau està en trobar formes de direcció i govern del conjunt de les universitats que respectin les capacitats d'autogovern de cada universitat, i fins i tot, de les seves unitats descentralitzades. El govern ha de ser capaç de monitoritzar la tasca i la manera de fer dels diferents actors del sistema, mitjançant mecanismes d'influència i mitjançant incentius i frens, que orientin la conducta d'aquest complex i plural universitari.

QUADRE 1. CERTESA I INCERTESA DELS PROCESSOS DE CANVI

		Objectius del canvi	
		Acordats-Certesa	No acordats-Incertesa
Efectes	Coneguts	1-Programació	2-Negociació

i mitjans

No coneguts

3-Experimentació

4-Aprenentatge social

Font: elaboració pròpia a partir de Thompson, F., 1959

És des d'aquesta perspectiva que els instruments contractuals resulten especialment apropiats per donar resposta simultània a les necessitats de governació del conjunt d'universitats (des de la perspectiva de les administracions responsables) i per garantir els espais d'autogovern suficients de les diferents universitats i de les seves unitats. Implica negociació entre dues parts, negociació que permet definir compromisos, premis i calendaris. Es tracta per tant d'una forma de relació entre societat, govern i universitat caracteritzada per la seva renegociabilitat i condicionalitat. No és un tipus de contracte que fixa i determina, sinó que impulsa el canvi, genera dinàmica d'innovació i de revisió continua i, sobretot, permet la diferenciació de cada universitat i fins i tot de cada unitat. Això és certament significatiu ja que com s'ha dit "diferenciació ha de ser el nom que donem al joc de la governació en l'ensenyament superior" (Clark, 1983, pp.31-37). I afavoreix que aquesta diferenciació sigui gestionada centralment, cosa que permet que les garanties d'equitat i les normes generals no quedin desateses.

El contracte ofereix un instrument de gestió dels intercanvis entre govern i universitats, així com un instrument de producció de resultats (acordats de forma conjunta). D'acord amb Landry, el contracte seria doncs una suma de clàusules que organitzen la coordinació, el sistema de garanties i de supervisió, les regles per a la distribució dels resultats així com la durada dels compromisos. També poden permetre atendre millor la diversitat que genera l'existència conjunta de dinàmiques diferents (jeràrquiques, professionals, mercantils i socials) presents a l'interior d'una mateixa institució universitària.

Per altra banda, com també s'ha assenyalat, la dinàmica contractual expressa el final del monopoli de les administracions amb relació a les universitats. Aquestes han anat diversificant les seves formes de finançament –i de dependència–, una de les quals (sens dubte encara molt determinant) és l'administració. Les universitats no serien ja, doncs, un servei dependent d'un govern concret o administració pública. Serien un servei públic, obert a diferents usuaris i proveïdors i obert a l'escrutini social en el seu sentit més ampli.

Els contractes es generalitzen a les administracions públiques, ja que permeten connectar millor centre i perifèria del sistema, buscant punts d'acord i compromisos comuns. Es diu que poden permetre globalitzar millor el que altrament serien un seguit d'acords puntuals i molt específics sobre temes sectorials, es diu que d'aquesta manera es reforcen les responsabilitats de les unitats, i que els contractes permeten generar dinàmiques pressupostàries plurianuals, que donen certesa, més transparència i més confiança i predictibilitat.

Les universitats catalanes i del conjunt de l'Estat i els reptes de l'ensenyament superior al segle XXI

24

Bona part de les qüestions plantejades en aquest preàmbul determinen el futur de les institucions d'ensenyament superior de Catalunya i del conjunt de l'Estat espanyol. Alhora, els reptes bàsics de l'ensenyament superior que es van anar repetint al llarg de la Conferència Mundial sobre Educació Superior de la UNESCO –pertinència, qualitat i avaluació, gestió i finançament i cooperació internacional– han de ser vistos també com a factors crítics per al desenvolupament futur de les institucions universitàries a Catalunya i al conjunt de l'Estat.

Després de l'important creixement experimentat pel sistema universitari espanyol en els darrers anys, en l'actualitat es presenten diversos reptes i problemes als quals caldrà donar respostes tant des del conjunt del sistema universitari català i espanyol com des de la perspectiva institucional de cada universitat. Alguns d'aquests reptes i problemes més significatius són:

- Les dimensions adquirides pel sistema universitari en termes d'estudiants matriculats i de la durada dels estudis. Això està relacionat sens dubte amb el desenvolupament d'un sistema de formació professional superior no universitari que doni resposta a l'heterogeneïtat de la demanda d'estudis i a les exigències professionals del mercat de treball.
- L'evolució futura de les variables demogràfiques, principalment els efectes del ràpid descens de la natalitat i la seva repercussió sobre la demanda d'accés als estudis, i la modificació dels perfils dels estudiants.
- La necessitat d'elaborar un nou marc jurídic que actualitzi les disposicions previstes en la Llei de reforma universitària de 1983, sobretot en el que fa

referència a l'estructura docent i curricular, al finançament universitari, als sistemes de governació de les universitats i a les relacions d'aquestes amb la societat (impuls de les activitats de recerca, transferència tecnològica, innovació, formació continuada, etc.).

- La necessitat de fer front a les noves demandes i necessitats socials relacionades amb la qualitat del sistema universitari, després d'una etapa caracteritzada pels objectius de quantitat i accés. Mentre en dècades anteriors el problema fonamental del sistema d'educació superior espanyol i català era el problema de l'extensió (quantitat), els reptes actuals s'orienten cap a la qualitat de l'educació, la pertinència i l'eficiència en la gestió dels recursos.
- La necessitat de potenciar sistemes transparents d'avaluació i garantia de la qualitat basats en les recomanacions del Consell de la Unió Europea.
- El repte de la integració europea (també en l'àmbit de l'educació superior en la direcció que marcarà la Declaració de Bolonya) i de la internacionalització de l'educació i la ciència en la societat del coneixement.
- La reducció de l'elevat nivell de fracàs escolar.
- El potenciament de la mobilitat dels estudiants, no tan sols per les institucions universitàries i les empreses de l'Estat sinó cada cop més en l'entorn europeu.
- La millora i l'increment de recursos pels sistemes d'ajuts i beques als estudiants universitaris.
- El repte d'incrementar qualitativament i quantitativament l'activitat de recerca, la transferència tecnològica i la innovació dels departaments, grups i professors de les universitats.
- Donar resposta a les demandes i necessitats socials i econòmiques a curt termini, i constituir-se en agent actiu en el desenvolupament cultural, econòmic i social de ciutats, regions i territoris.
- La satisfacció de les necessitats creixents de formació contínua i permanent destinades tant a la població activa que requereix un reciclatge constant, com a la cada cop major proporció de gent gran que acudeix a la universitat en demanda de coneixements.
- L'impacte de les noves tecnologies de la informació i les comunicacions en la societat, el mercat de treball i la universitat.
- L'articulació política i la coordinació del sistema universitari espanyol i català.
- La professionalització de la gestió universitària i el foment d'una gestió pública universitària eficaç, eficient i capaç de retre comptes a la societat.

- La configuració d'un model de finançament universitari i la decisió sobre la inversió econòmica en el sistema universitari. L'Estat espanyol no s'ha equiparat encara al nivell de la mitjana comunitària i de l'OCDE pel que fa a la despesa en educació superior respecte al PIB i a la despesa educativa per alumne. En conseqüència, la política educativa espanyola i catalana no solament ha de fer front *al repte de Maastricht*, sinó també *al repte d'Europa*.
- La necessitat de desenvolupar polítiques universitàries a llarg termini que no responguin a necessitats o problemàtiques circumstancials.

Bibliografia

26

- BEN DAVID, J., 1991, Scientific Growth Essays on the Social Organisation and Ethos of Science, University of California Press, Berkeley
- BERRIVIN, R.-MUSSELIN, CH., 1996, "Les politiques de contractualisation entre centralisation et decentralisation" a Sociologie du Travail, n.4, pp.575-595
- BLEIKIJE, I., 1998, "Justifying the Evaluative State: New Public Management ideals in higher education", a European Journal of Education, vol.33, n.3, pp.299-316
- CLARK, B.R., 1983, "Governing the higher education system", a Shattock, M. (ed.), The Structure and Governance of Higher Education, Guildford, Society for Research into Higher Education, pp.31-37
- CLARK, B.R., 1997, "La creació d'universitats emprenedores a Europa", Comunicació presentada al 19 Forum Anual EAIR, Warwick, agost 1997, mimeo (trad.UPC)
- CRUE, 2000, Informe Universidad 2000. Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas.
- DUNLEAVY, P.-HOOD, CH., 1995, "De la administración pública tradicional a la nueva gestión pública", a Gestión y Análisis de Políticas Públicas, n.3, pp.105-114

- GALLEGO, R.-SUBIRATS, J., 1998, "¿Podremos sostenernos en Europa con una administración sin renovar?" a Informe España 1997, Fundación Encuentro, Madrid, pp.269-334
- Gaudin, J.P., 1999, Gouverner par Contrat, Presses de Sciences Politiques, Paris
- Henkel, M., 1997, "Academic values and the university as corporate enterprise" a Higher Education Quarterly, 51 (2), pp.1134-143
- Hobsbawm, E, 1994, Historia del Siglo XX, Crítica-Grijalbo, Barcelona
- Kerr, C., 1982, The uses of the University, Harvard University Press, Cambridge (Ma)
- LANDRY, R., 1995, "L'evolution du contrat social de la recherche universitaire: contraintes et opportunités", a The Canadian Journal of Higher Education, vol.XXV-3, pp.93-106
- NEAVE, G., 1988, "On the cultivation of quality, efficiency and enterprise: an overview of recent trends in higher education in Western Europe, 1986-1988", a European Journal of Education, n.23, pp.7-23
- NEAVE, G., 1992, "On instantly consumable knowledge and snake oil", European Journal of Education, 27, pp.5-27
- NEAVE, G., 1998, "The Evaluative State reconsidered" a European Journal of Education, vol.33, n.3, pp.265-284
- NEAVE, G.-RHOADES, G., 1987, "The academic estate in Western Europe", a Clark, B.R. (ed.), The Academic Profession, University of California Press
- NEAVE, G.-VAN VAUGHT, F., (eds.), 1994, "Government and Higher Education in Developing Nations. A Conceptual Framework", a Government and Higher Education Relationships Across Three Continents. The winds of change, Oxford, Elsevier-Pergamon, pp.1-21

- OROVAL, E.; RODRÍGUEZ, D. "Organización y gestión de universidades en el territorio". Ponència presentada al Seminari Internacional sobre Govern i Gestió de les Universitats. Càtedra UNESCO de Gestió de l'Ensenyament Superior de la UPC i EAIR. Barcelona, 4-6 juny 2000.
- READINGS, B., 1996, The University in Ruins, Harvard University Press, Cambridge
- SLAUGHTER, S.-LESLIE, L.E., 1997, Academic Capitalism, John Hopkins University Press, Baltimore
- SUBIRATS, J., 1999, "Poder, organización y evaluación de eficacia en las administraciones públicas. Reglas de juego y palancas de cambio", a Evaluación de la eficacia en las administraciones públicas, Tribunal Vasco de Cuentas Públicas, Vitoria, pp.93-100
- THOMPSON, F., (ed.), 1959, Comparative Studies in Administration, Pittsburg, University of Pittsburg Press
- VAN VUGHT, F.A., 1989, Governmental Strategies ans Innovation in Higher Education, Jessica Kingsley, Londres
- VILALTA, J.M., 1999, "Dirección y planificación estratégica en la Universidad Politécnica de Cataluña". Seminario Internacional sobre Dirección Estratégica y Calidad de las Universidades. Servei de Publicacions UPC. Barcelona

UNESCO

Conferència Mundial sobre l'Educació Superior

- 1** D'acord amb l'article 26.1 de la Declaració Universal dels Drets Humans, tothom ha de poder accedir en igualtat de condicions a l'educació superior, en funció dels mèrits que tingui. En conseqüència, no es pot acceptar cap discriminació a l'hora de garantir l'accés a l'educació superior per motius de raça, sexe, llengua, religió, distincions culturals o socials, o discapacitats físiques.
- 2** Els objectius principals dels sistemes d'educació superior (educar, formar, investigar i, sobretot, contribuir al desenvolupament sostenible i a la millora de la societat en conjunt) s'han de protegir, reforçar i ampliar, per poder formar llicenciats qualificats i ciutadans responsables, i proporcionar oportunitats per a una formació superior i un aprenentatge durant tota la vida. L'educació superior ha adquirit un paper sense precedents en la societat actual, com a component essencial del desenvolupament cultural, social, econòmic i polític, i com a pilar de la formació endògena de capacitats, la consolidació dels drets humans, el desenvolupament sostenible, la democràcia i la pau en un context de justícia. El deure de l'educació superior és garantir que prevalguin els valors i els ideals de la cultura de la pau.
- 3** Les institucions d'educació superior, el personal i els estudiants han de preservar i desenvolupar les seves funcions fonamentals mitjançant l'exercici de l'ètica i el rigor científic i intel·lectual en les diverses activitats. També han de potenciar la funció crítica i la de previsió de futur, mitjançant un anàlisi continuat de les tendències socials, econòmiques, culturals i polítiques emergents, i proporcionar una base per a la predicció, l'avís i la prevenció. Per això, cal que puguin tenir plena autonomia acadèmica i llibertat, i que a la vegada siguin totalment responsables i puguin retre comptes a la societat.

- 4 La pertinència en l'educació superior s'ha de valorar en termes d'equilibri entre el que la societat espera de les institucions i el que realment fan. Per això, les institucions i els sistemes, i en particular la seva estreta relació amb el món laboral, han de basar les seves orientacions a llarg termini en els objectius i en les necessitats de la societat, incloent-hi el respecte a les cultures i la protecció del medi ambient. El desenvolupament d'iniciatives i tècniques d'empresa ha d'esdevenir una de les principals preocupacions de l'educació superior. Cal tenir especial cura sobre el paper que juga l'educació superior al servei a la societat, sobretot pel que fa a les activitats encaminades a eliminar la pobresa, la intolerància, la violència, l'analfabetisme, la fam, la degradació del medi ambient i les malalties, i les activitats que tenen com a objectiu el desenvolupament de la pau, mitjançant un punt de vista interdisciplinari i transdisciplinari.
- 5 L'educació superior forma part d'un sistema integrat, que comença en la infantesa amb l'educació primària i continua tota la vida. La contribució de l'educació superior al desenvolupament de tot el sistema educatiu i la reorganització dels seus vincles amb tots els nivells educatius, en particular amb l'educació secundària, han de ser una prioritat. L'educació secundària ha de servir tant per facilitar l'accés a l'educació superior, com per oferir una formació àmplia i preparar els estudiants per a la vida activa.
- 6 La diversificació dels models d'educació superior i dels mètodes i criteris d'admissió és essencial tant per satisfer la demanda com per donar als estudiants els coneixements i la formació que el segle XXI requereix. Els estudiants han de tenir un ventall d'opcions òptim per escollir i l'adquisició de coneixements i destreses s'ha de considerar des d'una perspectiva que abasti tota la vida, basada en punts flexibles d'entrada i sortida del sistema.
- 7 La qualitat de l'educació superior és un concepte multidimensional, que ha d'incloure totes les funcions i activitats: programes acadèmics i d'ensenyament, investigació i beques, personal, estudiants, infraestructura i entorn acadèmic. Cal parar una atenció especial al foment del coneixement mitjançant la investigació. Les institucions d'educació superior de totes les regions han de comprometre's a passar per avaluacions internes i externes transparents, dutes a terme de forma oberta per especialistes independents. No obstant això, cal fixar-se en els contextos institucionals,

nacionals i regionals específics per tenir en compte la diversitat i evitar la uniformitat. Es percep la necessitat d'una nova visió i d'un nou paradigma de l'educació superior, que hauria d'estar orientada a l'estudiant. Per aconseguir aquest objectiu, cal reestructurar els currícules, anar més enllà del simple domini cognoscitiu de les disciplines i incloure-hi l'adquisició de tècniques, competències i habilitats de comunicació, creativitat, anàlisi crítica, pensament independent i treball en equip en contextos multiculturals.

- 8 Una política vigorosa de desenvolupament del personal és un element essencial per a les institucions d'educació superior. S'ha d'establir una política clara pel que fa als professors d'educació superior, per actualitzar i millorar-ne les tècniques i els coneixements, amb estímuls per a la innovació constant en el currícula, els mètodes d'ensenyament i aprenentatge, i que garanteixi una situació professional i econòmica adient. Aquesta política també s'ha d'establir per aconseguir l'excel·lència en la investigació i en la docència que es faci ressò de les disposicions corresponents de la Recomanació sobre la condició del personal docent d'educació superior aprovada per la Conferència General de la UNESCO el novembre de 1997.
- 9 Les persones que prenen decisions en l'àmbit nacional i institucional han de col·locar els estudiants i les necessitats que aquests tenen al centre de les seves preocupacions, i han de considerar-los com a socis principals i participants responsables en la renovació de l'educació superior. Cal desenvolupar serveis d'orientació i assessorament, en cooperació amb les organitzacions estudiantils, per tenir en compte les necessitats de les diferents categories d'estudiants, cada vegada més diversificades. Els estudiants que abandonin la carrera haurien de tenir oportunitats adients per tornar a l'educació superior quan ho considerin apropiat. Les institucions d'educació superior han de formar els estudiants perquè esdevinguin ciutadans ben informats i molt motivats, que puguin pensar de forma crítica, analitzar els problemes de la societat, buscar-hi solucions, aplicar-les i acceptar responsabilitats socials.
- 10 Cal prendre o reforçar les mesures per garantir la participació de les dones en l'educació superior, sobretot en l'àmbit de la presa de decisions en les disciplines en què no estan suficientment representades. S'ha de procurar, a més, eliminar tot tipus d'estereotips referents al sexe en l'educació supe-

rrior. Superar els obstacles i facilitar l'accés de les dones a l'educació superior continuada, essent una prioritat urgent en el procés de renovació dels sistemes i les institucions.

- 11 S'ha d'aprofitar al màxim el potencial de les noves tecnologies de la informació i la comunicació per renovar l'educació superior, ampliant i diversificant la transmissió del saber, i fent arribar el coneixement i la informació a un públic més ampli. La cooperació internacional i l'ajut als països que no tenen la capacitat d'adquirir eines d'aquest tipus haurien de garantir un accés equitatiu a aquestes tecnologies. Adaptar-les a les necessitats nacionals, regionals i locals, i garantir que els sistemes tècnics, educatius, de gestió i institucionals les mantinguin com una prioritat.
- 12 L'educació superior s'ha de considerar un servei públic. Tot i que són necessàries fonts de finançament diversificades, públiques i privades, l'ajut públic per a l'educació superior i la investigació continua essent essencial a fi de garantir una consecució equilibrada dels seus compromisos educatius i socials. La gestió i el finançament en l'educació superior han de ser instruments per millorar la qualitat i la pertinència. La pertinència requereix el desenvolupament de mecanismes adients de planificació i anàlisi de les polítiques i estratègies, basats en l'associació entre les institucions d'educació superior i les autoritats estatals responsables. Cal tenir autonomia per gestionar els afers interns, però sempre havent de retre comptes de manera clara i transparent a la societat.
- 13 La dimensió internacional de l'educació superior és una part inherent de la seva qualitat. Les xarxes, que han sorgit com un mitjà importantíssim d'acció, han de basar-se en la solidaritat, l'ajut mutu i la igualtat entre els membres. Encara s'ha de posar fre a la "fuga de cervells", ja que continua privant els països en vies de desenvolupament i els de transició del nivell de coneixements superiors necessaris per accelerar el progrés socioeconòmic. Cal donar prioritat als programes de formació en els països en vies de desenvolupament, en centres d'excel·lència organitzats en xarxes regionals i internacionals, amb períodes curts d'estudi intensiu i especialitzat a l'estranger.

- 14** Cal ratificar i aplicar instruments normatius regionals i internacionals per al reconeixement de carreres i diplomes, que incloguin la certificació de les capacitats, competències i habilitats dels llicenciats i diplomats, i que permetin canviar de cursos als estudiants, a fi de facilitar la mobilitat dins els sistemes nacionals i entre aquests.

- 15** És necessària l'estreta associació entre tots els implicats (responsables de les polítiques nacionals i institucionals, governs, parlaments, mitjans de comunicació, personal docent i personal relacionat, investigadors, estudiants i famílies, món laboral, grups comunitaris) per posar en marxa un moviment que aconseguixi una reforma i una renovació profunda de l'educació superior.

prefaci

Per al món de l'educació, la ciència i la cultura, les dates del 5 al 9 d'octubre de 1998 passaran a la història com el període en què ha tingut lloc la primera Conferència Mundial sobre l'Educació Superior. Representants de 182 estats, responsables d'ensenyament i d'educació superior, professors, investigadors, estudiants, parlamentaris, representants d'organitzacions intergovernamentals i no governamentals de diferents sectors de la societat, del món laboral i dels negocis, organitzacions econòmiques, editorials, etc. –un total de més de 4.000 participants– han vingut a París a debatre temes d'educació superior i a acordar quina educació superior es necessita per al segle vinent: per a qui, amb qui i per què, per a quina societat i en quin món.

Fins avui, cap conferència de la UNESCO no havia aplegat un nombre tan gran de participants ni, crec que puc afirmar, havia representat a la societat d'una forma tan completa com aquesta Conferència Mundial sobre l'Educació Superior. Durant aquests cinc anys han tingut lloc les trobades internacionals sobre educació superior més multitudinàries del segle.

El fet que des d'àmbits tan diferents d'arreu del món es mostri interès en les activitats de la Conferència vol dir que, finalment, s'ha comprès la importància creixent de l'educació, i en concret de l'educació superior, per al destí de la humanitat i de la societat. En un món en què les desigualtats entre les nacions i els països són cada vegada més grans, en què les consideracions econòmiques són determinants i el poder del diner i l'afany de beneficis a qualsevol preu va per davant dels valors ètics i dels sentiments de solidaritat humana, en què la violència, en comptes de disminuir, prolifera de forma variada i sovint fins ara desconeguda i acaba constituint una amenaça real per a la pau internacional i civil, tots els sistemes educatius, i l'educació superior en general, es veuen desafiats de manera directa.

Ja no és necessari demostrar la importància de l'educació i de l'educació superior per a un desenvolupament endogen i sostenible, per a la democràcia i la pau, per a un enfortiment de la defensa de la pau com a valor humà i per al respecte i la protecció de tots els drets humans i les llibertats fonamentals. Els canvis transcendentals que experimenta el món en aquests moments i la introducció dels valors humans en una societat basada en el coneixement i en la informació

demostrin la importància extrema de l'educació i l'educació superior. És important remarcar, tal com ha fet el cap d'una de les delegacions de la Conferència, que "la ciència i l'educació són allò que determinaran el benestar futur de les persones i les nacions". I és sobretot en el marc de l'educació superior on la ciència i l'educació es troben, s'uneixen i s'estimulen per millorar i difondre el coneixement. Una de les tasques de l'educació superior és formar educadors, promoure la investigació en l'educació i fer-ne suggeriments sobre el contingut, els mètodes i l'organització en tots els nivells i les formes diferents, per això, l'educació superior contribueix de forma decisiva a fer que la tasca educadora progressi en la societat cap a una educació durant tota la vida i per a tothom.

En la inauguració d'aquesta conferència, vaig expressar el desig de poder completar un llarg procés de preparació per a un nou inici; de poder-ne recollir els fruits per fer-ne un ús millor, com el menjar i la llavor, i que la nostra conferència pogués plantar les llavors d'una educació millor per al segle XXI.

I la Conferència ho ha aconseguit. Ha respost les qüestions requerides. Ha marcat la direcció necessària per preparar l'educació superior per a les tasques del segle XXI, i per ajudar la humanitat, la societat i la comunitat de nacions a lluitar per un futur millor, per un món més just, més humà, solidari i pacífic. La Conferència n'ha establert els principis i ha determinat la manera d'assolir-los en els textos de la Declaració mundial i del Marc d'acció prioritària adoptats en tancar les deliberacions.

Una suma de factors diversos ha fet possible que la conferència, malgrat les diferents situacions nacionals i regionals, hagi pogut adoptar textos d'especial importància que afecten a tots els participants. És el resultat del treball de cinc conferències regionals, que van tenir lloc a l'Havana, Dakar, Tòquio, Palerm i Beirut, entre 1996 i 1998. És el resultat de les reflexions i la dedicació de presidents i vicerectors, i dels professors, el personal i els estudiants d'universitats i d'altres institucions d'educació superior. És també, sobretot, el resultat de la participació activa i constructiva de desenes d'estats en regions diferents, i de diverses organitzacions intergovernamentals i no governamentals en el procés de desenvolupament de la redacció de les declaracions i els plans d'acció, en concret dins del marc de les dues etapes de consultes que van precedir la conferència. És sobretot el resultat de l'interès dels participants per obrir camins de renovació i transformació en l'educació superior, en la direcció que la història i el desenvolupament

lupament del món demanen. És el resultat de la voluntat i el notable esperit de cooperació que tothom ha demostrat durant la Conferència. Finalment, és el resultat del fet objectiu que, en el camp de l'educació superior, la convergència i els problemes, les tendències i les preocupacions comuns són més grans que les diferències nacionals i regionals i les especificitats. Malgrat tot, els problemes que han d'afrontar els països en vies de desenvolupament són més seriosos i urgents que els dels països industrialitzats.

Els textos adoptats en la primera Conferència Mundial no tenen precedent, pel que fa a la visió global dels problemes de l'educació superior i pel seu caire constructiu.

Aquesta conferència ha creat un fòrum ric en debats i intercanvis de punts de vista. Ara enumeraré algunes de les idees principals sorgides d'aquests debats.

La Conferència va ser unànime en considerar que la renovació de l'educació superior és essencial per què tota la societat sigui capaç d'afrontar els reptes del segle XXI, per assegurar-ne la independència intel·lectual, per crear i fer avançar el coneixement, i per educar i formar ciutadans ben informats i responsables, i especialistes qualificats, sense els quals cap nació no pot progressar en l'àmbit econòmic, social, cultural o polític.

Tal com remarca la Declaració de la Conferència Mundial, atès que la societat "es basa cada vegada més en la informació (...), l'educació superior i la investigació són components essencials del desenvolupament mediambiental sostenible, socioeconòmic i cultural dels individus, les comunitats i les nacions". Per tant, el desenvolupament de l'educació superior ha de ser una de les principals prioritats nacionals.

També és evident que, per acomplir aquesta tasca l'educació superior ha de canviar radicalment i ha de ser molt més flexible i alhora més diversa pel que fa a les institucions, les estructures, els currículums i la forma i la naturalesa dels programes i els sistemes de transmissió. També ha de dominar les tecnologies de la informació, que l'ajudaran a assolir els seus objectius. L'educació superior ha d'anticipar-se a les noves necessitats de la societat i dels individus, i ha d'estar oberta a les necessitats d'educació continuada dels adults i a l'actualització de coneixements i tècniques, tant amb finalitats de reciclatge, com de reorientació o

millora cultural en general. En resum, l'educació superior en el segle XXI ha de formar part del projecte global d'educació continuada per a tothom, s'ha de convertir en la força motivadora d'aquest projecte, l'espai on tot succeeix, i ha d'ajudar a integrar en aquest projecte els altres nivells i formes d'educació, tot intentant enfortir-ne els lligams.

Un tema important present als debats i que està molt relacionat amb l'anterior, és l'accés a l'educació superior. La Declaració Mundial ha definit amb claredat aquest principi, inspirat en un dels textos prescriptius més grans de les Nacions Unides, concretament en l'article 26 de la Declaració Universal dels Drets Humans¹.

38

"L'admissió a l'educació superior", segons el que estableix la Declaració de la Conferència Mundial, "s'ha de fonamentar en els mèrits, les capacitats, l'esforç, la constància i l'interès demostrat per aquelles persones que hi vulguin accedir, i pot tenir lloc durant tot el període vital, en qualsevol moment, amb el reconeixement adequat de les habilitats adquirides prèviament". Aquesta preocupació per l'equitat, tan ressaltada en la Declaració Universal dels Drets Humans, en la Convenció de la UNESCO en contra de la Discriminació en l'Educació (1960) i en el Conveni Internacional sobre Drets Culturals, Socials i Econòmics (1966) com el primer principi per governar l'accés a l'educació superior, també es reafirma amb força en la Declaració de la Conferència Mundial. Tots els estats i totes les persones que han participat en la Conferència tenen l'obligació de treballar, amb el suport de la UNESCO, per promoure les importants disposicions de la Declaració mitjançant canals reguladors i legislatius nacionals i la pràctica educativa real.

Els ciutadans han de ser conscients que, tal com estableix la Declaració Universal dels Drets Humans, els mèrits i l'esforç de l'individu han de determinar l'accés a l'educació superior. Qualsevol persona que tingui els "mèrits" i els mitjans econòmics, ha de tenir accés a l'educació superior i cal esperar que contribueixi a finançar la institució que l'acull. S'ha d'admetre a l'educació superior qualsevol persona amb els "mèrits", però no els mitjans, i la societat l'ha de finançar.

---

¹ Tothom té dret a l'educació. L'educació ha de ser gratuïta, si més no, en l'ensenyament elemental i bàsic. L'ensenyament elemental ha de ser obligatori. L'ensenyament tècnic i professional ha de ser generalitzat i l'educació superior ha de ser igualment accessible per a tothom, en funció dels mèrits respectius.

Finalment, qualsevol persona amb els mitjans, però no els "mèrits", s'ha d'esforçar per adquirir-los i que li siguin reconeguts perquè se l'admeti a l'educació superior, que constituirà un espai permanent per a l'aprenentatge superior. Passem d'un principi elitista a un altre basat en els mèrits, la qual cosa expressa, en la meva opinió, la nova cara de l'educació superior.

Més enllà d'aquests criteris generals que regeixen l'accés, els debats han posat de manifest un interès concret en algunes qüestions. Especialment, la importància de continuar i intensificar els nostres esforços per millorar i ampliar l'accés de les dones a tots els àmbits de l'educació superior, sobretot en els estudis científics i tecnològics, en les posicions docents d'educació superior i en els llocs amb responsabilitats de gestió.

Dels debats de la Conferència sorgeix un altre punt que afecta l'equitat i la justícia social. Perquè nens i joves d'ambients poc privilegiats o amb mitjans modestos puguin assolir la preparació necessària per accedir a l'educació superior i reeixir-hi, calen mesures educadores, socials i econòmiques durant tot el procés educatiu.

Finalment, els participants de la Conferència van expressar la mateixa inquietud en recomanar mesures adients per eliminar la discriminació i per superar les desigualtats en l'accés a l'educació superior que afecten persones discapacitades, minories, persones refugiades i persones desplaçades per conflictes o desastres naturals.

El tema de l'accés pren una dimensió nova a mesura que ens apropem al segle XXI, en el qual l'educació superior es transformarà necessàriament i on esperem veure una educació durant tota la vida i per a tothom. La popularització de l'educació superior, que s'ha esmentat sovint als debats, és la manifestació d'una tendència marcada, ben constituïda als països industrialitzats, que sembla irreversible a llarg termini. En aquest sentit, és interessant destacar que la proporció total de matriculacions a l'educació superior en països desenvolupats gairebé arribava al 60% l'any 1995 i a Amèrica del Nord al 84%. En total, en els països en vies de desenvolupament, la ràtio de matriculacions va passar entre 1960 i 1995 de l'1,8% al 8,9% i el nombre de professors en el mateix període es va multiplicar per onze, fet que deixa entreveure un ritme de creixement més alt que en els paï-

sos desenvolupats. S'ha de dir que aquestes xifres només tenen en compte de forma parcial els adults que fan cursos diversos de grau superior no tradicionals oferts per centres d'educació superior o altres organitzacions públiques o privades.

La combinació de diversos factors ha contribuït a aquest desenvolupament espectacular de l'educació superior. L'expansió de l'ensenyament secundari n'és el més destacat. Tot i que no ha assolit el ritme de creixement de l'educació superior, l'educació secundària creix a un ritme no gens menyspreable. Entre 1960 i 1995, el nombre d'estudiants arreu del món va augmentar de 91 milions a 372 milions, i la ràtio total de matriculacions de secundària es va multiplicar per dos, del 29% al 58%. En els països desenvolupats, on la proporció de matriculacions ha arribat al 99%, l'educació secundària és gairebé universal. En els països en vies de desenvolupament, durant el mateix període, el nombre d'estudiants s'ha multiplicat per 6,7 i la proporció total de matriculacions gairebé s'ha triplicat. Arreu del món, el nombre de joves titulats en educació secundària ha augmentat inexorablement.

No obstant això, en moltíssims països, la majoria d'estudiants de secundària es concentren en àrees de temàtica general, en les quals el contingut del currícula encara està adreçat a preparar els estudiants únicament per a l'accés a l'educació superior. Això fa que molts joves, en finalitzar els estudis secundaris, passin a l'educació superior simplement perquè no tenen preparació per entrar al món laboral. Sense cap altra formació, els titulats en educació secundària que, pels motius que sigui, no cursen estudis superiors han d'afrontar el risc de l'atur.

Aquesta situació, els canvis profunds als quals s'ha de sotmetre l'educació superior i la perspectiva d'una educació durant tota la vida per a tothom (que impliqui la possibilitat d'un accés a l'educació superior en qualsevol edat, de complementar o actualitzar els coneixements especialitzats o generals dels estudiants i/o reeducar o adquirir-ne de nous), fan sorgir la necessitat de reconsiderar la concepció del sistema general d'educació secundària. L'ensenyament secundari ha de tenir un objectiu doble: preparar per al món laboral i alhora per a l'ingrés a l'educació superior. Aquest doble objectiu ens permetrà definir l'esperit i el contingut de l'educació secundària en el segle XXI, la seva diversificació i el paper que ha de tenir, en aquest nivell de l'educació, l'ensenyament tècnic i professional.

L'efecte combinat de l'expansió de l'educació secundària, l'augment constant del nombre i la proporció de feines i activitats professionals que requereixen un nivell alt de coneixements i tècniques, i la demanda creixent i continuada d'estudis

superiors i d'aprenentatge avançats, d'actualització dels coneixements, de reciclatge i de reorientació, faran que, en un termini més o menys llarg segons el país, gairebé tothom hagi de realitzar estudis postsecundaris de grau superior d'algun tipus en algun moment o altre de la vida i probablement més d'una vegada. En aquest sentit, es pot parlar d'una tendència cap a la generalització de l'educació superior, afavorida per un millor domini de les tecnologies de la comunicació i de la informació i d'un ús generalitzat d'aquestes tecnologies. D'això no en resultarà una transició directa de tots els estudiants de secundària cap a estudis superiors, sinó que per passar-hi es faran servir mètodes diversificats, en diferents moments de la vida, mitjançant currículums que tinguin objectius, rutes d'accés i durades diferents, amb una diversificació cada vegada més gran i amb estudis que alternaran el marc institucional amb l'autoformació i altres formes d'aprenentatge.

Amb aquest escenari de futur, l'accés a l'educació superior s'ampliarà, es popularitzarà, serà més equitatiu i es faran esforços per promoure la igualtat d'oportunitats a fi de reeixir en l'educació superior.

La transició necessària de l'educació superior cap a un espai d'aprenentatge superior, en el qual tothom podrà tenir un accés més flexible a qualsevol edat, tant per a una formació intensiva, una actualització de coneixements i una adquisició de noves tècniques com per motius de reorientació, constitueix un dels aspectes més importants de la democratització i la renovació de l'educació superior i de l'ensenyament en general. Alhora, aquest desenvolupament farà de l'educació superior un punt de trobada ideal per a l'intercanvi de coneixements i per a l'enriquiment mutu de professors a tots els nivells.

Hi ha dues idees més que crec que val la pena esmentar en aquest moment: la funció de l'educació superior i de com s'hauria d'obrir a tota la societat per promoure la interacció entre els principals protagonistes socials i els sectors més importants de l'economia.

Pel que fa a les funcions de l'educació superior, els debats han demostrat que s'han d'ampliar. Més enllà dels objectius tradicionals d'ensenyament, formació, investigació i estudi, els quals són fonamentals, molts caps de delegació van destacar la importància de la funció educadora de l'educació superior, que consisteix a fomentar el desenvolupament de la persona i formar ciutadans informats i res-

ponsables, compromesos a treballar en el futur per a una societat millor. L'educació superior també contribueix a solucionar els principals problemes d'importància local, regional i planetària (pobresa, persones sense sostre, empitjorament de les desigualtats, degradació mediambiental, etc.), i a treballar per promoure el desenvolupament, l'intercanvi de coneixement, la solidaritat, el respecte universal pels drets humans, la democràcia, la igualtat de drets entre homes i dones, i una cultura de la pau i la no violència. La Conferència ha recalcat l'objectiu ètic i cultural de l'educació superior, la qual, en els anys que vivim, és una de les prioritats més grans de l'ensenyament en general.

Sobre l'amplíssim tema de la interacció de l'educació superior amb la societat, només mencionaré tres punts. El primer té a veure amb la relació de l'educació superior amb l'Estat i amb la societat en general. La Conferència ha reafirmat, com a condició essencial de l'educació superior per acomplir la seva tasca, que la societat i l'Estat han de respectar i garantir l'autonomia institucional i les llibertats acadèmiques. La resposta natural és l'obligació que tenen les institucions d'educació superior d'explicar a la societat les activitats que duen a terme i l'ús que fan dels recursos que se li donen. En aquest context, un gran nombre de portaveus va ratificar contundentment la responsabilitat de l'Estat en el finançament de l'educació superior com a servei públic essencial i la necessitat que la societat li doni suport. Alhora, també van remarcar la importància de que les institucions d'educació superior tinguin altres recursos de finançament, com poden ser realitzar activitats que generin beneficis, enfortir la gestió, adoptar tècniques de gestió amb previsió de futur i utilitzar els recursos de forma més eficaç i racional. La Declaració de la Conferència ressalta aquestes postures amb claredat. El tema del finançament serà un dels reptes més importants per als anys vinents.

Aquest problema es deixa sentir amb més força en els països en vies de desenvolupament.

---

² Una gran part dels recursos de molts països en vies de desenvolupament estan hipotecats per la càrrega dels deutes i el reembossament. A 27 països, el deute excedeix el PIB. Entre 1990 i 1995, els països de l'Àfrica Subsahariana van dedicar una mitjana de 12.000 milions de dòlars per any al reembossament dels deutes, mentre que els nivells totals d'endeutament ascendien a 33.000 milions de dòlars. Alguns d'aquests països dediquen al reembossament del deute quantitats gairebé equivalents a la totalitat de l'ajuda que el govern rep per al desenvolupament. L'Assemblea General de les Nacions Unides, en la vint-i-cinquena sessió, va adoptar l'Estratègia de Desenvolupament Internacional per a la Segona Dècada de Desenvolupament i va fixar l'objectiu d'ajuda al desenvolupament oficial, per part dels països industrialitzats, en el 0,7% del PNB. Aquest objectiu de solidaritat, que s'ha confirmat diverses vegades des de llavors, encara queda lluny d'assolir-se. En un món interdependent, la solidaritat no és només un requeriment ètic. També és una necessitat política.

lupament, i les mesures que fan referència únicament al reforç de la gestió i a un ús dels recursos més racional no són suficients per solucionar-lo. També caldria preveure una revisió de les prioritats dels pressupostos nacionals. Perquè els països en vies de desenvolupament puguin aconseguir recursos addicionals per a l'educació i solucionar alguns problemes socials, són necessàries altres mesures².

Un altre punt important que s'ha tractat àmpliament és la interacció entre l'educació superior i el món laboral. És important que aquesta interacció es concebi com una associació, una relació entre iguals, i no com una subordinació d'un respecte de l'altre. Cito Lionel Jospin, primer ministre de França, el qual va qüestionar "l'actitud mercantil per la qual (l'educació superior) podria acabar essent guiada pel mercat". Va emfatitzar : "En aquest camp, com en altres, l'economia de mercat és un fet de la nostra vida quotidiana. Però no hauria de conformar l'horitzó de la societat. El mercat és un instrument; no és la raó de ser de la democràcia."

Un dels conferencians va manifestar en la seva intervenció que la participació dels estudiants en el tema de l'educació superior és saludable, tot i que de vegades pot ser "sorollosa". Durant la conferència es va escoltar la important exposició que va fer el representant de les organitzacions d'estudiants. En la seva intervenció, va expressar la consciència dels estudiants pel que fa a la seva responsabilitat pels estudis, però també respecte a la responsabilitat envers la societat i en la societat. Cal entendre això en sentit positiu, i remarcar amb insistència que la participació dels estudiants i de les seves organitzacions en tot allò que tingui relació amb l'educació superior és essencial.

En adoptar la Declaració i el Marc d'Acció prioritària, la Conferència Mundial ha establert els fonaments que guiaran el desenvolupament de les polítiques nacionals d'educació superior del segle vinent. La Conferència també ha promogut l'aparició d'una aliança entre la universitat i comunitats educatives i els seus socis principals en la societat. Els parlaments, com a portaveus de la voluntat popular, tenen un paper important en la consolidació d'aquesta aliança i fer-la eficaç i coneguda arreu. Ara és el temps de l'acció, i estic satisfet d'observar que, quan em reuneixo amb caps d'estat i de govern, ministres d'educació i d'educació superior i delegats permanents de la UNESCO, els estats membres comencen a inspirar-se en les orientacions que contenen els textos adoptats per la Conferència Mundial i s'esforcen per dissenyar i realitzar reformes en l'educació superior.

Ara tot dependrà de la rapidesa en la reacció dels qui participen en l'aliança –indi-

vidus i institucions–, els quals hauran de treballar conjuntament per promoure un canvi en l'educació superior. La UNESCO va prendre la iniciativa de liderar el procés que va portar a celebració de la Conferència Mundial. La UNESCO farà tot allò que pugui per assegurar, en estreta cooperació amb les autoritats d'educació superior i les organitzacions intergovernamentals i les ONG afectades, que les accions que ara s'han de dur a terme es realitzin de la forma més eficaç possible. Ens trobem a l'inici d'un nou segle i d'un nou mil·lenni. És simbòlic que hagi estat precedit per l'Any Internacional de la Cultura de la Pau, al qual seguirà la Dècada Internacional per a una Cultura de la Pau i la No Violència per als Nens del Món (2001-2010), ambdós esdeveniments proclamats per l'Assemblea General de les Nacions Unides. En la Declaració adoptada per la Conferència Mundial, es recalca que "al llindar d'un nou mil·lenni, l'educació superior té l'obligació d'assegurar que prevalguin els valors i els ideals d'una cultura de la pau". És molt important que, fidels a la tradició humanística i a la seva vocació, les institucions d'educació superior d'arreu del món, els professors, els estudiants i les organitzacions participin de forma activa i compromesa i destaquin pels seus esforços en la promoció de la cultura de la pau i la no violència durant l'Any Internacional i la Dècada Internacional. Que aquest Any i aquesta Dècada serveixin en concret per posar en funcionament programes a llarg termini d'acció solidària, que és un dels valors fonamentals de la cultura de la pau, en benefici de les institucions, els professors i els estudiants dels països en vies de desenvolupament.

Federico Mayor

INTRODU

En convocar la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior (París, 5-9 d'octubre de 1998), la UNESCO tenia com a objectiu marcar els principis fonamentals per a una reforma profunda dels sistemes d'educació superior d'arreu del món. En la nostra societat global, complexa i sempre canviant, l'educació superior ha de contribuir a la construcció d'una pau fonamentada en un procés de desenvolupament i basada en l'equitat, la justícia, la solidaritat i la llibertat. Per assolir aquest objectiu, en aquest nivell d'educació hi ha d'haver una restauració i una renovació basades en l'accés en funció dels mèrits, en la renovació de sistemes i institucions, i en un servei a la societat, que incloguin vincles estrets amb el món laboral. Tot això exigeix que l'educació superior tingui prou autonomia i llibertat, i que exerceixi aquests drets amb responsabilitat.

En convocar la conferència, Federico Mayor, director general de la UNESCO, era conscient que aquesta iniciativa contribuiria a transformar l'educació superior, pel que fa als materials i a les manifestacions virtuals, en un àmbit d'aprenentatge durant tota la vida, de debat cultural i d'afirmació i salvaguarda de la diversitat, d'afirmació i preservació dels valors i principis establerts en la constitució de la UNESCO per a la "solidaritat moral i intel·lectual de la humanitat".

Les anàlisis fetes pels ministres i els caps de delegacions durant la Conferència, els comentaris positius del Consell Executiu de la UNESCO just després de la Conferència Mundial i les accions que els governs d'arreu del món han dut a terme per incloure els principis de la Declaració en les declaracions i decisions polítiques que afecten l'educació superior, demostren que la Conferència ha donat a la comunitat internacional un instrument poderós que facilitarà la reforma de l'educació superior.

La base d'aquestes iniciatives recau en el principi que l'educació superior ha de ser igualment accessible per a tothom, sobre la base dels mèrits, d'acord amb l'article 26.1 de la Declaració Universal dels Drets Humans. Tal com van convenir tots els participants en la Conferència, no es pot acceptar cap discriminació en l'accés a l'educació superior per motius de raça, sexe, idioma, religió, diferències socials, econòmiques o culturals o discapacitats físiques.

S'han de preservar, reforçar i expandir encara més les tasques centrals de l'educació superior: educar, formar, investigar i oferir serveis a la comunitat. La Conferència Mundial va remarcar que les institucions d'educació superior han d'intentar educar llicenciats i diplomats qualificats, que siguin ciutadans responsables, i han de donar oportunitats d'aprenentatge superior durant tota la vida. Al final d'aquest segle, veiem els efectes devastadors d'un concepte de desenvolupament econòmic basat en l'especulació. Per això, la comunitat internacional adopta de forma oportuna un document que estableix amb claredat que les institucions d'educació superior han de preservar les seves funcions crítiques en interès de la democràcia, i aquest fet no l'haurien d'obviar aquells que defineixen les polítiques d'acció.

46

La pertinència no pot ser un concepte abstracte. Segons les declaracions de la Conferència, la pertinència "s'ha de fixar en termes d'equilibri entre allò que la societat espera de les institucions i el que realment fan". En concret, les relacions amb el món laboral s'haurien de basar en orientacions a llarg termini, d'acord amb les necessitats i els objectius de la societat, així com en el respecte per les cultures i la protecció del medi ambient. Pertinència també vol dir una integració millor de l'educació superior en el sistema educatiu general. La Conferència ha insistit en la prioritat "de reordenar els vincles amb tots els nivells d'ensenyament, en concret amb l'educació secundària".

La recerca de la qualitat és indispensable per a una política basada en els mèrits. Però la qualitat ha d'estar relacionada amb un context concret de pertinència i de solució de problemes de la comunitat. Les avaluacions de qualitat haurien d'abastar totes les funcions i activitats de l'educació superior. En aquest aspecte, el paper de la investigació és essencial. Aquest fou el tema principal que es va tractar en la Conferència Mundial de la Ciència que va organitzar la UNESCO (juliol de 1999, Budapest). La investigació s'ha de potenciar en totes les disciplines com un instrument per a l'avenç del coneixement, mitjançant plantejaments que reforcin la interdisciplinarietat, la transdisciplinarietat i la innovació. En el seguiment de les dues conferències mundials, ens agradaria poder veure l'expansió i la formació de xarxes de centres i càtedres d'educació superior i de les polítiques de ciències de cada regió.

Els informes de la conferència que fan referència al paper del personal, en concret als professors, a la importància que els estudiants s'impliquin en els proces-

sos de decisió i a les mesures que s'haurien de prendre o reforçar per assegurar la participació de dones en l'educació superior, constitueixen punts importants d'aquests documents i han de servir de guia per als qui defineixen les polítiques d'acció i per a aquelles persones responsables de posar-les a la pràctica.

Finalment, la Conferència va fer una declaració sobre un punt clau filosòfic, però que té un impacte determinant: cal que l'educació superior es consideri un bé públic. Tan important com això és l'afirmació que la dimensió internacional de l'educació superior és una part inherent de la seva qualitat. La UNESCO ha donat exemple amb la creació del Programa de càtedres UNITWIN-UNESCO i amb la seva tasca de convalidació d'estudis, títols i diplomes, basats en una estreta col·laboració, en la solidaritat i en la cooperació entre iguals.

Com ja s'ha exposat en el prefaci de la Declaració, la segona meitat del segle XX passarà a la història de l'educació superior com el període d'expansió més espectacular. L'anàlisi de les implicacions d'aquesta realitat està reflectida en el Document de política de la UNESCO per al canvi i el desenvolupament en l'educació superior, publicat el 1995. Aquest document mostra que, a les acaballes del segle XX, encara hi ha desigualtats flagrants en l'educació superior i que la distància que separa els països industrialitzats i els països anomenats en vies de desenvolupament és cada vegada més gran.

En convocar la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior, la UNESCO ha ratificat el seu compromís, de ja fa 50 anys, per al desenvolupament de l'educació superior i la investigació. La conferència tenia l'objectiu de generar un debat ampli sobre l'educació superior que complementés altres conferències importants relacionades també amb l'educació, que constitueixen fites històriques en el procés de renovació, en especial la Conferència Mundial d'Educació per a Tothom (Jomtien, Tailàndia, 1990), la 45a sessió de la Conferència Internacional sobre Educació i el Paper dels Docents en un Món Canviant (Ginebra, 1996) i la Conferència Internacional sobre Educació d'Adults (Hamburg, 1997). A més, la Conferència Mundial va insistir en les recomanacions referents a la introducció de l'educació superior de la Comissió Internacional sobre Educació en el Segle XXI: Educació: hi ha un tresor amagat dins (1996).

Una àmplia mobilització va precedir la conferència: socis, legisladors nacionals, caps institucionals, professorat i investigadors, incloent-hi els participants del

Programa de càtedres UNITWIN-UNESCO, la comunitat d'estudiants i sectors professionals i econòmics, com també la societat civil, parlamentaris inclosos. S'havien realitzat conferències regionals a l'Havana el novembre de 1996 (Amèrica Llatina i el Carib), a Dakar l'abril de 1997 (Àfrica) a Tòquio el juliol de 1997 (Àsia i el Pacífic), a Palerm el setembre de 1997 (Europa) i a Beirut el març de 1998 (Estats Àrabs). En la preparació dels documents adoptats per la Conferència Mundial es van tenir en compte els resultats d'aquestes conferències, les declaracions i els plans d'acció, que també s'inclouen en aquest informe. Les conclusions d'aquestes conferències es van fer servir en els documents de treball i van constituir la base principal de les discussions de les comissions de la Conferència sobre pertinència, qualitat, gestió, finançament i cooperació internacional. Aquestes conclusions van confirmar que ens trobem davant de problemes globals que demanen una aplicació de solucions en l'àmbit mundial, tot i que en cada regió hi hagi variacions en els contextos polítics, culturals, socials i econòmics. La UNESCO publicarà una sèrie de documents, en els quals n'inclourà un sobre el treball de les comissions.

Els resultats de les conferències regionals es van complementar amb unes anàlisis i uns estudis realitzats per 50 organitzacions governamentals i no governamentals, a les que es va encarregar la preparació d'una sèrie de debats temàtics sobre temes importants de l'educació superior a finals d'aquest segle. Es van estructurar dotze debats relacionats amb tres àrees principals:

Educació superior i desenvolupament

- Les exigències del món laboral
- Educació superior i desenvolupament humà sostenible
- Contribució al desenvolupament regional i nacional
- Desenvolupament del personal d'educació superior: una tasca contínua

Noves tendències i innovacions en l'educació superior

- Educació superior per a una nova societat: visió d'un estudiant
- De la tradició a la virtualitat: les noves tecnologies de la informació
- Educació superior i investigació: reptes i oportunitats
- La contribució de l'educació superior al sistema educatiu en general

Educació superior: cultura i societat

- Les dones i l'educació superior: temes i perspectives

- Promoció d'una cultura de la pau
- Mobilització del poder de la cultura
- Autonomia, responsabilitat social i llibertat acadèmica

Els debats temàtics van desvetllar molt interès entre els participants de la Conferència. Les conclusions es divulgaran per separat.

A part de les comissions i dels debats temàtics, es van realitzar una sèrie de conferències especials i, en les sessions plenàries, els ministres i caps de delegació explicaven el funcionament de l'educació superior als seus països i expressaven el seu punt de vista sobre els temes de la Conferència. Els ministres van tractar els temes següents:

- Les tasques canviants de l'educació superior en el segle XXI
- Interacció de l'educació superior amb la societat
- L'impacte del procés de canvi de l'educació superior, de la diversificació i de l'augment de flexibilitat dels sistemes, i la promoció de l'aprenentatge durant tota la vida
- Accés a l'educació superior

Totes aquestes contribucions es van tenir en compte en la versió final de la Declaració i en el Marc d'acció, com també els comentaris dels estats membres i de les organitzacions intergovernamentals i no governamentals interessades en l'educació superior o convidades a la Conferència.

És indubtable que els documents que els participants van ratificar al final de la conferència, la "Declaració Mundial sobre l'Educació Superior en el Segle XXI: visió i acció" i el "Marc d'acció prioritària per al canvi i el desenvolupament de l'educació superior" representen un acord entre tots els implicats pel que fa les accions clau necessàries per a la renovació de l'educació superior en el segle XXI. Ara és el moment d'actuar, d'executar els projectes, de desenvolupar una cooperació internacional basada en la solidaritat i la construcció d'una societat justa, mitjançant la investigació, la formació d'especialistes i projectes comunitaris amb l'objectiu d'eliminar la pobresa, la violència, l'analfabetisme, la fam, la intolerància, la degradació del medi ambient, les malalties, i de desenvolupar una cultura de la pau.

La Declaració Mundial i el Marc d'acció prioritària serviran per fixar tant els punts

que els estats membres han de tractar en definir les polítiques d'educació superior, com les estratègies de desenvolupament que s'han d'establir o enfortir encara més entre la UNESCO i els seus associats.

Com a resultat de la Conferència ha sorgit una coalició nova entre la comunitat d'educació superior i els seus associats més importants. Els contactes dels caps d'estat, ministres d'educació i d'educació superior amb els delegats de la UNESCO han demostrat que aquests documents ja s'han començat a fer servir per reformar l'educació superior.

Els resultats a llarg termini de la Conferència seran la renovació i la transformació eficaces i efectives dels sistemes i institucions d'educació superior, basades en els principis de pertinència i qualitat, i amb un compromís per millorar la cooperació internacional i la solidaritat acadèmica.

Tot això dependrà, en gran part, del dinamisme de la coalició de tots els individus i les institucions implicats en el procés de canvi de l'educació superior. La UNESCO ha pres la responsabilitat de començar el procés que ha culminat amb la Conferència Mundial. La UNESCO s'esforçarà al màxim per assegurar un seguiment eficaç, conjuntament amb les autoritats d'educació superior i les organitzacions intergovernamentals i no governamentals interessades en l'educació superior.

INFORME

Sra. SUZY HALIMI, ponent general
a la cerimònia de clausura de la
Conferència Mundial sobre l'Educació Superior
(divendres, 9 d'octubre de 1998)

Distingits ministres,
Sr. president de la Conferència General,
Sr. president del Consell Executiu,
Sr. director general,
excel·lències,
senyors i senyores,

Tinc l'honor, com a ponent general, d'oferir-los un informe sinòptic de les declaracions i els discursos que hem sentit, de les anàlisis i les opinions crítiques que s'han expressat a les comissions i en els debats temàtics, de les expectatives i demandes que s'han formulat, i, finalment, dels compromisos que s'han pres d'acord amb la nova visió que tots junts hem forjat de l'educació superior. Per tant, deixin que els transmeti la meva gratitud més sincera per aquesta mostra de confiança.

La Conferència ha tingut una assistència de 4.000 delegats i observadors: representants dels estats membres, evidentment, però també d'una àmplia sèrie d'organitzacions, institucions i agències internacionals, i de totes aquelles persones que, en la societat civil, estan implicades en l'educació superior: universitats, acadèmics i estudiants, autoritats regionals, el sector privat, associacions, empreses i el món laboral. Aquesta gran reunió de caire internacional ha estat la culminació d'un projecte ambiciós, d'un procés que va començar tímidament però que va anar agafant força a mesura que avançava. Els interessants documents de treball que hem preparat per a vostès, les noves percepcions que hem aportat durant les deliberacions, la redacció de la Declaració i del Marc d'acció que hem examinat i perfeccionat durant la setmana passada ens han permès d'arribar a un consens crític, pel qual es caracteritza la UNESCO. El fet que la Conferència hagi tingut lloc a les portes del tercer mil·lenni, amb tots els reptes, incerteses i promeses

que això representa, només en pot estendre l'impacte i elevar les expectatives que s'han format.

Voldria ressaltar el fet que la Conferència Mundial ha combinat amb èxit les presentacions sobre polítiques, els informes exhaustius dels experts, la participació democràtica i les declaracions que reflecteixen un ventall de sensibilitats culturals al voltant de quatre temes principals: la pertinència, la millora de la qualitat, la gestió i el finançament de l'educació superior amb una visió que garanteixi la justícia i l'equitat, i, finalment, la cooperació internacional.

Quatre comissions s'han centrat en aquestes quatre àrees crítiques per avaluar la situació actual i valorar els últims desenvolupaments i avenços. Les seves deliberacions han servit per millorar plantejaments, comparar punts de vista i considerar conjuntament un nombre d'àrees prioritàries per a l'acció. A més, els principals protagonistes de l'educació superior i la investigació han pensat, organitzat i dirigit els debats temàtics, que reuneixen diferents taules rodones. En aquests debats ha quedat palès el desig de consolidar el diàleg i d'enfortir-ne la validesa, s'han manifestat moltes expectatives importants i s'han posat sobre la taula demandes concretes. Com a resultat, la Conferència ha pres la forma d'un fòrum obert d'aprenentatge que proposa, més enllà de les activitats programades oficials, abundants iniciatives que reflecteixen l'autèntica multiplicitat de l'educació superior a les portes del tercer mil·lenni.

En un intent de reflectir aquesta abundància d'idees, que inclouen les mateixes declaracions dels ministres, intentaré dibuixar el context en el qual aquest ampli procés de consulta mútua va tenir lloc. Després ressaltaré els punts més destacats que van sorgir de les nostres reflexions en comú i els agruparé al voltant dels quatre temes que han servit per estructurar el conjunt: pertinència, qualitat, gestió i cooperació internacional.

i. el context

No podem estudiar de forma pràctica el futur de l'educació superior sense abans valorar el context internacional, regional i nacional en el qual ha d'acomplir les seves funcions, tant si són noves com si són tradicionals.

A. Globalització

Hem de ser plenament conscients que l'educació superior ja no es pot concebre només en termes de situacions i criteris nacionals. Si la investigació i la formació volen fer valer el seu nom, ja no es poden quedar amb plantejaments únicament locals.

Els problemes generals que s'han enumerat, majoritàriament en el marc de les declaracions dels primers ministres i dels caps de delegació, revelen que, més enllà de les situacions diverses, específiques d'un país concret o d'un grup de països, hi ha una tendència creixent a la globalització dels problemes, que es caracteritza per l'extrema complexitat de les situacions implicades.

El príncep TALAL BIN ABDUL AZIZ, en la reunió inaugural de la Conferència, va manifestar que "pot ser que la globalització, malgrat les diferències d'opinió que l'envolten, sigui avui un fet inevitable de la nostra vida". També és possible que, com va afegir el Sr. PORTELLA, president de la Conferència General de la UNESCO, la globalització constitueixi un repte ètic i el gran escenari per a la solidaritat internacional.

S'ha de recalcar que per globalització no entenem només la globalització econòmica, sinó també la internacionalització dels intercanvis humans i la circulació d'idees. Aquesta conferència és una mostra d'aquest fet, en virtut del nombre i l'envergadura dels participants, tal com ha remarcat el Sr. PAL PETAKI, president del Consell Executiu.

La humanitat ha d'afrontar una sèrie de problemes que no es poden solucionar en un marc de polítiques aïllades. Per això, el primer ministre francès es va referir a "un context estimulant i nou" en el qual l'educació superior ha de realitzar moltes funcions diferents i assegurar la seva pròpia transformació.

B. Democratització

Hauríem de tenir present, tal com ens ha recordat el director general de la UNESCO, que l'educació superior afronta un augment de democratització i una ampliació de l'estat de dret en gairebé totes les societats. Es reconeix de forma generalitzada el paper de l'ensenyament en general i de l'educació superior en particular a l'hora de promoure i preservar la democràcia i d'educar els joves i els no tan joves per a la ciutadania democràtica.

Aquest desenvolupament també està marcat pel paper prominent que han guanyat les dones en els processos de presa de decisions. La lluita que s'està duent a terme per a un reconeixement total de la igualtat comporta dificultats i sofriment, però representa un dels reptes més importants de l'educació superior en el segle XXI. Molts ponents han esmentat aquest tema, especialment en el grup que tractava aquesta matèria, i han parat atenció a la necessitat de donar poder a les dones i d'adoptar mesures que els permetin combinar l'accés a posicions de responsabilitat en carreres professionals amb les demandes de la vida familiar.

C. El progrés de la ciència i la tecnologia

Un altre repte recau en els últims avenços de la ciència, el sine qua non del desenvolupament sostenible, tal com van remarcar la República Islàmica de l'Iran i Suïssa. Aquesta situació no ha d'amagar el fet que el desenvolupament dels països concrets pot ser una condició prèvia per al desenvolupament de la ciència. Els temes ètics derivats de la investigació científica i les seves aplicacions són una àmplia font d'estudi i de previsió del futur per a l'educació superior. Tots aquests aspectes han estat de gran interès pels participants del segon debat temàtic, els quals els han interpretat com a mitjans per respondre a la complexitat i als canvis típics de finals del segle.

Això també succeeix, com molts ponents van observar, respecte a la posició que han guanyat les tecnologies de la comunicació a les nostres societats, amb les conseqüències que aquesta invasió inevitable de la realitat virtual ha tingut en la distància cada vegada més gran que separa els països industrialitzats i postindus-

trialitzats dels països en vies de desenvolupament. Mentre copsem el trencament radical que les noves tecnologies han introduït a la societat i, de resultes, a l'educació, seria prudent no ser excessivament optimistes amb aquest tema.

D. Medi ambient

També queda fora de lloc ser optimistes quan parlem del planeta que deixarem com a llegat a generacions futures. L'educació superior no pot tancar-se en si mateixa i fer els ulls grossos als danys que ha patit el medi ambient, danys que deplorem, i que no sabem encara com rectificar-los del tot. El creixement de població i la urbanització galopant es relacionen, sens dubte, amb el seriós problema del futur ecològic del nostre planeta. Diverses delegacions, entre les quals hi havia la de Costa d'Ivori, van estendre's a tractar aquestes qüestions.

E. Exclusió social

El declivi de l'agricultura i la indústria –amb variacions segons els països– i la progressió del sector de serveis, als quals ens vam referir en el debat "Les exigències del món laboral", han donat peu a un repte més, relacionat amb l'evolució de l'economia i l'estructura del mercat de treball. Cada vegada més sectors de la població han de lluitar contra l'exclusió social; ni tan sols els llicenciats joves se salven de l'atur. Sens dubte, aquest és el problema més greu que cal afrontar: de fet, tot el procés de democratització i els valors de les nostres societats perillan per això. Hem d'atrevir-nos a compartir, tal com ens insisteix el director general de la UNESCO. De nou, és evident que l'educació superior té la funció de desenvolupar capacitats noves d'adaptació a les tendències econòmiques, amb l'objectiu d'assegurar una cohesió social més gran i d'enfortir la ciutadania democràtica. Perquè hi hagi una repartició dins els països o entre els països, s'han d'haver complert unes condicions prèvies: hi ha d'haver un compromís de promoure i respectar els drets humans bàsics, una voluntat política de destinar recursos al desenvolupament humà, un sentiment profund de solidaritat i la mobilització de tots els socis financers i institucionals tant del sector públic com del privat.

F. Fuga de cervells

Per a molts països en vies de desenvolupament, la fuga de cervells és un problema que els sobrepassa. És essencial conservar la mobilitat com a font d'enriquiment intel·lectual, però s'han de prendre mesures per fer tornar els ciutadans als seus països d'origen, a fi que participin en el desenvolupament cultural, social i econòmic del seu país. Els estudiants van explicar de forma extensiva aquest problema durant la taula rodona, així com en el debat temàtic sobre com hauria de ser la nova societat.

56

G. Conflictes armats

Per desgràcia, en les nostres societats proliferen els conflictes, els més seriosos dels quals són guerres nacionals i regionals. Els actes de violència perpetrats en molts països són un símptoma de la dificultat que experimenten els ciutadans, inclosos els joves, per trobar un lloc en una nova societat, en la qual la majoria de models tradicionals han desaparegut i els valors són imperceptibles. Tal com van indicar els representants de Costa Rica i l'Índia, la universitat ha de contribuir a propiciar una cultura de la pau. L'educació superior de tots els països ha d'assumir el repte de tenir fe en els joves, en concret en els estudiants.

Aquest és, doncs, el context complex en què se'ns demana que elaborem una nova visió de l'educació superior. Immediatament, sorgeix la pregunta: l'educació superior pot assumir noves funcions o s'ha de quedar com estava abans? Brasil va plantejar aquesta qüestió, que va constituir el tema central del debat número 6. Quins reptes hem d'afrontar a les portes del tercer mil·lenni?

ii. els reptes bàsics de l'educació en el segle XXI

Com podem deixar passar l'oportunitat que ens presta aquesta gran trobada internacional per concretar els temes més importants que ha d'afrontar l'educació superior d'avui i de demà, mitjançant les observacions formulades, les iniciatives preses, els èxits i també els fracassos? De nou, ens trobem amb les quatre línies

A. Pertinència

investigació seleccionades per estructurar aquesta conferència mundial i els actes diversos que la van precedir.

Abans que res, hem d'assumir la tasca de crear un sistema d'educació superior de masses integrat dins d'un ensenyament durant tota la vida. Algunes de les persones que van prendre la paraula, entre les quals destaca el representant de Xile, van aplaudir l'interès general mostrat envers l'educació superior –no només per part de les principals agències de finançament–, la qual cosa representa un indicatiu d'un canvi d'actitud. L'educació superior està reconeguda com a factor de desenvolupament en una societat basada en el coneixement i l'economia. Sens dubte, encara hem de poder oferir, a tants joves com sigui possible, una formació de qualitat i pertinent que els doni accés al món laboral i que els permeti actualitzar les tècniques i els coneixements adquirits.

Tot just acabem d'al·ludir a la necessitat d'obrir l'educació superior a una població d'estudiants més àmplia. Amb això assumim, tal com el representant d'Indonèsia i altres ponents van indicar, que hi ha oportunitats reals de resposta a la demanda creixent d'educació superior en diferents països del món. Estem d'acord que l'oferta d'educació superior en massa ja és una realitat en alguns països. D'altres es dirigeixen cap a aquest objectiu, però necessiten cooperació i solidaritat. Reprendrem aquest assumpte a la secció final d'aquest informe.

Tothom va acordar que l'experiència de democratitzar l'educació superior va en contra del criteri de pertinència. Els debats van demostrar que la pertinència és un concepte dinàmic, que varia d'acord amb el context i d'un grup destinatari a un altre, i que s'ha de parar una atenció especial als grups minoritaris. El centre de les deliberacions de la Comissió II va ser el tema de qui decideix què és pertinent, qüestió que també es va debatre en la sessió plenària. Els representants del Canadà, Colòmbia, Egipte i la República Islàmica de l'Iran van cridar l'atenció sobre aquest tema. Segons la nostra opinió, es va concloure que la pertinència només pot ser el resultat del diàleg i la consulta entre les diferents parts afectades, estudiants inclosos.

B. Qualitat i avaluació

La qualitat de l'educació superior es jutja bàsicament per la solidesa dels principis pedagògics i ètics que representa. De vegades s'escindeix en un nombre de conflictes i paradoxes: la contradicció, d'una banda, entre l'explosió i la fragmentació de la demanda i, de l'altra, l'atur, que afecta un nombre cada vegada més gran de llicenciats i diplomats; la contradicció entre el deure de la qualitat i la justícia, i les restriccions econòmiques que perjudiquen l'ampliació de l'educació superior en massa; i, finalment, el conflicte entre les obligacions ètiques i morals, i les diverses incitacions a fer mal ús del coneixement i dels descobriments. Davant d'aquestes tensions i paradoxes, l'educació superior ha de desenvolupar una nova visió, aprofitar l'adaptabilitat, la flexibilitat i els recursos imaginatius per desenvolupar formes per solucionar els problemes i de mirar al futur, proveir-se d'un esperit crític i vigilant, i fomentar el treball en equip, sense abandonar mai la funció de defensar l'ètica.

El tema de la qualitat no es pot separar de la recerca de la perfecció i de la necessitat de fixar uns criteris d'avaluació. Molts països demanen normes de qualitat internacionals. Aquests criteris i normes han de tenir en compte la diversitat de situacions. La necessitat de desenvolupar una cultura de l'avaluació no es pot separar del concepte de qualitat, el qual està íntimament lligat amb la democra-

C. Gestió i finançament d'educació superior.

La Comissió III es va encarregar d'aquests temes concrets.

L'ensenyament ja no pot estar més temps –en alguns casos ja no ho està– confinat en una torre d'ivori. És fonamental que es comparteixin les responsabilitats entre tots els implicats, de dins i de fora de la universitat.

Dins de la institució, les responsabilitats són de tots els usuaris: professors, investigadors, estudiants i personal administratiu, i, de forma més àmplia, de tots els qui tenen funcions de gestió i d'assessorament. S'han d'introduir noves formes de gestió que fomentin la responsabilitat col·lectiva i la transparència.

Fora de la institució, la multiplicitat de socis és en l'actualitat un fet consolidat: empreses de negocis, autoritats regionals sorgides de processos de descentralitza-

ció i centres d'investigació científica independents de la universitat. L'educació superior ha desenvolupat relacions amb el món econòmic: els dies en què els dos camps no es tenien en compte o es criticaven són ben lluny. En aquesta associació, l'educació superior ha d'anar amb compte i no adoptar una actitud mercantil, tal com va indicar el primer ministre de França: el mercat és, sens dubte, un fet inevitable de la vida, però no s'ha de permetre que les seves demandes ens dominin. Aquest és un problema força greu pels països en transició.

L'associació amb la indústria i altres sectors de la societat també pot ajudar a professionalitzar l'educació superior. En molts països, les pràctiques a les empreses són habituals, i molts directors d'empreses estan vinculats a l'educació superior. A més, es poden realitzar plans consultius mitjançant els quals les empreses participen en la gestió de les universitats, els projectes d'investigació poden apropar les universitats i els negocis, i també es pot concebre conjuntament un ajut per buscar feina. Tot això demana que les empreses tinguin un punt de vista diferent i que les universitats reconeixin la necessitat de canvi.

En el context d'aquest estil de gestió exigent i complex, s'ha de respectar l'autonomia de les universitats i l'exercici de les llibertats acadèmiques. En l'àmbit nacional, si no hi ha mecanismes flexibles i un cert grau de descentralització no es podrà gestionar el canvi que vol fer un nombre creixent d'institucions per satisfer les tendències canviants de la demanda.

La funció de supervisió s'ha de realitzar mitjançant una política d'encoratjament i suport, més que no pas de restriccions. És l'única manera de crear formes d'educació superior que s'adaptin millor a la demanda: universitats obertes, proveïdors de serveis privats de diferents tipus, sistemes d'educació a distància, campus virtuals, xarxes compartides amb diversos llocs web, etc.

És evident que en els debats temàtics es va comentar la qüestió dels recursos oferts per les noves tecnologies de la comunicació i de la informació, que inclouen la possibilitat de crear universitats virtuals com la Universitat de les Nacions Unides. El debat sobre aquest tema va ser molt instructiu i va produir força propostes interessants. Una videoconferència va il·lustrar els canvis fonamentals que ja s'estan produint –i que continuaran en el futur– com a resultat de la transició de la tradició a la virtualitat. Aquests canvis afecten els tres pilars principals de l'educació superior: els cursos, els laboratoris i les biblioteques. Els

ponents van cridar l'atenció sobre l'impacte d'aquestes noves tecnologies, sense perdre de vista les dimensions geopolítiques, culturals i ètiques relacionades amb l'accés a aquestes eines i amb la generació del coneixement i la difusió d'aquest. Es va recomanar l'establiment de cooperacions nord-sud i sud-sud per facilitar l'accés a totes aquestes tecnologies, enfortir les capacitats endògenes i fer que el coneixement que produeixen estigui disponible de forma universal.

No obstant això, les tecnologies no ho poden solucionar tot. Tal com va recalcar el representant d'Algèria, s'han de fer molts esforços a favor de les dones, les quals, en molts països, encara no poden accedir a l'educació superior ni poden formar part dels processos de decisió de la societat. Les tecnologies poden ajudar, però la democratització genuïna de l'educació superior ha de passar per la supressió dels obstacles polítics, culturals i socioeconòmics que impedeixen el ple accés de les dones a l'educació i a una integració social plena.

El finançament de l'educació superior continua constituint un problema important a les portes del segle XXI. La flexibilitat buscada per les universitats, i tantes vegades obtinguda, no ha de ser un motiu per no retre comptes; s'hauria de trobar un mètode, segons alguns ponents, entre els quals destaca el representant de Swazilàndia, que respectés l'autonomia i transmetés responsabilitat. El finançament en funció del rendiment és una de les maneres d'assolir aquest objectiu. Sigui com sigui, no s'han de violar les llibertats acadèmiques ni els principis bàsics subjacents.

Vist el desenvolupament de l'educació superior, l'estat no ha d'esperar ser la font de finançament única o més important de tot el sector. Molts ponents, entre els quals destacava el representant del Marroc, van compartir aquesta opinió. Però això no resta responsabilitat a l'estat a l'hora de garantir el finançament adequat de l'educació superior. El sistema contractual que es regeix a França, que vincula les institucions d'educació superior i el ministeri responsable durant quatre anys, pot fer que el ministeri determini l'abast de les seves obligacions financeres, però preveu que la institució busqui altres socis. Alguns ponents, com els representants de Cap Verd i Mali, estaven preocupats per la retirada de l'estat. És evident que l'estat no pot portar tot sol tot el pes del finançament. En aquests casos, és recomanable crear, en l'àmbit de la presa de decisions, un ambient que condueixi a una diversificació més gran dels fons per a l'educació superior. Hi haurà solucions per a tots els gustos. En cada cas, s'haurà de fer un esforç per fomentar

un esperit empresarial en les institucions que intentin captar fons, no només mitjançant la investigació o activitats de formació tradicionals, sinó també mitjançant operacions de producció o comercials. En altres casos, hi haurà un desenvolupament creixent d'un sector privat d'educació superior. Contínuament sorgeixen maneres noves de diversificar els recursos, com a resultat d'una varietat de pressions i oportunitats. La UNESCO i altres organismes poden ser molt útils per difondre-les.

Totes aquestes possibilitats de diversificació estan plenes de perills que s'han d'evitar. El més seriós és el de minar la igualtat d'accés a l'educació superior. L'ensenyament privat, per exemple, tot i que comporta un ampliació de l'accés, acostuma a ser de pagament i, per tant, es matriculen menys estudiants amb pocs recursos. El compromís de l'estat i la conservació de l'educació superior com a servei públic són encara les millors garanties per a la igualtat d'oportunitats i la democratització de l'educació superior.

D. Cooperació Internacional

En aquest punt de l'anàlisi sobre els canvis més importants de l'educació superior considerem que és necessari, i els textos que adoptarem ja conviden a fer-ho, donar més importància a l'experiència, la col·laboració i la solidaritat internacionals. Moltes delegacions, entres les quals hi ha Sud-Àfrica, donen suport a aquest punt de vista.

Els documents de treball que expliquen les experiències de les institucions, els països i les regions, destaquen la contribució de la cooperació per aconseguir una solidaritat més gran i una pau autèntica. La cooperació no només és necessària per reforçar la qualitat, la pertinència i l'eficàcia interna de l'educació superior, sinó també per construir ponts entre col·laboradors locals i nacionals diferents i entre nacions.

Els participants de la Comissió IV van acollir les idees que se'ls va presentar en el document de treball i, per iniciativa de l'Associació Internacional d'Universitats, van demanar amb urgència que l'educació superior tingui, entre les funcions principals, la cooperació internacional i la necessitat de promoure la pluralitat de cultures, la consciència global dels problemes i el desenvolupament sostenible

arreu del món.

En l'àmbit internacional, es va destacar la formació de xarxes d'educació superior i d'institucions d'investigació agrupades en programes com el Programa de càtedres UNITWIN-UNESCO, els quals constitueixen una aproximació innovadora respecte a la capacitat de construcció institucional i nacional dels països en vies de desenvolupament.

Molts països en vies de desenvolupament i algunes organitzacions no governamentals veuen que l'enfocament d'aprenentatge i formació de portes obertes, que encoratja la mobilitat acadèmica, només beneficia els països industrialitzats. Els països en vies de desenvolupament pateixen els problemes de la fuga de cervells, una mena d'exili de la intel·ligència, i els seus efectes adversos en la capacitat d'enfortir les institucions i formar ciutadans creatius i crítics. Sense fer una relació automàtica d'aquestes tendències, la conferència ha ratificat aquesta preocupació i ha fet una crida per promoure la mobilitat, alhora que s'intentarà ajudar els països privats dels seus experts a retenir i motivar els especialistes al seu país, o a animar-los perquè tornin, amb la creació de lligams de cooperació nord-sud entre les institucions i la creació de centres d'excel·lència en els països en vies de desenvolupament. TOKTEN i TALVEN, que es van presentar durant les reunions, són exemples interessants en aquest context.

Molts ponents han donat suport a la idea de crear la iniciativa d'"Acadèmics sense Fronteres", esmentada en un dels documents de treball, i esperen que es pugui estudiar aquesta possibilitat.

En relació amb les tasques que es podrien realitzar de forma conjunta sobre la qualitat, s'ha de recordar que molts països han estat a favor de crear normes internacionals per avaluar que es respecti la diversitat i l'especificitat de cada país. En termes generals, atès que sis comitès intergovernamentals estan tractant amb decisió el tema de la convalidació d'estudis, diplomes i títols en l'educació superior, els ponents creuen que organismes similars haurien de començar a fer una avaluació de la cooperació internacional. Tal com va indicar el representant del Marroc, és vital que la UNESCO encarregui un informe sobre la forma i les pràctiques d'aquesta cooperació en relació amb les necessitats específiques de cada regió.

També s'hauria de recalcar la tasca d'assessorament i ajut d'experts amb referència a la capacitat de construcció institucional de l'educació superior, que recau en la UNESCO, com en d'altres camps d'actuació. A més, els participants han demanat que la UNESCO continuï treballant per les llibertats acadèmiques, parant una atenció especial en el seguiment de la condició del personal docent d'educació superior que va adoptar l'Organització en la Conferència General el 1997. També han plantejat la possibilitat de crear un grup d'estudi permanent que elabori una carta universal de les llibertats acadèmiques.

Conclusions i una crida a l'acció

Hem arribat al final dels actes de la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior.

Els textos que tot just hem adoptat són, per als nostres governs, institucions d'educació superior i organitzacions no governamentals, i per a tots els presents, línies d'acció que intentarem seguir en els nostres països i en el context de la cooperació internacional.

No obstant això, tot aquest treball, que ha suposat consultes múltiples i ha culminat amb aquesta trobada internacional, haurà estat en va si s'acaba aquest vespre.

La nostra primera tasca serà explicar, si és necessari defensar, i, aleshores, convèncer. Per fer-ho, la Declaració i el Marc d'acció s'han de distribuir de forma exhaustiva a totes les persones que tinguin a càrrec seu l'educació superior, als acadèmics, a tots els especialistes sobre el tema i a les institucions pertinents de la societat civil. Als nostres països, probablement haurem d'organitzar debats i constituir grups de treball que aprofundeixin en aspectes concrets de la Declaració i del Marc d'acció i que considerin com es poden posar en pràctica les reformes.

Els textos no s'acaben aquí. Demanen una cooperació internacional i regional més gran i una solidaritat activa amb els països que es queden enrere en el desenvolupament. Cal assegurar-nos que d'aquí a uns anys no hàgim d'arribar a l'amarga conclusió que la divisió i les diferències són més grans, que encara hi ha més per-

sonal qualificat del sud exiliat –fet que desvia la funció de la mobilitat, essencial i estimulant, dels seus propòsits reals–i que l'educació superior de molts països encara no pot contribuir de forma eficaç al desenvolupament del sistema educatiu en conjunt i a la qualitat de l'educació bàsica, en particular.

Per això hem de confegir una nova generació de models de cooperació, basats en les necessitats locals, que tinguin en compte les realitats socials i econòmiques i les especificitats culturals, i que proporcionin serveis d'assessorament i experiència tècnica sense imposar condicions ni imposar-se ells mateixos. Cooperar significa treballar junts per dur a terme accions coordinades. I això és el que se'ns demana que fem.

64

Ara que aquesta conferència mundial està a punt de finalitzar, és important que no s'abaixi el teló sense deixar imprès un pensament sobre la visió de l'educació superior en el segle XXI. La Declaració i el Marc d'acció finals que hem adoptat volen cridar a l'acció a totes les persones que han treballat tant i de forma tan constructiva durant aquesta setmana d'octubre de 1998. Depèn d'ells, en les seves especialitats i amb les seves responsabilitats, assegurar que aquests textos se segueixin i que tots junts puguem superar els reptes del proper mil·lenni.

Per acabar aquest informe, voldria manifestar el meu agraïment al grup de redacció, als membres del Secretariat de la UNESCO i a totes aquelles persones amb qui he treballat durant la setmana. Els ofereixo la meva gratitud més sincera per tota la dedicació i el suport que m'han donat, per la pertinència de les seves contribucions, i per la confiança que han dipositat en mi en confiar-me la ennoblidora tasca de ponent general de la Conferència.

Suzy Halimi

declaració mundial sobre l'educació superior en el segle xxi: visió i acció. marc d'Acció Prioritària per al Canvi i el Desenvolupament de l'Educació Superior

adoptat per la
Conferència Mundial sobre l'Educació Superior
L'educació superior en el segle XXI: visió i acció

9 d'octubre de 1998

Declaració Mundial sobre l'Educació Superior en el segle XXI: visió i acció

65

Preàmbul

A les portes del nou segle, existeix una demanda sense precedents per a una gran diversificació en l'educació superior i una presa de consciència cada vegada més gran sobre la importància vital de l'educació superior per al desenvolupament sociocultural i econòmic, i per construir el futur, per al qual les generacions més joves han de disposar de tècniques, coneixements i ideals nous. L'educació superior inclou tot tipus d'estudis, formació o formació per a la investigació després de l'educació secundària que ofereixen les universitats o altres institucions educatives, aprovades com a institucions d'educació superior per les autoritats estatals pertinents³. L'educació superior s'enfronta arreu amb grans reptes i dificultats relacionats amb el finançament, la igualtat de condicions d'admissió als estudis i durant els estudis, una millor capacitat del personal, la formació basada en les tècniques, la millora i el manteniment de la qualitat de la docència, la investigació i els serveis, la pertinència dels programes, l'adequació dels llicenciats al mercat laboral, l'establiment d'acords de cooperació eficaços i l'accés igualitari als avantatges de la cooperació internacional. Al mateix temps, l'educació superior s'enfronta al repte de les noves oportunitats ofertes per tecnologies que milloren la forma en què el coneixement es pot produir, gestionar, difondre i controlar, i la manera com s'hi pot accedir. L'accés igualitari a aquestes tecnologies ha de garantir-se en tots els nivells dels sistemes educatius.

³ Definició aprovada per la Conferència General de la UNESCO en la 27a sessió (novembre de 1993) a la Recomanació de la convalidació d'estudis, títols i diplomes en l'educació superior.

La segona meitat d'aquest segle passarà a la història de l'educació superior com el període d'expansió més espectacular: la quantitat d'estudiants matriculats mundialment s'ha multiplicat per sis, de 13 milions el 1960 a 82 milions el 1995. Però també ha estat el període que ha vist com la distància que separa els països industrialment desenvolupats, els països en vies de desenvolupament i en particular els països menys desenvolupats, pel que fa a l'accés i als recursos de l'educació superior i la investigació, esdevenia cada vegada més gran. També ha estat un període d'estratificació socioeconòmica creixent i de diferències més grans en les oportunitats d'educació dins dels països, incloent-hi algunes de les nacions més desenvolupades i benestants. Cap país, si no disposa d'institucions d'educació superior i d'investigació adients que preparin una quantitat crítica de persones amb tècniques i coneixements, no pot garantir un desenvolupament sostenible endogen de debò, i els països en vies de desenvolupament i els països menys desenvolupats, en particular, no poden reduir la distància que els separa dels països industrialment desenvolupats. El fet de compartir coneixements, la cooperació internacional i les noves tecnologies poden donar noves oportunitats per reduir aquesta distància.

L'educació superior ha donat proves més que suficients al llarg dels segles de la seva viabilitat i capacitat de canviar i induir al canvi i al progrés a la societat. A causa de l'abast i el ritme del canvi, la societat s'ha basat cada vegada més en el coneixement, de manera que l'educació superior i la investigació actuen ara com a components essencials del desenvolupament sostenible cultural, socioeconòmic i del medi ambient dels individus, les comunitats i les nacions. L'educació superior s'enfronta, doncs, a reptes extraordinaris i ha de passar pel canvi i la renovació més radicals que mai no hagi experimentat, perquè la nostra societat, actualment en una profunda crisi de valors, pugui transcendir les consideracions merament econòmiques i adoptar dimensions més profundes de moralitat i espiritualitat.

Amb la intenció de proporcionar solucions per a aquests reptes i de posar en marxa un procés de reforma profunda de l'educació superior mundial, la UNESCO ha convocat la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior en el Segle XXI: Visió i Acció. Per preparar la conferència, la UNESCO va fer públic, el 1995, el Document de política per al canvi i el desenvolupament en l'educació superior. Posteriorment van tenir lloc cinc reunions regionals (Havana, novembre de 1996; Dakar, abril 1997; Tòquio, juliol de 1997; Palerm, setembre de 1997, i Beirut,

març de 1998). Aquesta declaració ha tingut en compte degudament les declaracions i els plans d'acció adoptats, amb una especificitat pròpia, com també el procés de reflexió realitzat durant la preparació de la Conferència Mundial, els quals s'hi adjunten com a annexos.

Nosaltres, els participants en la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior, reunits a la seu central de la UNESCO a París, del 5 al 9 d'octubre de 1998,

recordant els principis de la Carta de les Nacions Unides, la Declaració Universal dels Drets Humans, el Conveni Internacional sobre Drets Culturals, Socials i Econòmics, i el Conveni Internacional sobre Drets Civils i Polítics,

recordant també l'article 26, paràgraf 1r, de la Declaració Universal dels Drets Humans, que estableix que "tothom té dret a l'educació" i que "els estudis superiors han de ser igualment accessibles a tothom en funció dels mèrits respectius", i ratificant els principis bàsics de la Convenció en contra de la Discriminació en l'Educació (1960), que en l'article 4 obliga els estats participants a fer que l'educació superior sigui igualment accessible per a tothom basant-se en la capacitat individual,

tenint en compte les recomanacions sobre l'educació superior de les principals conferències i comissions, entre altres, la Comissió Internacional sobre l'Educació en el Segle XXI, la Comissió Mundial de Cultura i Desenvolupament, les sessions 44a i 45a de la Conferència Internacional sobre Educació (Ginebra, 1994 i 1996), i les decisions preses en les sessions 27a i 29a de la Conferència General de la UNESCO, sobretot la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior, la Conferència Mundial d'Educació per a Tothom (Jomtien, Tailandia, 1992), la Conferència sobre Medi Ambient i Desenvolupament de les Nacions Unides (Rio de Janeiro, 1992), la Conferència sobre Llibertat Acadèmica i Autonomia Universitària (Sinaia, 1992), la Conferència Mundial dels Drets Humans (Viena, 1993), la Cimera Mundial sobre el Desenvolupament Social (Copenhaguen, 1995), la Quarta Conferència sobre la Dona (Beijing, 1995), el Congrés Internacional sobre Educació i Informàtica (Moscou, 1996), el Congrés Mundial sobre Educació Superior i Desenvolupament dels Recursos Humans en el Segle XXI (Manila 1997), la Cinquena Conferència Internacional sobre Educació d'Adults (Hamburg 1997) i especialment el tema 2 (Millorar les condicions

i la qualitat de l'aprenentatge) del Programa per al futur, on es declara: "Ens comprometem a... obrir les escoles, els instituts i les universitats a estudiants adults... apel·lant a la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior (París 1998), a fomentar la transformació de les institucions després de secundària en centres d'aprenentatge per a tota la vida i a definir en conseqüència el paper que desenvoluparan les universitats",

convençuts que l'educació és un pilar fonamental dels drets humans, la democràcia, el desenvolupament sostenible i la pau, que, per tant, tothom ha de poder accedir-hi durant tota la vida, i que calen mesures per garantir la coordinació i la cooperació en tots els sectors i entre els diversos sectors, especialment entre l'educació general, tècnica, professional secundària i després de la secundària, a més de les universitats, els instituts i les institucions tècniques,

creient que, en aquest context, la solució dels problemes a què ens enfrontem a les portes del segle XXI estarà determinada per la visió de la societat futura i pel paper que s'assigni a l'educació, en general, i particularment a l'educació superior,

conscients que el canvi substancial i el desenvolupament de l'educació superior, la millora de la seva qualitat i pertinència, i la solució pels grans reptes a què s'enfronta exigeixen una gran participació no només dels governs i de les institucions d'educació superior, sinó també de tots els implicats: els estudiants i les seves famílies, els professors, el món empresarial i industrial, els sectors públics i privats de l'economia, els parlaments, els mitjans de comunicació, les associacions professionals i la societat, i que també exigeixen una responsabilitat més gran envers la societat per part de les institucions d'educació superior, que han de retre comptes pel que fa a la utilització dels recursos públics, privats, nacionals o internacionals,

recalcant que els sistemes d'educació superior haurien de millorar la seva capacitat de viure amb incertesa per canviar i ser portadors del canvi, i per tractar les necessitats socials i fomentar la solidaritat i l'equitat, i també que haurien de preservar i exercir el rigor científic i l'originalitat, en un esperit d'imparcialitat, com a requisit previ i bàsic per assolir i mantenir un nivell indispensable de qualitat, i que també haurien de col·locar els estudiants al centre de les seves preocupacions, amb una perspectiva de tota la vida, perquè es puguin integrar completament en la societat del coneixement global del segle vinent,

creient també que la cooperació i l'intercanvi internacional són les vies principals per potenciar l'educació superior en tot el món,

Missió i funcions de l'Educació Superior

proclamem el següent:

Article 1. Missió d'educar, formar i investigar

Afirmem que els valors i els objectius principals de l'educació superior, sobretot la missió de contribuir al desenvolupament sostenible i a la millora de la societat en conjunt s'han de protegir, reforçar i ampliar, en concret, per:

- a) formar llicenciats altament qualificats i ciutadans responsables, capaços de satisfer les necessitats de tots els sectors de l'activitat humana, oferint qualificacions pertinents, incloent-hi la formació professional, que combinin un coneixement i unes tècniques d'alt nivell, emprant cursos i continguts que s'adaptin contínuament a les necessitats presents i futures de la societat;
- b) proporcionar oportunitats per a un aprenentatge de nivell superior i un aprenentatge durant tota la vida, que proporcioni als estudiants un ventall ampli d'elecció i uns punts flexibles d'entrada i sortida del sistema, i també l'oportunitat de desenvolupar-se individualment, i de mobilitat social per formar ciutadans i per participar activament en la societat, amb una visió mundial, per a la formació endògena de capacitats, la consolidació dels drets humans, el desenvolupament sostenible i la democràcia i la pau en un context de justícia;
- c) avançar, crear i difondre el coneixement mitjançant la investigació i, com una part dels serveis a la comunitat, proporcionar una experiència pertinent per ajudar les societats en el desenvolupament cultural, social i econòmic, fomentant i desenvolupant la investigació científica i tecnològica, i la investigació en el camp de les ciències socials, les humanitats i les arts;
- d) ajudar a comprendre, interpretar, preservar, millorar, fomentar i difondre les cultures nacionals, regionals, internacionals i històriques, en un context de pluralisme i diversitat culturals;
- e) ajudar a protegir i fomentar els valors socials mitjançant la formació dels joves en els valors que constitueixen la base de la ciutadania democràtica, tot proporcionant perspectives crítiques i objectives que ajudin a debatre les opcions estratègiques i la consolidació de les perspectives humanitàries;
- f) contribuir al desenvolupament i a la millora de l'educació en tots els nivells, incloent-hi la formació dels professors.

Article 2. Paper ètic, autonomia, responsabilitat i funció d'anticipar

D'acord amb la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior aprovada per la Conferència General de la UNESCO el novembre de 1997, les institucions d'educació superior, el personal i els estudiants han de:

- a) preservar i desenvolupar les seves funcions crucials mitjançant l'exercici de l'ètica i el rigor científic i intel·lectual en les diverses activitats;
- b) ser capaços d'expressar la seva opinió sobre els problemes ètics, culturals i socials de forma completament independent, amb plena consciència de la seva responsabilitat, exercint la mena d'autoritat que la societat necessita per ajudar-la a reflexionar, comprendre i actuar;
- c) fomentar la funció crítica i la de mirar al futur, mitjançant l'anàlisi contínua de les tendències socials, econòmiques, culturals i polítiques emergents, i proporcionant un centre per a la predicció, l'avis i la prevenció;
- d) fer ús de la capacitat intel·lectual i el prestigi moral per defensar i difondre de manera activa valors universalment acceptats que inclouen la pau, la justícia, la llibertat, la igualtat i la solidaritat, tal com ha plasmat la Constitució de la UNESCO;
- e) gaudir d'una autonomia i una llibertat acadèmiques completes, concebudes com un conjunt de drets i deures, essent a la vegada totalment responsables i havent de retre comptes a la societat;
- f) ajudar a identificar i tractar problemes que afectin el benestar de les comunitats, les nacions i tota la societat.

Modelar una nova visió de l'Educació Superior

Article 3. Igualtat d'accés

- a) D'acord amb l'article 26.1 de la Declaració Universal dels Drets Humans, l'admissió a l'educació superior s'ha de fonamentar en els mèrits, les capacitats, l'esforç, la constància i l'interès demostrat per aquelles persones que hi vulguin accedir, i pot tenir lloc durant tot el període vital, en qualsevol moment, amb el reconeixement adequat de les habilitats adquirides prèviament. En conseqüència, a l'hora de garantir l'accés a l'educació superior no es pot ac-

ceptar cap discriminació per motius de raça, sexe, llengua, religió, distincions culturals o socials, o discapacitats físiques.

- b) La igualtat d'accés a l'educació superior hauria de començar amb la consolidació i, si escau, la reorganització dels vincles de l'educació superior amb altres nivells educatius, en concret amb l'educació secundària. Cal considerar i fomentar el fet que les institucions d'educació superior siguin i treballin per ser una part d'un sistema integrat que comenci en la infància i l'educació primària, i continuï tota la vida. Les institucions d'educació superior han de treballar en estreta col·laboració amb els pares, les escoles, els estudiants, els grups socioeconòmics i les comunitats. L'educació secundària no només ha de preparar candidats qualificats per accedir a l'educació superior desenvolupant àmpliament la capacitat d'aprendre, sinó també obrir el camí per a la vida activa tot proporcionant formació en una àmplia gamma de treballs. L'accés a l'educació superior ha de romandre obert per a les persones que acabin satisfactòriament l'ensenyament secundari, o els estudis equivalents, o que presentin els títols d'admissió, si és possible, en qualsevol edat i sense cap discriminació.
- c) En conseqüència, la ràpida i àmplia demanda d'educació superior exigeix, on sigui necessari, que en el futur totes les polítiques referents a accés a l'educació superior donin prioritat a l'enfocament basat en els mèrits de l'individu, tal com es defineix en l'article 3, a anterior.
- d) Cal facilitar de forma activa l'accés a l'educació superior dels membres d'alguns grups objectiu, com ara els pobles indígenes, les minories culturals i lingüístiques, altres grups amb desavantatges, les persones que viuen en zones ocupades i els qui pateixen discapacitats, ja que aquests grups, com a col·lectivitats i persones, són susceptibles de tenir experiència i talent que poden ser de molt valor per al desenvolupament de les societats i les nacions. L'ajuda material i les solucions educatives especials poden ajudar a superar els obstacles amb què es troben aquests grups, tant en l'accés com durant l'educació superior.

Article 4. Millorar la participació i fomentar el paper de la dona

- a) Malgrat els avenços significatius que s'han aconseguit per fomentar l'accés de les dones a l'educació superior, en molts llocs del món diversos obstacles socioeconòmics, culturals i polítics continuen impeding-ne l'accés total i la

integració efectiva. Superar aquests obstacles és una prioritat urgent en el procés de renovació per garantir un sistema d'educació superior igualitari i no discriminatori basat en el principi del mèrit.

- b) Cal fer un esforç especial per eliminar tots els estereotips en l'educació superior, per tenir en compte aspectes referents al sexe en distintes disciplines i per consolidar la participació de les dones en tots els nivells i les disciplines en què no estan suficientment representades, sobretot en l'àmbit de la presa de decisions.
- c) Els estudis referents al sexe (estudis de la dona) s'han de fomentar com a camp de coneixement, estratègic per a la transformació de l'educació superior i la societat.
- d) Cal esforçar-se a eliminar les barreres polítiques i socials que impedeixen una representació igualitària de les dones, i fomentar la participació activa de les dones en els àmbits de definició de polítiques i presa de decisions en l'educació superior i la societat.

72

Article 5. Avenç en el coneixement mitjançant la investigació en la ciència, les arts i les humanitats, i la difusió dels resultats

- a) El progrés en el coneixement mitjançant la investigació és una funció essencial de tots els sistemes d'educació superior, que han de fomentar els estudis de tercer cicle. S'ha de fomentar i reforçar la innovació, la interdisciplinarietat i la transdisciplinarietat mitjançant programes amb orientacions a llarg termini sobre els objectius i les necessitats socials i culturals. Cal establir un equilibri adequat entre la investigació bàsica i la investigació orientada als objectius.
- b) Les institucions han de garantir que tots els membres de la comunitat acadèmica relacionats amb la investigació tinguin la formació, els recursos i l'ajuda apropiats. Els seus drets intel·lectuals i culturals sobre els resultats de la investigació s'han d'emprar per al bé de la humanitat i cal protegir-los de manera que no se'n pugui fer un mal ús.
- c) Cal millorar la investigació en totes les disciplines, incloses les ciències socials i humanístiques, l'educació (inclosa l'educació superior), l'enginyeria, les ciències naturals, les matemàtiques, la informàtica i les arts en el context de les polítiques de desenvolupament i investigació nacional, regional i internacional. La millora de les capacitats d'investigació en les institucions d'investigació de l'educació superior té una importància especial, ja que la millora mútua de la qualitat s'esdevé quan l'educació superior i la investigació es duen

a terme a un nivell superior dins de la mateixa institució. Les institucions han de trobar l'ajut material i financer necessari tant en les fonts públiques com en les privades.

Article 6. Orientació a llarg termini basada en la pertinència

- a) La pertinència en l'educació superior s'ha de valorar en termes d'equilibri entre el que la societat espera de les institucions i el que realment fan. Això exigeix uns estàndards ètics, imparcialitat política, capacitats crítiques i, al mateix temps, una articulació millor amb els problemes de la societat i el món laboral, basant les orientacions a llarg termini en els objectius i les necessitats de la societat, incloent-hi el respecte a les cultures i la protecció del medi ambient. La qüestió és proporcionar accés tant a una educació general àmplia com a una educació dirigida a aconseguir un objectiu, específica per a una trajectòria professional, sovint interdisciplinària, basant-se en les destreses i les aptituds, que preparen els individus per viure en una varietat d'entorns canviants i per ser capaços de canviar de professió.
- b) L'educació superior ha de reforçar el seu paper de servei a la societat, sobretot en les activitats encaminades a eliminar la pobresa, la intolerància, la violència, l'analfabetisme, la fam, la degradació del medi ambient i les malalties, principalment mitjançant un punt de vista interdisciplinari i transdisciplinari.
- c) L'educació superior ha de millorar la seva contribució al desenvolupament de tot el sistema educatiu, en particular per mitjà d'una millor formació dels professors, el desenvolupament del currículum i la investigació sobre l'educació.
- d) Finalment, l'educació superior ha d'aspirar a crear una societat nova, no violenta i no explotadora, constituïda per individus molt cultes, motivats i integrats, inspirats per l'amor a la humanitat i guiats per la saviesa.

Article 7. Reforçar la cooperació amb el món laboral i l'anàlisi i la previsió de les necessitats socials

- a) En les economies caracteritzades pels canvis i per l'aparició de nous paradigmes de producció basats en el coneixement, en l'aplicació d'aquests i en el tractament de la informació, cal reforçar i renovar els vincles entre l'educació superior, el món laboral i els altres sectors de la societat.
- b) Els vincles amb el món laboral es poden reforçar mitjançant la participació dels seus representants en el govern de les institucions, l'ús creixent d'opor-

tunitats de formació-treball i pràctiques nacionals i internacionals per a estudiants i professors, l'intercanvi de personal entre el món laboral i les institucions d'educació superior, i la revisió dels currículums per què s'adeqüin a les pràctiques laborals.

- c) Les institucions d'educació superior, com a font de formació professional, actualització i reciclatge durant tota la vida, han de tenir en compte sistemàticament les tendències del món laboral i dels sectors científics, tecnològics i econòmics. Per respondre als requisits laborals, els sistemes d'educació superior i el món laboral han de desenvolupar i avaluar conjuntament els processos d'aprenentatge, els cursos pont, l'avaluació prèvia a l'aprenentatge i els programes de reconeixement, que integren la teoria i la pràctica en el treball. Dins del marc del seu objectiu d'anticipació, les institucions d'educació superior podrien contribuir a la creació de noves professions, encara que aquesta no és el seu únic objectiu.
- d) El desenvolupament d'iniciatives i tècniques d'empresa ha de ser una de les principals preocupacions de l'educació superior per facilitar la col·locació dels llicenciats, als quals, a més de demanar-los que busquin feina, se'ls invitarà a ser creadors de noves professions. Les institucions d'educació superior han de donar l'oportunitat als estudiants de desenvolupar les seves pròpies aptituds amb un sentiment de responsabilitat social, educant-los perquè participin plenament en la societat democràtica i siguin promotors dels canvis que fomentaran la igualtat i la justícia.

Article 8. Diversificació per millorar la igualtat d'oportunitats

- a) La diversificació dels models d'educació superior i dels mètodes d'admissió és essencial tant per satisfer la demanda internacional creixent com per donar accés als diversos mitjans de transmissió i per ampliar aquest accés a un públic fins i tot més ampli, en una perspectiva que abasti tota la vida, basada en punts flexibles d'entrada i sortida del sistema d'educació superior.
- b) Els sistemes d'educació superior més diversificats es caracteritzen per nous tipus d'institucions universitàries: institucions públiques, privades i sense ànim de lucre, entre altres. Aquestes institucions han de poder oferir un ampli ventall d'oportunitats d'aprenentatge i formació: llicenciatures i diplomatures

tradicionals, cursets, estudis a temps parcial, horaris flexibles, cursos modulars, aprenentatge a distància amb suport, etc.

Article 9. Punts de vista educatius innovadors: pensament crític i creativitat

- a) En un món que experimenta canvis ràpids, es percep la necessitat d'una visió i un paradigma nous de l'educació superior, que hauria d'estar orientada a l'estudiant. En la majoria dels països, això implica una reforma profunda i una política d'accés oberta que tingui presents les categories cada cop més diversificades de persones, i també dels continguts, els mètodes, les pràctiques i els mitjans de transmissió, basats en nous tipus de vincles i associacions amb la comunitat, i amb els sectors més amplis de la societat.
- b) Les institucions d'educació superior han de formar els estudiants perquè esdevinguin ciutadans ben informats i molt motivats, que puguin pensar de forma crítica, analitzar els problemes de la societat, buscar-hi solucions, aplicar-les i acceptar responsabilitats socials.
- c) Per aconseguir aquests objectius, és possible que calgui reestructurar els currículums, emprant mètodes nous i adients, que vagin més enllà del domini cognoscitiu de les disciplines. S'ha de poder accedir i fomentar nous punts de vista pedagògics i didàctics, per facilitar l'adquisició de tècniques, competències i capacitats de comunicació, creativitat i anàlisi crítica, pensament independent i treball en equip en contextos multiculturals, on la creativitat també implica combinar el saber o els coneixements locals o tradicionals amb la ciència i les tecnologies avançades. Aquesta reestructuració dels currículums ha de tenir en compte la qüestió dels sexes i el context cultural, històric i econòmic específic de cada país. L'ensenyament dels valors dels drets humans i la formació sobre les necessitats de les comunitats arreu del món s'hauria de reflectir en el currículum de totes les disciplines, sobretot en les disciplines que preparen per a l'empresa. El personal acadèmic hauria de tenir un paper significatiu a l'hora de determinar el currículum.
- d) Els nous mètodes d'educació també impliquen nous tipus de material d'ensenyament-aprenentatge. Aquests materials han d'anar associats amb nous mètodes d'avaluació que fomentin no només la capacitat de la memòria sinó també les capacitats de comprensió i les destreses per al treball pràctic i la

creativitat.

Article 10. El personal d'educació superior i els estudiants com a protagonistes principals

- a) Una política de desenvolupament del personal enèrgica és un element essencial per a les institucions d'educació superior. Cal establir polítiques clares referents als professors d'educació superior, que han de centrar-se avui dia a ensenyar els estudiants com aprendre i com prendre iniciatives en comptes de ser exclusivament fonts de coneixement. S'ha de disposar dels recursos adequats per a la investigació i per actualitzar i millorar les tècniques pedagògiques mitjançant programes de desenvolupament del personal apropiats, fomentant la innovació constant en el currículum, els mètodes d'ensenyament i l'aprenentatge, i garantint una situació professional i econòmica adient. També s'ha de disposar d'aquests recursos per aconseguir l'excel·lència en la investigació i la docència, de manera que es reflecteixin les disposicions corresponents de la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior aprovada per la Conferència General de la UNESCO el novembre de 1997. Per això, s'ha de concedir més importància a l'experiència internacional. A més, en vista del paper que té l'educació superior per a l'aprenentatge durant tota la vida, l'experiència fora de les institucions s'hauria de considerar com una qualificació rellevant per al personal d'educació superior.
- b) Les institucions d'educació superior que preparin mestres d'educació infantil i de primària i secundària han d'establir polítiques clares que estimulin una innovació constant en el currículum, que proporcionin les millors pràctiques en mètodes d'ensenyament i que familiaritzin els professors amb els diversos estils d'aprenentatge. És vital tenir personal administratiu i tècnic degudament format.
- c) Les persones que prenen decisions en l'àmbit nacional i institucional han de col·locar els estudiants i les seves necessitats al centre de les seves preocupacions i han de considerar-los com a socis principals i participants responsables en la renovació de l'educació superior. Això hauria d'incloure la implicació dels estudiants en assumptes que afecten el nivell d'educació, en l'avaluació, la renovació dels mètodes d'ensenyament i el currículum, i dins del marc institucional vigent, en la definició de polítiques i la gestió institucional.

Com els estudiants tenen el dret d'organitzar-se i representar-se a si mateixos, cal garantir la implicació dels estudiants en aquests assumptes.

- d) Cal desenvolupar serveis d'orientació i assessorament, en cooperació amb les organitzacions estudiantils, per ajudar els estudiants durant la transició a l'educació superior en qualsevol edat i per tenir en compte les necessitats de les categories d'estudiants, cada vegada més diversificades. S'ha de tenir en compte, a més dels qui accedeixen a l'educació superior des d'escoles o instituts d'educació superior, les necessitats dels qui abandonen i retornen a l'educació superior en un procés que dura tota la vida. Aquesta ajuda és important per garantir una bona adequació entre l'estudiant i el curs, que permeti reduir el nombre d'abandonaments. Els estudiants que no completin la formació han de tenir oportunitats adients per tornar a l'educació superior en el moment en què es consideri apropiat.

De la visió a l'acció

Article 11. Avaluació qualitativa

- a) La qualitat de l'educació superior és un concepte multidimensional, que ha d'incloure totes les funcions i activitats: programes acadèmics i d'ensenyament, investigació i beques, personal, estudiants, edificis, instal·lacions, equips, serveis a la comunitat i entorn acadèmic. L'avaluació interna i l'avaluació externa, dutes a terme obertament per especialistes independents, si és possible amb experiència internacional, són vitals per millorar la qualitat. S'haurien de crear organismes nacionals independents i definir estàndards comparatius de qualitat, reconeguts internacionalment. Cal parar especial atenció als contextos institucionals, nacionals i regionals específics per tenir en compte la diversitat i evitar la uniformitat. Els implicats haurien de ser una part integrant del procés d'avaluació institucional.
- b) La qualitat també exigeix que l'educació superior es caracteritzi per la dimensió internacional: intercanvi de coneixements, xarxes interactives, mobilitat de professors i estudiants i projectes d'investigació internacionals..., sempre tenint en compte els valors i les circumstàncies nacionals i culturals.
- c) Per aconseguir i mantenir una qualitat nacional, regional o internacional, són d'allò més rellevants certs components, en particular l'acurada selecció i la for-

mació permanent del personal, sobretot mitjançant el foment de programes adients per al desenvolupament del personal acadèmic que incloguin metodologies d'ensenyament i aprenentatge, i la mobilitat entre països, entre institucions d'educació superior i entre les institucions d'educació superior i el món laboral, a més de la mobilitat dels estudiants dins d'un país i entre diversos països. Les noves tecnologies de la informació són una eina important en aquest procés, per la influència que tenen en l'adquisició de coneixements i experiència.

Article 12. El potencial i el repte de la tecnologia

78

Els ràpids avenços en les noves tecnologies de la informació i la comunicació canviaran la forma en què es desenvolupa, s'adquireix i es transmet el coneixement. És important fixar-se en el fet que aquestes noves tecnologies proporcionen l'oportunitat d'innovar en el contingut dels cursos i els mètodes d'ensenyament, i d'ampliar l'accés a l'ensenyament superior. No obstant això, s'ha de tenir en compte que les noves tecnologies de la informació no redueixen la necessitat de professors, sinó que en canvien el paper en relació amb el procés d'aprenentatge i que el diàleg continu que converteix la informació en coneixement i comprensió esdevé fonamental. Les institucions d'educació superior han de ser capdavanteres en la utilització dels avantatges i del potencial de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, i han d'assegurar la qualitat, mantenint un nivell alt de resultats i pràctiques d'educació amb un esperit d'obertura, igualtat i cooperació internacional tot:

- a) participant en xarxes, transferència de tecnologia i formació de capacitats; desenvolupant materials d'ensenyament i compartint l'experiència de la seva aplicació en la docència, la formació i la recerca, per aconseguir que tothom pugui accedir al coneixement;
- b) creant nous entorns d'aprenentatge, que vagin des de la creació d'espais d'educació a distància fins a institucions i sistemes d'educació superior completament virtuals, capaços de superar distàncies, desenvolupant sistemes d'educació superior de gran qualitat i servint d'aquesta manera a la democratització, el foment social i econòmic i altres prioritats rellevants per la societat, tot garantint que aquestes instal·lacions virtuals d'educació superior, basades en xarxes regionals, continentals o globals, funcionin de manera que es respectin les identitats culturals i socials;

- c) recordant que, en fer un ús ple de les tecnologies de la informació i la comunicació amb finalitats educatives, cal prioritzar la eliminació de les desigualtats greus que existeixen dins i entre els països del món pel que fa a l'accés a aquestes tecnologies i a la producció dels recursos corresponents;
- d) adaptant les tecnologies de la informació i la comunicació a les necessitats nacionals, regionals i locals, i assegurant sistemes tècnics, educatius, de gestió i institucionals que les mantinguin;
- e) facilitant, mitjançant la cooperació internacional, la identificació dels objectius i els interessos de tots els països, en particular els països en vies de desenvolupament, un accés igualitari, el reforç de les infraestructures en aquest camp i la difusió d'aquesta tecnologia a tota la societat;
- f) seguint l'evolució de la "societat del coneixement", per garantir la qualitat i que prevalguin les normatives igualitàries referents a l'accés;
- g) tenint en compte les noves possibilitats creades per l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, sempre tenint present que són, sobretot, les institucions d'educació superior les que les utilitzen per modernitzar la feina, i no les tecnologies les que transformen les institucions d'educació superior, d'institucions reals a virtuals.

Article 13. Enfortir la gestió i el finançament de l'educació superior

- a) La gestió i el finançament de l'educació superior exigeixen el desenvolupament de capacitats i estratègies apropiades de planificació i anàlisi de polítiques, basades en associacions establertes entre les institucions d'educació superior i els organismes estatals i nacionals de planificació i coordinació, de forma que es garanteixi una gestió racionalitzada adient i un ús rendible dels recursos. Les institucions d'educació superior han d'adoptar pràctiques de gestió encarades al futur que responguin a les necessitats dels seus entorns. Els gerents de l'educació superior han de ser sensibles, competents i capaços d'avaluar regularment, amb mecanismes interns i externs, l'eficàcia de les normes i els procediments administratius.
- b) Les institucions d'educació superior han de ser prou autònomes per poder gestionar els afers interns, però aquesta autonomia ha de ser clara i se n'ha de poder retre comptes al govern, al parlament, als estudiants i a la societat en general.
- c) L'objectiu últim de la gestió ha de ser millorar la missió institucional tot

garantint un ensenyament, una formació i una investigació de qualitat, i serveis a la comunitat. Aquest objectiu exigeix un govern que combini la visió social, incloent-hi la comprensió dels assumptes globals, amb tècniques de gestió eficaces. La direcció en l'educació superior és, doncs, una responsabilitat social important i es pot enfortir significativament mitjançant el diàleg amb tots els implicats en l'educació superior, especialment els professors i els estudiants. La participació del cos docent en els organismes de govern de les institucions d'educació superior s'ha de tenir en compte, dins del marc dels acords institucionals actuals, tenint present la necessitat de mantenir la grandària d'aquests organismes dins d'uns límits raonables.

- d) És essencial la promoció de la cooperació nord-sud amb la finalitat de garantir el finançament necessari per enfortir l'educació secundària en els països en vies de desenvolupament.

Article 14. Finançament de l'educació superior com a servei públic

L'educació superior s'ha de finançar tant mitjançant recursos públics com privats. En aquest sentit, el paper de l'estat continua essent essencial.

- a) La diversificació de les fonts de finançament reflecteix el suport que la societat dona a l'educació superior, i cal fomentar-la per garantir-ne el desenvolupament, augmentar-ne l'eficàcia i mantenir la qualitat i la pertinència. L'ajut públic per a l'educació superior i la recerca continuen essent vitals per garantir una consecució equilibrada dels objectius socials i educatius.
- b) La societat en conjunt ha de donar suport a l'educació en tots els nivells, incloent-hi l'educació superior, vist el paper que té en el foment del desenvolupament sostenible econòmic, social i cultural. La mobilització per a aquesta finalitat depèn de la conscienciació pública i de la participació dels sectors públics i privats de l'economia, el parlament, els mitjans de comunicació, les organitzacions governamentals i no governamentals, els estudiants i les institucions, les famílies i tots els protagonistes socials implicats en l'educació superior.

Article 15. Compartir el coneixement i l'experiència més enllà de les fronteres i els continents

- a) El principi de solidaritat i col·laboració vertadera entre les institucions d'educació superior en tot el món és crucial per a una educació i una formació en tots els camps que fomentin la comprensió d'assumptes globals, el paper del govern democràtic i els recursos humans qualificats en la resolució d'aquests, i la necessitat de viure junts amb cultures i valors diferents. La pràctica del plurilingüisme, dels programes d'intercanvi d'estudiants i professors, i els vincles institucionals per fomentar la cooperació intel·lectual i científica haurien de ser una part integral de tots els sistemes d'educació superior.
- b) Els principis de la cooperació internacional basats en la solidaritat, el reconeixement i l'ajut mutu, la col·laboració vertadera que serveixi equitativament els interessos dels participants i el valor de compartir coneixements i experiència més enllà de les fronteres haurien de regir les relacions entre les institucions d'educació superior tant en els països desenvolupats com en els països en vies de desenvolupament i haurien d'afavorir en particular els països menys desenvolupats. Cal tenir en compte la necessitat de protegir les capacitats institucionals d'educació superior en les regions que pateixen conflictes o desastres naturals. En conseqüència, la dimensió internacional ha d'impregnar el currículum i els processos d'ensenyament i aprenentatge.
- c) Han de ratificar-se i implementar-se instruments normatius regionals i internacionals per al reconeixement dels estudis, incloent-hi la certificació dels coneixements tècnics, competències i habilitats dels llicenciats i diplomats, de manera que es faciliti als estudiants el canvi de cursos i la mobilitat dins i entre sistemes nacionals.

Article 16. De la "fuga de cervells" a la "captació de cervells"

Encara s'ha de posar fre a la "fuga de cervells", ja que continua privant els països en vies de desenvolupament i els de transició del nivell de coneixements superiors necessaris per accelerar el progrés socioeconòmic. Els plans de cooperació internacional han de basar-se en associacions a llarg termini entre institucions del sud i del nord, i cal fomentar també la cooperació sud-sud. S'ha de donar prioritat als programes de formació en els països en vies de desenvolupament, en centres de qualitat que formin xarxes regionals i internacionals, amb períodes curts d'estudi intensiu i especialitzat a l'estranger. Cal considerar la creació d'un entorn propici per atreure i retenir el capital humà qualificat, bé mitjançant polítiques nacionals o mitjançant acords internacionals per facilitar el retorn –temporal o

permanent— als països d'origen d'especialistes i investigadors molt ben preparats. Al mateix temps, cal dirigir els esforços a un procés de "captació de cervells" mitjançant programes de col·laboració que, en virtut del seu caràcter internacional, millorin la formació i l'enfortiment de les institucions i afavoreixin l'ús ple de les capacitats endògenes. En aquest sentit, l'experiència obtinguda a través del Programa de càtedres UNITWIN/UNESCO i els principis proclamats en les convencions regionals sobre el reconeixement de títols i diplomes en l'educació superior són particularment importants.

Article 17. Associacions i aliances

L'associació i l'aliança entre els participants (els encarregats de definir polítiques nacionals i institucionals, el cos docent i el personal relacionat, els investigadors, els estudiants, el personal administratiu i tècnic de les institucions d'educació superior, el món laboral i els grups de la comunitat) són una poderosa força que pot permetre controlar el canvi. A més, les organitzacions no governamentals són un factor clau en aquest procés. Per això, el fet d'associar-se, basat en l'interès comú, el respecte mutu i la credibilitat, ha de ser la matriu principal de la renovació en l'educació superior.

Nosaltres, els participants en la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior, adoptem aquesta Declaració i reitem el dret de tothom a l'educació i a l'accés a l'educació superior en funció dels mèrits i la capacitat.

Ens comprometem a actuar conjuntament en el marc de les nostres responsabilitats individuals i col·lectives, prenent les mesures necessàries per fer realitat els principis referents a l'educació superior de la Declaració Universal dels Drets Humans i de la Convenció en contra de la Discriminació en l'Educació.

Reitem solemnement el nostre compromís amb la pau. Per aconseguir-la, estem decidits a atorgar prioritat a l'educació superior per a la pau i a participar en l'Any Internacional de la Cultura de la Pau durant l'any 2000.

Per tant, adoptem aquesta Declaració Mundial sobre l'Educació Superior en el Segle XXI: Visió i Acció. Per aconseguir els objectius presentats en aquesta declaració i, en particular, per a l'acció immediata, acordem el següent Marc d'Acció

Priorità per a Canvi e Desenvolupament de l'Educació Superior

Maridació Pontària per el Canvi e Desenvolupament de l'Educació Superior

I. Accions prioritàries d'àmbit nacional

1. Els estats, incloent-hi els governs, els parlaments i altres òrgans de decisió, han de:
  - a) Crear, allà on sigui apropiat, el marc econòmic i polític per a la reforma i per a l'avenç en el desenvolupament de l'educació superior, respectant les condicions de la Declaració Universal dels Drets Humans, que afirma que l'educació superior ha d'ésser "igualmente accessible per a tothom, en funció dels mèrits respectius". No es pot acceptar cap discriminació, ni excloure ningú de l'educació superior en cap camp d'estudi, titulació o institució per motius de raça, sexe, llengua, religió o edat, per distincions socials o econòmiques, o per discapacitats físiques.
  - b) Reforçar els vincles entre l'educació superior i la investigació.
  - c) Considerar i utilitzar l'educació superior com a catalitzadora de tot el sistema educatiu.
  - d) Desenvolupar institucions d'educació superior que ofereixin la possibilitat d'aprenentatge durant tota la vida, proporcionant als estudiants un ventall d'elecció òptim i punts flexibles d'entrada i sortida del sistema, i redefinir les seves funcions segons aquests criteris, que impliquen un accés obert i continu a l'aprenentatge superior i la necessitat de cursos pont i d'avaluacions i reconeixements previs a l'aprenentatge.
  - e) Esforçar-se, quan sigui necessari, per crear vincles estrets entre l'educació superior i les institucions d'investigació, tenint en compte que l'educació i la investigació són dos elements molt relacionats en la construcció del coneixement.
  - f) Desenvolupar plans innovadors de col·laboració entre les institucions d'educació superior i sectors diferents de la societat per garantir que l'educació superior i els programes d'investigació contribueixen de forma eficaç al desenvolupament nacional, regional i local.
  - g) Complir les seves obligacions envers l'educació superior i retre comptes dels compromisos adoptats en la seva presència en alguns fòrums, especialment durant l'última dècada, en relació amb els recursos econòmics, materials i humans, al desenvolupament humà, a l'ensenyament en general i a l'educació superior en particular.

- h) Tenir un marc de polítiques que assegurí noves col·laboracions i la inclusió dels implicats en tots els aspectes de l'educació superior: el procés d'avaluació, incloent-hi la renovació pedagògica i curricular, l'assessorament i l'orientació i, en el marc de les disposicions institucionals vigents, l'elaboració de polítiques i la direcció de les institucions.
- i) Definir i posar en pràctica polítiques que eliminin qualsevol estereotip referent al sexe en l'educació superior i consolidar la participació de les dones en tots els àmbits i les disciplines en què no estan suficientment representades avui dia i, en concret, millorar-ne la participació activa en la presa de decisions.
- j) Definir polítiques clares pel que fa al professorat d'educació superior, tal com preveu la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior, aprovada per la Conferència General de la UNESCO el novembre de 1997.
- k) Reconèixer els estudiants com a centre d'atenció en l'educació superior, i com un dels grups protagonistes d'aquest ensenyament. Els estudiants han de participar, mitjançant les estructures institucionals adequades, en la renovació dels nivells educatius (incloent-hi la reforma pedagògica i curricular) i en la definició de polítiques, en el marc de les disposicions institucionals existents.
- l) Reconèixer el dret dels estudiants a organitzar-se de forma autònoma.
- m) Fomentar i facilitar la mobilitat internacional i nacional del personal docent i dels estudiants com a part essencial de la qualitat i la pertinença de l'educació superior.
- n) Proporcionar i assegurar les condicions necessàries per a l'exercici de les llibertats acadèmiques i l'autonomia institucional, perquè les institucions d'educació superior i els individus que es dediquen a l'educació superior i a la investigació puguin complir les seves obligacions envers la societat.

II. Accions prioritàries en l'àmbit institucional i en els sistemes d'ensenyament superior

2. Els estats en què el nombre de matriculats als estudis superiors és inferior, d'acord amb la mitjana comparativa acceptada internacionalment, han de lluitar per assegurar un nivell d'educació superior adequat a les necessitats dels sectors públic i privat de la societat, i han de definir plans per diversificar i ampliar-ne l'accés que beneficiïn en particular totes les minories i els grups amb més desavantatges.
3. La connexió amb l'educació secundària general professional i tècnica s'ha de

renovar a fons en un context d'aprenentatge durant tota la vida. L'accés a l'educació superior en totes les seves formes ha d'estar obert a tothom que completi amb èxit els estudis secundaris o equivalents, o que tingui les qualificacions necessàries per a l'accés a qualsevol edat, i s'han de crear portes d'accés a l'educació superior, especialment per als estudiants de més edat que no tinguin cap certificat oficial d'educació secundària, donant més importància a l'experiència professional. No obstant això, la preparació per a l'educació superior no ha de ser la funció única o principal de l'educació secundària, la qual també ha de preparar per al món laboral, quan sigui necessari amb formació complementària que proporcioni coneixements, capacitats i tècniques per fer un ampli ventall de feines. S'ha de promoure el concepte de cursos pont perquè les persones que entrin al mercat laboral puguin tornar a estudiar més endavant.

4. Cal prendre mesures concretes per reduir la distància cada vegada més gran que separa els països desenvolupats industrialment, els països en vies de desenvolupament i en particular, els països menys desenvolupats, especialment en l'àmbit de l'educació superior i la investigació. També s'han de prendre mesures concretes per fomentar una cooperació més gran entre els països en tots els aspectes del desenvolupament econòmic relacionats amb l'educació superior i la investigació. Cal plantejar la reserva de recursos pressupostaris amb aquest objectiu i el desenvolupament d'acords amb la indústria nacional i internacional, beneficiosos per a ambdues parts, que donin suport a activitats cooperatives i a projectes mitjançant uns incentius i un finançament adequats en matèria d'educació, investigació i augment d'experts d'alt nivell en aquests països.

5. Totes les institucions d'educació superior han de definir els seus objectius d'acord amb les necessitats presents i futures de la societat i basar-les en el reconeixement del fet que l'educació superior és essencial perquè els països i les regions assoleixin el nivell necessari de desenvolupament social i econòmic sòlid i sostenible en relació amb el medi ambient, una creativitat cultural que es nodreixi d'un coneixement i una comprensió millors de l'herència cultural, uns nivells de vida més alts i una harmonia i una pau internacional i interna,

basant-se en els drets humans, la democràcia, la tolerància i el respecte mutu. Aquests objectius han d'incloure el concepte de llibertat acadèmica definit en la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior, aprovada per la Conferència General de la UNESCO el novembre de 1997.

6. Les institucions d'educació superior, a l'hora de definir prioritats en els seus programes i estructures, han de:
  - a) Tenir en compte la necessitat de respectar les normes de l'ètica, el rigor intel·lectual i científic, i l'enfocament transdisciplinari i multidisciplinari.
  - b) Preocupar-se principalment per crear sistemes d'accés que beneficiïn tot-hom que tinguin les habilitats i la motivació necessàries.
  - c) Fer servir la seva autonomia i uns nivells acadèmics elevats per contribuir al desenvolupament sostenible de la societat i a la resolució dels problemes que la societat haurà d'afrontar en el futur. Les institucions d'educació superior han de desenvolupar la capacitat d'anticipació, mitjançant l'anàlisi de les tendències polítiques, econòmiques i culturals emergents, amb un punt de vista transdisciplinari i multidisciplinari, tot parant especial atenció en els punts següents:
    - la qualitat, un judici clar sobre la pertinència social dels estudis i la seva funció d'anticipació, basant-se en termes científics;
    - el coneixement de qüestions socials fonamentals, relacionades principalment amb l'eliminació de la pobresa, el desenvolupament sostenible, el diàleg intercultural i la formació d'una cultura de la pau;
    - la necessitat de lligams estrets amb organitzacions o institucions d'investigació eficients que facin un bon paper en l'àmbit de la investigació;
    - el desenvolupament del sistema educatiu en conjunt, d'acord amb les recomanacions i els nous objectius de l'educació definits en l'informe de 1996 que la Comissió Internacional sobre Educació en el Segle XXI va preparar per a la UNESCO;
    - valors fonamentals d'ètica humana, aplicats a totes les professions i a totes les àrees de l'esforç humà.
  - d) Assegurar, especialment a les universitats i sempre que sigui possible, que el professorat participi en la docència, la investigació, la tutoria dels estudiants i en el govern dels assumptes institucionals.
  - e) Prendre totes les mesures necessàries per reforçar el servei a la comunitat, especialment en les activitats destinades a eliminar la pobresa, la into-

lerància, la violència, l'analfabetisme, la fam i les malalties, mitjançant un punt de vista transdisciplinari i interdisciplinari en l'anàlisi de reptes, problemes i assumptes diversos.

- f) Fixar les relacions amb el món laboral sota una nova base, en la qual hi hagi una associació eficaç entre tots els protagonistes socials implicats i que comenci amb una harmonització recíproca de l'acció i la recerca de solucions per a problemes urgents de la humanitat, tot això en un marc d'autonomia i de llibertats acadèmiques responsables.
- g) Assegurar un nivell de qualitat internacional, considerar el fet d'haver de retre comptes i l'avaluació interna i externa, amb el respecte degut a l'autonomia i a la llibertat acadèmica, com a elements normals i inherents del seu funcionament, i institucionalitzar sistemes, estructures i mecanismes transparents per dur-los a terme.
- h) Com que l'educació durant tota la vida exigeix que el personal acadèmic actualitzi i millori les tècniques d'ensenyament i els mètodes d'aprenentatge amb més freqüència que en els sistemes actuals, basats en períodes curts d'ensenyament superior, crear les estructures, els mecanismes i els programes adients per al desenvolupament del personal acadèmic docent.
- i) Fomentar i desenvolupar la investigació, element necessari en qualsevol sistema d'educació superior, en totes les disciplines, incloses les ciències socials i humanes i les arts, atesa la seva importància per al desenvolupament. La investigació en l'educació superior també s'ha d'enfortir mitjançant mecanismes com el Fòrum sobre Educació Superior de la UNESCO i de la Universitat de la UNESCO, i les Càtedres UNESCO d'educació superior. Calen estudis adients i objectius que assegurin un progrés continuat cap als objectius nacionals clau, com són l'accés, l'equitat, la qualitat, la pertinència i la diversificació.
- j) Eliminar les desigualtats i els favoritismes per motius de sexe en els currículums i la investigació, i prendre totes les mesures necessàries per assegurar una representació equilibrada d'homes i dones entre els estudiants i professors, en tots els àmbits de la gestió.
- k) Proporcionar, quan sigui apropiat, orientació i assessorament, cursos de

III. Accions a realitzar en l'àmbit internacional, i en concret, a iniciar per la UNESCO

7. Tot i que la necessitat de vincles més estrets entre l'educació superior i el món laboral és important arreu del món, és més vital en els països en vies de desenvolupament i, especialment, en els països més endarrerits, ja que el seu progrés econòmic és molt baix. Els governs d'aquests països han de prendre les mesures adequades per assolir aquest objectiu, enfortint les institucions d'ensenyament professional / tècnic / superior. Alhora, es necessita l'acció internacional per ajudar a establir empreses conjuntes entre l'educació superior i la indústria d'aquests països. Cal pensar maneres de donar suport als llicenciats, mitjançant plans diversos, tot seguint l'experiència positiva dels sistemes de microcrèdits i d'altres iniciatives, per posar en funcionament petites i mitjanes empreses. En l'àmbit institucional, una de les preocupacions més grans de l'educació superior ha de ser desenvolupar tècniques i iniciatives empresarials per facilitar l'adequació al mercat de treball als llicenciats, a qui es demanarà, cada vegada més, no només que busquin feina, sinó també que en creïn.
8. L'ús de les noves tecnologies s'ha de generalitzar el màxim possible amb l'objectiu d'ajudar les institucions d'educació superior, de reforçar el desenvolupament acadèmic, d'ampliar l'accés, d'abraçar un àmbit internacional i d'ampliar el coneixement, així com per facilitar l'educació durant tota la vida. Els governs, les institucions educatives i el sector privat han d'assegurar-se que la informàtica, les infraestructures de xarxes de comunicació, els equipaments informàtics i la formació de recursos humans es proporcionin de forma adequada.
9. Les institucions d'educació superior han d'estar obertes a estudiants adults:
  - a) desenvolupar mecanismes coherents per reconèixer els resultats de l'aprenentatge dut a terme en contextos diferents, i assegurar que els crèdits són intercanviables dins i entre diverses institucions, sectors i estats;
  - b) crear aliances conjuntes per a activitats de recerca i formació entre les institucions d'ensenyament superior i la comunitat, i oferir els serveis de les institucions d'educació superior a l'exterior;
  - c) dur a terme una investigació interdisciplinària en tots els aspectes de l'e-

ducació d'adults i de l'aprenentatge amb la participació dels mateixos adults;

- d) crear oportunitats per a l'aprenentatge d'adults de forma creativa, oberta i flexible.

90

10. S'ha de concebre la cooperació com a part integral de les funcions institucionals dels sistemes d'educació superior. Les organitzacions intergovernamentals, organismes de finançament i organitzacions no governamentals han d'ampliar les accions per desenvolupar projectes de cooperació interuniversitària, en concret, entre institucions homòlogues, basats en la solidaritat i l'associació, com a mitjà per apropar les distàncies entre els països rics i pobres en les àrees vitals de producció i aplicació de coneixements. Totes les institucions d'educació superior han de preveure la creació d'una estructura o un mecanisme adequats per fomentar i gestionar la cooperació internacional.
11. La UNESCO, altres organitzacions intergovernamentals i no governamentals actives en l'educació superior, els estats, mitjançant programes de cooperació multilateral i bilateral, la comunitat acadèmica i totes les parts implicades de la societat han de potenciar encara més la mobilitat acadèmica internacional, com a mitjà de progrés i coparticipació de coneixements, per fer que la solidaritat sigui l'element principal de la societat del coneixement global del futur. També han de donar tot el suport possible al pla de treball conjunt (1999-2005) dels sis comitès intergovernamentals encarregats de l'aplicació de les convencions regionals per a la convalidació d'estudis, títols i diplomes en l'educació superior i a les accions de cooperació a gran escala, que comprenen, entre altres, la creació d'un pla de transferència de crèdits, que donarà una importància especial a la cooperació sud-sud, a les necessitats dels països menys desenvolupats i als països petits que tenen poques o cap institució d'educació superior.
12. Les institucions d'educació superior dels països industrialitzats han d'esforçar-se per establir acords de cooperació internacional amb institucions homòlogues dels països en vies de desenvolupament, i en concret, amb els països pobres. En aquesta cooperació, les institucions s'han d'esforçar per

assegurar el reconeixement just i precís dels estudis a l'estranger. La UNESCO ha de prendre iniciatives per desenvolupar l'educació superior arreu del món i s'ha de marcar uns objectius ben definits que portin a resultats tangibles. Un mètode pot ser posar en funcionament en regions diferents projectes que renovin els esforços encaminats a crear o consolidar centres d'excel·lència en els països en vies de desenvolupament, mitjançant el Programa de Càtedres UNITWIN-UNESCO, que depèn de les xarxes d'institucions d'educació superior internacionals, regionals i nacionals.

13. La UNESCO, conjuntament amb totes les parts implicades de la societat, ha de realitzar accions per pal·liar els efectes negatius de la "fuga de cervells" i per passar a un procés dinàmic de "captació de cervells". Cal fer una anàlisi general de totes les regions del món per veure les causes i els efectes de la fuga de cervells. S'ha de llançar una campanya activa amb l'esforç coordinat de la comunitat internacional i sota les bases de la solidaritat acadèmica, que fomenti el retorn dels acadèmics expatriats al seu país d'origen, així com la participació de voluntaris universitaris –acadèmics tot just jubilats o acadèmics joves al principi de la carrera– que vulguin ensenyar i investigar en institucions d'educació superior dels països en vies de desenvolupament. Alhora, és vital donar suport als països en vies de desenvolupament perquè construeixin i consolidin capacitats educatives pròpies.
14. En aquest marc, la UNESCO ha de:
  - a) Potenciar una coordinació millor entre les organitzacions no governamentals, supragovernamentals i intergovernamentals, i les fundacions i organismes que financen programes i projectes existents de cooperació internacional en l'educació superior. Els esforços de coordinació han de formar part de les prioritats nacionals. Això conduiria a fer un fons comú de recursos i a compartir-los, evitaria les juxtaposicions i fomentaria una identificació millor dels projectes, un impacte d'acció més gran i una millor garantia de la seva validesa, mitjançant l'acord i la revisió col·lectius. Les institucions i les organitzacions públiques i privades han de donar suport a programes que tinguin com a objectiu la transmissió ràpida de coneixements, que promoguin el desenvolupament institucional i que creïn centres d'excel·lència en totes les àrees del coneixement, en concret en l'educació per a la pau, la resolució de conflictes, els drets humans i la democràcia.

- b) Juntament amb la Universitat de les Nacions Unides, amb les Comissions Nacionals i diverses organitzacions no governamentals i intergovernamentals, convertir-se en un fòrum de reflexió sobre temes d'educació superior, amb l'objectiu de: (i) preparar informes actualitzats sobre l'estat del coneixement en temes d'educació superior arreu del món; (ii) fomentar projectes innovadors de formació i investigació, adreçats a millorar el paper específic de l'educació superior en l'educació durant tota la vida; (iii) reforçar la cooperació internacional i ressaltar el paper de l'educació superior per a l'educació de la ciutadania, el desenvolupament sostenible i la pau, i (iv) facilitar l'intercanvi d'informació i crear, si s'escau, una base de dades d'innovacions i experiències amb èxit que les institucions amb problemes en la reforma de l'educació superior puguin consultar.
- c) Prendre mesures específiques per donar suport a les institucions d'educació superior de les parts menys desenvolupades del món i de regions que pateixen els efectes de conflictes o desastres naturals.
- d) Renovar els esforços per a la creació o consolidació de centres d'excel·lència en països en vies de desenvolupament.
- e) Prendre la iniciativa per a la redacció d'un instrument internacional sobre la llibertat acadèmica, l'autonomia i la responsabilitat social en relació amb la Recomanació de la Condició del Personal Docent d'Educació Superior.
- f) Assegurar el seguiment de la Declaració Mundial sobre l'Educació Superior i el Marc d'Acció Prioritària, conjuntament amb altres organitzacions no governamentals i intergovernamentals, i amb tots els implicats en l'educació superior: la Universitat de les Nacions Unides, la Consulta Col·lectiva d'ONG sobre Educació Superior i el Fòrum d'Estudiants de la UNESCO. Posar en pràctica aquest seguiment ha de tenir un paper crucial en la promoció de la cooperació internacional en l'àmbit de l'educació superior. En el transcurs de la redacció del pròxim Programa i Pressupost de la UNESCO, s'ha de tenir en compte tot això per donar-hi prioritat.

ANNEX I

DECLARACIÓ I PLA D'ACCIÓ PER A L'EDUCACIÓ SUPERIOR A ÀFRICA

---

⁴ Dakar, Senegal, 1-4 d'abril de 1997.

Nosaltres, els participants en la reunió consultiva regional africana de preparació per a la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior⁴

1. Recordant l'article 26 de la Declaració Universal dels Drets Humans, el qual afirma que "Tothom té dret a l'educació" i que "l'educació superior ha de ser igualment accessible per a tothom, en funció dels mèrits respectius" i recordant també la Convenció de la UNESCO en contra de la Discriminació en l'Educació del 1960, que demana als estats membres "que facin l'educació superior accessible a tothom, basant-se en les habilitats individuals";
2. Tenint en compte la Constitució de la UNESCO, que encoratja els intercanvis interinstitucionals en el camp de l'educació;
3. Adherint-nos a les conclusions i recomanacions del Document de política per al Canvi i el Desenvolupament en l'Educació Superior publicat per la UNESCO el 1995, així com a les conclusions bàsiques de la Comissió Internacional sobre l'Educació en el Segle XXI, que estipulen que "les universitats dels països en vies de desenvolupament tenen l'obligació de dur a terme investigacions que contribueixin a solucionar els problemes més seriosos que aquests països han d'afrontar";
4. Tenint en compte el desig de les Nacions Unides de coordinar millor les accions de les seves organitzacions, per reforçar-ne l'impacte en el desenvolupament de la regió africana, amb una mobilització total d'esforços (en la mateixa línia que la creació d'un Departament de l'Àfrica per part de la UNESCO) i l'assignació de fons necessaris per a una reforma profunda de l'educació superior a l'Àfrica;
5. Havent pres nota de les conclusions dels seminaris sobre l'educació superior a l'Àfrica realitzats per Priority Africa (a Accra, el novembre del 1991; a Dakar, el novembre del 1992; i a Alexandria, l'abril del 1993), dels articles resum (Educació Superior a l'Àfrica: Tendències i Reptes per al segle XXI; Dakar, 1992) i publicacions com Direccions Futures de l'Educació

superior a l'Àfrica, publicades per la BREDÀ (l'Oficina Regional de la UNESCO a Dakar) el 1994, i Audiència de l'Àfrica. Desenvolupament Social: Prioritats per a l'Àfrica, Informe Final (1995), i també tenint en compte les investigacions del Segon Congrés Mundial sobre Ensenyament i Informàtica, organitzat per la UNESCO a Moscou, el juliol de 1996, i altres informes de diverses institucions africanes i internacionals, que han realitzat una diagnosi i han desenvolupat unes línies d'acció;

6. Observant que, des de les institucions d'educació superior africanes s'ha fet un esforç significatiu, tot i que no prou notable, per progressar en aspectes com la implantació d'estructures democràtiques, l'accés millorat a l'educació superior, la formació del personal de gestió en l'àmbit directiu per als sectors públic i privat, el desenvolupament de programes d'estudis africans, el redescobriment i la promoció de l'herència cultural i històrica;
7. Reconeixent alhora la persistència de problemes que necessiten una solució urgent (la pobresa, la fam, les malalties, l'atur, l'analfabetisme, la càrrega del deute, les condicions comercials desfavorables, la inflació, els conflictes de tot tipus i formes, i la degradació del medi ambient, etc.);
8. Observant que l'Àfrica es veu més afectada que altres regions del món pels canvis profundament arrelats en la societat dels nostres temps, com per exemple:
  - El ressorgiment de liberalisme econòmic, la globalització i l'ordre mundial actual que afavoreix els interessos dels poders financers i econòmics més forts, la desregularització del mercat africà, el creixement d'una economia submergida incontrolada i potser incontrolable;
  - Els recursos provinents de l'exterior, que beneficien ben poc l'Àfrica, per la tendència que tenen els gestors dels fons a associar l'Àfrica amb inestabilitat política i amb una mancança de personal tècnic qualificat;
  - Polítiques de reestructuració que han provocat una pèrdua de llocs de treball en el sector públic (que el sector privat no ha absorbit del tot) i que han tendit a devaluar les titulacions concedides per les institucions d'educació superior;
  - L'augment demogràfic a l'alça que ha incrementat la demanda educativa, un creixement urbà descontrolat i un augment de la població;
  - Poblacions desplaçades com a resultat de dificultats econòmiques o pel

trauma de les guerres, amb la consegüent dificultat per als països que les han d'acollir;

- El creixement exponencial en el coneixement, amb molt poca contribució directa per part de l'Àfrica;
- El ràpid desenvolupament de les noves tecnologies de la comunicació i de la informació, amb el risc d'engrandir la distància que separa l'Àfrica i altres regions del món.

9. Assenyalant que els reptes que afronta la regió africana i els canvis radicals en la societat fan que els problemes estructurals de l'educació superior encara siguin més greus.

Els problemes inclouen:

- fer front a un augment d'estudiants amb uns pressupostos a la baixa;
  - unes ràtios excessivament altes, que dificulten l'atenció individualitzada als estudiants;
  - poca atenció als serveis municipals i socials, amb la consegüent reducció dels fons disponibles per a la formació i la recerca;
  - remuneració insuficient dels acadèmics, que porta a una pèrdua de motivació, a la doble ocupació i a la fuga de cervells;
  - desequilibri en el nombre d'estudiants matriculats en carreres científiques i tecnològiques i les humanitats;
  - desigualtat de sexes a tots nivells: en el cos d'estudiants, en el personal docent i en l'àmbit de presa de decisions;
  - atenció insuficient i manca de recursos per a la investigació;
  - manca d'una visió a llarg termini en la planificació i gestió de les activitats de formació i investigació;
  - formació pedagògica insuficient del professorat d'educació superior, juntament amb una manca de formació sistemàtica per a la gestió dels gestors institucionals i dels diferents sistemes;
  - procediments de formació i aprenentatge basats sovint en la memorització, que suposen una negligència a l'hora d'inculcar les tècniques analítiques i de solució de problemes necessàries per afrontar problemes de la societat.
10. És necessari desenvolupar noves directrius que se centrin en els temes clau següents: pertinència, gestió/finançament i cooperació.
11. La pertinència és el primer problema, ja que si les institucions d'educació

superior africanes i les autoritats que en són responsables interpreten les seves funcions de forma incorrecta, no podran afrontar els reptes esmentats: de fet, les institucions podrien ser un obstacle per al desenvolupament. En primer lloc, és imprescindible que adaptin els seus objectius a les necessitats i limitacions de l'entorn internacional, regional, nacional o local. Aquest és un dels indicadors externs fiables mitjançant el qual es jutgen les institucions. I això implica vincles amb la "ciutat": els promotors d'activitats econòmiques i tots els grups i totes les persones han de treballar per assegurar que regni l'equitat i es donin unes condicions de vida millors per als africans, amb el compromís de fomentar una ciutadania responsable i d'assegurar una cultura de la pau i un desenvolupament humà sostenible.

La pertinència també requereix una coordinació millor amb el món laboral i amb altres esforços encaminats a millorar la contribució de l'educació superior en el sistema educatiu en general, especialment mitjançant la formació de professors i la investigació en educació.

12. La qualitat és la segona àrea que requereix reflexió i acció. Està molt relacionada amb el tema de la pertinència, però implica la formalització dels resultats previstos (una definició clara dels objectius i les metes), de l'input amb què les institucions treballaran (amb una revisió conseqüent dels criteris d'admissió) i dels processos i procediments per treballar amb l'input (la forma en què el sistema de gestió coordina estructures, recursos i la cultura institucional per obtenir els productes requerits). Es pot posar en pràctica una política de qualitat total mitjançant la comparació dels resultats observats i dels previstos (en termes d'eficàcia interna qualitativa i quantitativa) i l'anàlisi constant de fonts de disfunció. Això requereix una cultura d'autonomia per a l'educació superior i per a les seves parts constituents, i també molta atenció als problemes dels estudiants i del professorat, i una solidaritat i una responsabilitat envers la institució com a projecte que promou el desenvolupament local i que garanteix un avenç del desenvolupament regional i nacional. Per això és necessari haver de retre comptes, que no es pot separar del concepte de qualitat.
13. La gestió i el finançament constitueixen la tercera preocupació més important. Una institució pot dur a terme una anàlisi profunda de les seves funcions i convertir-la en producte, procés i indicadors de qualitat. Si, no obstant això, la institució no aconsegueix introduir la qualitat en el seu modus

operandi, i si els recursos econòmics són poc adequats, és probable que no aconseguixi gran cosa i és força improbable que pugui afrontar els reptes del desenvolupament d'Àfrica. Per tant, instem les institucions superiors a acceptar l'imperatiu d'adoptar unes pràctiques de gestió amb previsió de futur, que responguin a les necessitats de l'entorn, tal com ho especifiquen en les seves funcions.

14. La cooperació en l'àmbit nacional, regional i internacional és el quart tema clau. Els projectes de cooperació han estat sovint la unió d'esforços disperss, poc coordinats amb un pla estratègic general que especifiqués les prioritats, els terminis i les limitacions que sorgeixen de les relacions entre projectes o parts de projectes diferents. Esperem que l'organització de les institucions africanes en xarxes cooperatives, amb un ús apropiat de les noves tecnologies, sigui una àrea de prioritat important.
15. Segons aquestes observacions, recomanem les àrees següents d'acció concreta:

Per millorar la pertinència:

16. Recomanem que els estats membres elaborin programes educatius capaços de superar els reptes dels canvis radicals de la societat i els principals reptes que l'Àfrica ha d'afrontar forçosament en el futur immediat.
17. Recomanem que els estats membres creïn "observatoris" per controlar els canvis en el mercat laboral, pels canvis socials imminents, pels nous enfocaments en la investigació i en les activitats relacionades amb el desenvolupament. Aquests observatoris facilitarien el procés d'elaboració de plans educatius nacionals, ja que les institucions d'educació superior podrien disposar de dades per millorar la capacitat d'equiparar les seves funcions amb les àrees de prioritat nacional.
18. Recomanem que els programes educatius nacionals aspirin a la diversificació, i que donin més importància a la regionalització de disciplines específiques. Amb això, les institucions estarien al servei de les necessitats d'àrees o grups amb desavantatges. Aquests programes han de tenir com a objectiu necessitats específiques, que generin ocupació o creïn llocs de treball; les

estructures i els programes de formació han de ser flexibles per adaptar-se amb rapidesa a les necessitats canviants. També cal elaborar (en consulta amb els implicats corresponents) una varietat més àmplia de programes de curta durada.

19. Creiem que s'han de prendre mesures per convèncer els estats membres que invertir en institucions d'educació superior val la pena, sempre que les institucions estiguin orientades a satisfer les necessitats de la societat. Les organitzacions internacionals com la UNESCO hauran de fer un esforç important per sensibilitzar els alts càrrecs polítics i econòmics en relació amb aquest tema.
20. Les institucions d'educació superior han de definir les seves funcions en forma de directrius generals globals. Aquestes directrius han d'estar estretament vinculades amb els programes educatius nacionals, s'han de basar en una anàlisi exhaustiva de les necessitats, en cooperació amb els protagonistes interns i externs de les institucions, i s'han de presentar en forma de resultats observables.
21. Serà més profitós si, d'ara en endavant, es defineixen els programes educatius en funció de resultats esperats, i no simplement com a fets que cal transmetre i reproduir, o com a simples títols de cursos. Això contribuirà a què s'evolucioni cap a programes educatius genuïns, que posin atenció especialment a l'anàlisi de situacions complexes, al treball en equip, a les tècniques cognitives superiors, a la formació d'una ciutadania responsable i al desenvolupament d'una cultura de la pau.
22. Les institucions d'educació superior han d'esforçar-se especialment en l'elaboració de programes científics i tecnològics que ajudin a satisfer les demandes del desenvolupament accelerat de les noves tecnologies, especialment les noves tecnologies de la informació i la comunicació. Aquests programes han d'estar fonamentats en activitats d'investigació intenses, d'on sorgirà la massa crítica de coneixements tècnics necessaris per al desenvolupament de la regió, a l'hora d'afrontar les pressions de la globalització. Recomanem que les institucions que ja tinguin coneixements tècnics en aquestes àrees creïn una xarxa, amb l'ajut de la UNESCO i d'altres organitzacions.

S'ha d'estimular el potencial existent de les tecnologies de la comunicació i de la informació per erigir universitats virtuals, les quals milloraran l'accés de forma considerable i aportaran alhora recursos educatius mundials.

23. Les institucions d'educació superior també han de fer un esforç especial per potenciar programes integradors, encaminats a buscar solucions adequades als principals problemes provocats per l'evolució progressiva d'una cultura de la pau, i fomentar un desenvolupament sostenible orientat a reduir la fam i a protegir el medi ambient. Aquests programes s'han de construir sobre els fruits de la investigació social i han de ser dissenyats per promoure la investigació i consolidar els serveis de coneixements tècnics i d'assessorament.
24. Recomanem que la investigació tingui una relació més estreta amb les necessitats de les societats africanes, perquè la investigació bàsica estigui més relacionada amb la investigació aplicada i orientada al desenvolupament, i que estableixi vincles de col·laboració genuïns amb les institucions públiques i privades i amb la societat civil. D'aquesta manera, s'asseguraria la implicació activa de les institucions superiors en els esforços de desenvolupament social.
25. Recomanem que els programes de llicenciatura s'organitzin al voltant d'una massa crítica quantitativa i qualitativa d'acadèmics compromesos, que treballin junts en un àmbit qualitativament propici els temes importants per al desenvolupament de l'Àfrica. Els programes de doctorat s'han de reestructurar utilitzant estratègies de treball en equip i xarxes.
26. Voldríem recalcar la importància i la urgència de dur a terme una sèrie d'estudis de casos pràctics sobre les prioritats de l'Àfrica, en els quals les institucions d'educació superior han de tenir un paper important. S'hi inclouen el tipus de lideratge que es fomentarà, la gestió i la planificació estratègiques, les interaccions sistèmiques entre l'educació primària, secundària, de tercer cicle i continuada, la revisió de programes d'educació i formació, la importància relativa i la viabilitat dels programes de formació a distància i presencials, les estratègies per assegurar una millor participació de les dones en l'educació i en els organismes de presa de decisions, la planificació al

camp i a la ciutat, les mesures per solucionar els problemes de seguretat a l'Àfrica (com la pobresa, les poblacions desplaçades, el trauma de la guerra...). L'Associació d'Universitats Africanes podria realitzar aquesta tasca, amb el suport i l'ajut de la UNESCO i la possible col·laboració d'altres organitzacions que treballen en el camp de l'educació superior a l'Àfrica.

27. Per respondre millor a les necessitats de la societat i adquirir una autonomia econòmica més gran, recomanem a les institucions d'educació superior que creïn estructures per desenvolupar i gestionar activitats d'assessorament, les quals constitueixen una part essencial de les seves funcions. Perquè això succeeixi, les institucions d'educació superior han de desenvolupar un esperit empresarial com a mitjà per consolidar les seves funcions de servei, que es poden complementar amb les funcions docents i d'investigació.
28. Recomanem que els estats membres organitzin conferències regionals de ministres d'educació superior, de caps d'institucions, i d'organitzacions i associacions implicades en el desenvolupament de l'educació superior.

Per millorar la qualitat:

29. Recomanem que tots els estats membres creïn un mecanisme per avaluar la qualitat de les institucions d'educació superior, que es fonamenti en les pràctiques existents en la regió. Aquest organisme avaluarà les activitats de formació, investigació i assessorament segons les funcions institucionals, els programes educatius nacionals i les necessitats dels temps de canvi. Aquesta avaluació ha de constituir un mecanisme de control més que de càstig i ha d'utilitzar una combinació d'estratègies d'avaluació internes i externes.
30. Per assegurar la qualitat dels programes, es demanarà que les institucions d'educació superior marquin unes directrius d'ensenyament i d'aprenentatge mínimes per a cada mòdul del curs. Aquestes directrius hauran de definir de forma explícita qui són els aprenents, els sistemes d'entrada i sortida pel que fa als procediments, valors i actituds, els mètodes d'avaluació i ensenyament, tot en un marc de temps específic. Constituiran un punt de referència i una mena de contracte moral entre els diferents factors externs i interns.

31. Serà necessari que cada institució elabori una base de dades sobre el moviment quantitatiu i qualitatiu d'estudiants. Aquesta base de dades ha d'incloure qualsevol informació que pugi servir per avaluar l'eficàcia interna (i fins i tot externa), així com les tendències en el progrés o no progrés en termes d'equitat del sistema. La base de dades ha de proporcionar als encarregats de prendre decisions a diversos nivells la informació necessària per elaborar una política de qualitat total, amb la participació de tots els implicats.
32. Esperem que, amb l'assistència de la UNESCO i d'altres organitzacions internacionals i regionals, tots els centres d'educació superior puguin crear una unitat de recursos per a l'ensenyament i l'aprenentatge, amb personal qualificat que tindrà la tasca de desenvolupar tècniques pedagògiques i altres activitats de suport a la docència.
33. També esperem que totes les institucions creïn estructures apropiades per avaluar i controlar la qualitat dels seus currículums (incloent-hi el rendiment dels estudiants), perquè es mantingui dins les directrius acordades.
34. Recomanem que la UNESCO faci una crida als estats membres perquè millorin les condicions de treball, de vida i els salaris del personal acadèmic i que, sobretot, garanteixin l'autonomia de l'educació superior.
35. Donem suport al projecte sobre les condicions i la situació del personal docent d'educació superior aprovat per un comitè internacional d'experts intergovernamentals (Paris, novembre de 1997).
36. Un cop observats els efectes poc desitjables dels conflictes i les lluites a les universitats, recomanem a les institucions que creïn un clima que possibiliti el diàleg i que prioritzi la prevenció en comptes de la repressió.
37. Convençuts que s'ha de reforçar la investigació (com a tasca fonamental de les institucions superiors), demanem un augment substancial del nombre de revistes acadèmiques i que es posi en pràctica una política de publicacions coherent en l'àmbit regional i subregional. La UNESCO pot demanar a les organitzacions que han participat en aquesta reunió consultiva que presentin propostes concretes sobre aquest tema.

38. Els esforços per millorar la qualitat de totes les institucions es simplificarien si els estats membres elaboressin xarxes regionals d'activitats de formació i ensenyament, i també d'investigació i assessorament. Demanem a la UNESCO que doni més pes a aquestes xarxes.
39. Recomanem que, en l'àmbit regional, es reforcin les institucions i organitzacions existents (com CAMES, per exemple) que tenen com a objectiu unificar els procediments de qualificació i certificació, per incrementar el potencial de mobilitat, tant per a estudiants com per a professors, en la mateixa línia assajada en altres regions.

Per millorar la gestió i el finançament:

40. Recomanem que els estats membres garanteixin drets igualitaris en l'educació superior basats en l'habilitat i l'aptitud (és a dir, en els mèrits). Els estats membres han de ser els responsables màxims del finançament de l'educació superior. No obstant això, com que els estats membres tenen dificultats per dur tot el pes del finançament, es poden buscar recursos addicionals, fent servir els mecanismes administratius i polítics de cada estat, la sobirania del qual s'ha de respectar. És molt important tenir en compte les condicions econòmiques de les famílies i que l'únic criteri per atorgar o rebutjar l'accés siguin els mèrits.
41. Per millorar l'eficàcia i consolidar la gestió de les institucions d'educació superior, cal crear un mecanisme adient de diàleg entre les institucions i els seus socis, particularment amb les estructures de l'estat, sense que l'autonomia de les institucions es vegi compromesa.
42. És important crear l'hàbit de planificació i gestió amb previsió de futur en les institucions d'educació superior de l'Àfrica. Això vol dir que s'han de donar oportunitats de formació als administradors, tant si ocupen càrrecs permanents o electes. I també vol dir que s'han d'elaborar bases de dades informatitzades tan aviat com sigui possible per garantir una gestió i una planificació de qualitat amb previsió de futur. Les institucions han de cercar per elles mateixes, o obtenir mitjançant la cooperació, les tècniques necessàries per crear, mantenir i desenvolupar aquests bancs de dades. Per fer aquest treball, la UNESCO necessita el suport d'organitzacions com l'As-

sociació d'Universitats Africanes, l'Institut Internacional de Planificació Educativa, l'Associació d'Universitats de la Commonwealth, el Secretariat de la Commonwealth, etc. L'objectiu és que les universitats africanes es puguin gestionar com empreses de serveis de gran rendiment, capaces de tenir un paper crucial en la resolució de problemes que assetgen la regió africana.

43. Creiem que les autoritats acadèmiques superiors no són les úniques responsables de gestionar la qualitat. Cada subsistema (facultat, departament o altres tipus d'estructures) ha d'assumir la responsabilitat d'una gestió i planificació amb previsió de futur. Això vol dir que cada unitat ha de definir amb claredat els seus objectius, perquè estiguin en consonància amb els objectius generals de la institució, traduir-les en indicadors observables i destinar els recursos disponibles d'acord amb els objectius definits i amb un ordre clar de prioritats. També han de preparar informes regulars de les activitats, que distribuïran entre el personal i les autoritats supervisores. Aquest sistema de gestió suposa un cert grau d'autonomia (i en conseqüència, un marge de maniobra) i un compromís total amb els objectius institucionals. Per tant, s'ha de consolidar o crear la cultura de l'avaluació i la responsabilitat en les institucions que encara practiquen la centralització rígida heretada d'algunes estructures colonials.
44. Creiem que, malgrat la crisi econòmica actual, la gestió de les institucions d'educació superior no es pot reduir a una gestió econòmica basada en uns criteris merament econòmics. S'ha de tenir un criteri d'igualtat (com l'accés de les dones o les persones menys afavorides a l'educació superior) o el criteri de pertinència social aplicat a la formació, la recerca i les activitats d'assessorament. Esperem que, en els informes d'activitats de les institucions, s'hi incloguin les accions dutes a terme per aconseguir aquest objectiu i els resultats obtinguts, per fer prendre consciència a les autoritats ministerials i obtenir reconeixement i suport per a accions rellevants.
45. Atès que les dones tenen una funció important en el desenvolupament de la regió africana, sol·licitem que les organitzacions internacionals, els estats membres i les institucions d'educació superior elaborin polítiques ben articulades, eliminin la desigualtat entre sexes en l'educació i, el més important

de tot, que potenciïn l'avenç de les dones en tota la societat. Això ha d'incloure mesures preses per les mateixes institucions d'educació superior. Proposem que es dugui a terme una discriminació positiva significativa en totes direccions. S'ha de donar un suport total a les associacions i xarxes de dones. S'ha d'implantar una política coherent i sistemàtica d'investigació i estudis sobre casos pràctics. Els resultats s'han de fer públics de forma extensiva i s'han de reinvertir en la tasca de desenvolupament general, gestió i formació de les institucions d'educació superior.

46. Recomanem que es prenguin mesures per doblar el nombre de dones (estudiants, professores i encarregades de prendre decisions) en l'educació superior, en el transcurs dels deu anys vinents. S'ha d'intentar orientar les dones cap a disciplines científicotècniques.
47. Considerem que s'ha d'estimular la participació dels estudiants en els organismes de presa de decisions, i que s'ha de parar molta atenció a les seves necessitats, tot tenint en compte els seus punts de vista, ja que sovint són pertinents per a l'anàlisi de problemes i per a la recerca de solucions viables. La participació dels estudiants també és un mitjà per formar-los en les tècniques de liderat necessàries en la vida postescolar, com a treballadors i com a ciutadans.
48. En l'àmbit regional, cal organitzar reunions regulars sota els auspicis d'organismes com l'Associació d'Universitats Africanes, per fer intercanvis en matèria de problemes relacionats amb la gestió i el finançament de les institucions d'educació superior. Aquestes trobades han de servir per millorar el funcionament de les institucions i per desenvolupar una capacitat de pressió significativa sobre les autoritats ministerials que estan al càrrec de l'educació superior. Aquestes autoritats han d'assistir a les reunions.
49. Recomanem que, en l'àmbit regional, s'organitzi un fòrum d'associacions d'estudiants, que serveixi per mobilitzar-los i perquè contribueixin a l'esforç actual de convertir les institucions d'educació superior en organismes més forts, actius i cooperatius, que promoguin el desenvolupament sostenible a l'Àfrica. Es va manifestar la voluntat de que les conclusions del fòrum constituïssin la contribució de l'Àfrica al Fòrum Internacional d'Estudiants (París, 1998), com a part de les commemoracions del quinzè aniversari de

la Declaració dels Drets Humans, en la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior.

Per millorar la cooperació:

50. Convidem les associacions existents d'institucions o d'especialistes en el tema, així com les organitzacions internacionals, nacionals i regionals a donar suport i coordinar accions i projectes encaminats a crear o consolidar xarxes intercontinentals o interafricanes, que treballin per reduir la distància que separa l'Àfrica i altres regions, i per solucionar problemes clau de desenvolupament regional. Les institucions d'educació superior han d'adoptar una política proactiva en aquest sentit i dedicar tots els seus esforços per lluitar en contra de la pobresa, la degradació del medi ambient, la discriminació de tot tipus i els pillatges en els conflictes.
51. Recomanem que les institucions d'aprenentatge superior creïn xarxes de centres d'excel·lència, que responguin a les necessitats més urgents del continent africà, en l'àmbit de la formació, la investigació i l'assessorament. Totes les institucions han de concentrar-se en una àrea de coneixement tècnic, en la qual és probable que destaquin, com a contribució a una xarxa de distribució de coneixements regionals. Aquestes estratègies de solidaritat i complementarietat farien que l'Àfrica pogués afrontar alguns dels seus reptes contemporanis.
52. Cal que la UNESCO organitzi en el futur immediat una trobada d'intercanvi i avaluació de totes les xarxes existents, com ara el programa de Càtedres UNITWIN/UNESCO, UNISPAR i el Secretariat de la Commonwealth. Aquesta trobada afavoriria l'intercanvi d'experiències, mostraria els factors responsables dels èxits o dels fracassos, i coordinaria i consolidaria projectes que oferissin la solució més viable al problema de la regió africana.
53. La Convenció Regional Africana i la recomanació internacional sobre la convalidació d'estudis i diplomes s'han de consolidar mitjançant la promoció de la mobilitat professional i acadèmica d'estudiants i professors. Això contribuiria al procés d'integració regional actual, ja que la cultura i l'educació serien la base de la unitat econòmica i política. És desitjable que es reforcin les associacions que tenen com a objectiu unificar les qualificacions que

donen les institucions d'educació superior a l'Àfrica (per exemple, CAMES). La UNESCO ha de portar la iniciativa i mobilitzar les organitzacions internacionals i regionals més importants perquè creïn un programa de mobilitat d'estudiants i professors d'abast regional. Altres regions ja tenen aquestes xarxes, un exemple de les quals és RIMA (Réseau International de Mobilité Académique, Xarxa Internacional de Mobilitat Acadèmica), creada pel MERCOSUR.

54. També voldríem proposar que la UNESCO treballi conjuntament amb agències de cooperació bilateral i multilateral, com el Secretariat de la Commonwealth, l'AUPELF-UREF, etc., per a la creació imminent de xarxes d'àrees de prioritat. Aquestes xarxes han d'incloure una xarxa d'investigació sobre l'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, una xarxa d'unitats de recursos per a l'ensenyament i l'aprenentatge, i una xarxa d'unitats d'investigació sobre l'educació dedicada a les àrees de prioritat per al desenvolupament de l'Àfrica, que es podrien agrupar amb les Càtedres UNESCO d'Educació. Sempre que pugui, la UNESCO ha de mobilitzar recursos per a la cooperació en àrees d'interès comú.
55. Per respectar el dret a la diversitat cultural, instem la UNESCO perquè col·labori en la creació d'una xarxa d'institucions lusòfones d'educació superior i perquè intensifiqui el suport a les activitats d'associació de les universitats de parla portuguesa i espanyola, com un altre mitjà de reforçar la cooperació sud-sud. S'ha de donar suport a l'elaboració de programes de llicenciatura en països de parla portuguesa. Altres xarxes regionals podrien aportar la seva experiència en aquesta àrea.
56. No cal dir que la participació d'estudiants, professorat i personal investigador en les reunions i les xarxes dependrà de les facilitats que es donin en els procediments per obtenir visats. Instem a la UNESCO perquè sensibilitzi els estats membres sobre aquest problema en concret, perquè se simplifiquin els procediments administratius actuals per a l'obtenció de visats.
57. Amb els reptes i el paper que s'espera que tinguin les institucions d'educació superior, s'ha de reforçar la unitat d'educació superior de l'Oficina Regional de la UNESCO a Dakar (BREDA). La unitat ha de tenir un paper més actiu en les estratègies previstes de regionalització i esdevenir el motor

clau en les funcions de creació de sinèrgies, descrites en les propostes anteriors. El Comitè Consultiu Regional sobre la Cooperació en l'Ensenyament a l'Àfrica ha d'incloure representants d'organitzacions governamentals i organitzacions no governamentals (ONG) que treballin en el camp de l'educació superior.

58. També es recomana que, com a part del procés de consulta de les ONG, UNESCO/Dakar organitzi una trobada amb la participació d'AAU, AUPELF-UREF, ACU, AULP i AIUP, així com d'organitzacions subregionals i organitzacions intergovernamentals i de cooperació bilateral, com la CAMES, OAU, ECA, el Secretariat de la Commonwealth, etc., per facilitar la coordinació en plans d'acció operatius amb la màxima celeritat.
59. Recomanem que, amb l'assistència de la UNESCO, els implicats i les organitzacions compromeses amb el desenvolupament de l'educació superior a la regió tradueixin aquestes propostes en plans d'acció operatius amb la màxima celeritat.
60. També recomanem que l'informe de Consulta Regional de Dakar es presenti a la propera MINEDAF i a la propera cimera de la OAU.
61. Finalment, demanem a la UNESCO que convoqui una reunió d'experts al final de l'any 2001, per avaluar la implantació de les recomanacions d'aquesta reunió consultiva regional.

Adoptada a Dakar

4 d'abril de 1997

Els participants en la reunió consultiva regional

Llista d'abreviacions

AAU: Associació d'Universitats Africanes

AUPELF-UREF Agència francòfona per a l'educació superior i la recerca

ACU: Associació d'Universitats de la Commonwealth

AULP: Associació d'Universitats de Països de Parla Portuguesa

AIUP: Associació Internacional dels Presidents d'Universitats

ANNEX II

DECLARACIÓ de Beirut sobre l'educació superior als estats

Àrabs en el segle XXI
CAMES: Consell Africà d'Altaix per a l'Educació Superior

ECA: Comissió Econòmica per a l'Àfrica

---

⁵ Conferència Regional Àrab sobre Educació Superior. Beirut, el Líban, 2-5 de març de 1998.

Nosaltres, els participants de la Conferència d'Estats Àrabs sobre l'educació superior en el Segle XXI, celebrada a Beirut, el Líban, del 2 al 5 de març de 1998,

1. Recordant els termes de la Declaració Universal de Drets Humans, que afirmen que "l'educació superior ha de ser igualment accessible per a tothom, en funció dels mèrits respectius" (article 26.1) i que aquesta "educació ha de tenir com a objectiu el ple desenvolupament de la personalitat humana i l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals" (article 26.2); ratificant el contingut de la Convenció en contra de la Discriminació en l'Educació (1960), que declara que els Estats Signataris es comprometen a "oferir a totes les persones per igual una educació superior basant-se en la igualtat real i a les habilitats de cada persona [...]" (article IV);
2. Reconeixent la importància de les anàlisis i les recomanacions del Document de política per al Canvi i el Desenvolupament en l'Educació Superior de la UNESCO, la Comissió Internacional sobre l'Educació en el Segle XXI, la Comissió Mundial sobre Cultura i Desenvolupament;
3. Observant la visió de la Comissió Internacional sobre l'Educació en el Segle XXI, segons la qual l'ensenyament durant tota la vida s'ha de basar en quatre pilars: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure junts i aprendre a ser, i observant que les universitats tenen l'obligació de dur a terme investigacions que contribueixin a solucionar els problemes més seriosos que els països en vies de desenvolupament han d'afrontar;
4. Tenint en compte les recomanacions de les Nacions Unides, en (a) Programa per a la pau, que conté principis i recomanacions relacionats amb mesures preventives per protegir la pau, així com accions eficaces per restablir la pau quan sorgeixen conflictes incontenibles, i (b) Programa per al desenvolupament, que defineix les bases conceptuals per fomentar un desenvolupament humà permanent i sostenible. Ressaltant també la necessitat de la regió d'aconseguir una pau global i justa, que possibiliti oportunitats d'aprenentatge per a tothom i que acceleri el ritme del desenvolupament;

5. Observant que els Estats Àrabs comparteixen una tradició i una herència cultural, lingüística i històrica comuna, malgrat ser diversos en aspectes demogràfics, mitjans econòmics i tradicions educatives;
6. Observant que la globalització de les economies i dels serveis professionals, i el ràpid creixement i la transformació profunda de les tecnologies de la informació i de la comunicació han comportat una demanda creixent de professionals especialitzats en tots els àmbits de la vida capaços de mantenir una gran qualitat; fent una crida perquè es valori més la funció de l'educació superior en el desenvolupament i l'avenç de les societats, i perquè es revisi la formació i els mètodes de treball dels llicenciats en educació superior;
7. Reconeixent que, en els últims anys, els Estats Àrabs han fet un progrés significatiu en el desenvolupament i la consolidació de l'educació superior, que ha portat a una millora en l'accés dels estudiants i a una representació més justa dels diferents grups socials entre els llicenciats;
8. Donant suport a la iniciativa de la S.A.R. el Príncep TALAL BIN ABDEL-AZIZ AL-SAUD, pel que fa a la creació d'una Universitat Oberta Àrab com a model d'unificació dels esforços àrabs en el camp de l'educació superior;
9. Ressaltant les recomanacions de les sis conferències ALECSO de ministres d'educació superior i d'investigació científica als estats àrabs des de 1981, i les recomanacions de la Cinquena Conferència Regional de Ministres d'Educació i de Responsables de Planificació Econòmica (El Caire, 1994);
10. Observant que les qüestions principals que afecten l'educació superior als Estats Àrabs són les següents:
  - a) L'educació superior als Estats Àrabs està sota una tensió considerable, com a conseqüència dels alts índex de creixement de població i d'una demanda social d'educació superior creixent, que fa que els estats i les institucions augmentin el nombre de places, sovint sense destinar-hi més recursos econòmics;
  - b) Alguns Estats Àrabs pateixen bloqueigs, ocupacions, restriccions i impediments externs que limiten l'expansió i el desenvolupament de l'edu-

- cació superior;
- c) Tot i que l'índex general de matriculacions de dones a l'educació superior és a prop dels nivells internacionals, tots els Estats Àrabs intentaran millorar-ne la xifra;
  - d) La gestió de les institucions d'educació superior encara està molt centralitzada, cal que sigui més flexible i que totes les parts implicades participin en la presa de decisions;
  - e) La manca de vincles estrets entre les institucions d'educació superior i l'ensenyament general, i entre les universitats i altres institucions postsecundàries, i una sèrie de punts febles en l'orientació dels estudiants cap als diferents camps de l'educació superior, basada en les habilitats i els interessos dels estudiants, han tingut com a conseqüència que hi hagi molts alumnes en algunes disciplines, mentre que les disciplines tecnològiques i aplicades tenen un nombre de matriculats òbviament baix, que l'eficàcia interna sigui baixa i que es graduïn llicenciats poc qualificats, a més a més de pressionar les institucions per crear programes de reforç que permetin millorar els coneixements dels estudiants matriculats;
  - f) En la majoria dels casos, les institucions d'educació superior no han elaborat programes i projectes adients per servir les comunitats locals i participar en el seu desenvolupament;
  - g) El desenvolupament d'universitats obertes i privades, i d'institucions no universitàries és força recent als Estats Àrabs i, fins ara, no ha aconseguit alleugerir la tensió que experimenten les universitats públiques, de manera que l'educació superior es pugui desenvolupar, diversificar i expandir;
  - h) La situació i les condicions del personal docent d'educació superior, tot i ser molt diverses entre els Estats Àrabs, sovint no es corresponen amb els nivells internacionals definits en la Recomanació de la Condició del Personal Docent d'Educació Superior, adoptada el 1997 per la Conferència General de la UNESCO;
  - i) Les institucions d'educació superior han de ser més sensibles a les preocupacions dels estudiants i han de tenir en compte les seves necessitats en tots els aspectes de la vida durant els anys d'estudi, en relació amb la selecció, els currículums, l'ensenyament i la transició cap a la vida professional. Les institucions han de permetre que els estudiants i els seus representants participin activament en la presa de decisions que afecten

- la seva vida acadèmica i social dins la institució;
- j) Cal promoure processos d'ensenyament i aprenentatge nous que serveixin per desenvolupar millor les tècniques de pensament científic;
  - k) Com a resultat dels avenços internacionals en la ciència i la tecnologia, han sorgit noves demandes que exigeixen que el personal docent i investigador incrementi la cooperació amb la indústria i que els llicenciats continuïn estudiant;
  - l) La manca de llicenciats qualificats en algunes disciplines sovint va acompanyada de l'atur o la precarietat laboral d'un gran nombre de llicenciats en altres disciplines. Alhora, un gran nombre d'estudiants àrabs molt qualificats cursen carreres universitàries a l'estranger, amb molt poca repercussió en l'educació superior i la investigació científica als Estats Àrabs;

En vista d'això, **declarem** el següent:

1. L'educació superior és essencial perquè qualsevol país assoleixi un desenvolupament global i sostenible. També és essencial per a la millora de la participació ciutadana en la vida pública, per a la mobilitat social, i per aconseguir harmonia, justícia i una pau global i justa, tant en l'àmbit intern com internacional, basada en el respecte dels drets humans, la participació activa dels ciutadans i el respecte mutu.
2. L'educació superior ha de tenir els següents objectius: (a) educar ciutadans responsables, autònoms i conscients, compromesos amb els principis nacionals i universals, capaços d'afrontar els reptes del segle XXI i de l'aprenentatge durant tota la vida, (b) proporcionar professionals ben formats per satisfer les necessitats del govern, les professions i els sectors productius i de serveis, (c) difondre coneixements tècnics que facilitin el desenvolupament social i econòmic i la investigació científica i tecnològica, (d) ajudar a conservar i a transmetre les cultures regionals i nacionals, i aprofitar les aportacions de cada generació, (e) proporcionar perspectives objectives i crítiques que tinguin relació amb les opcions estratègiques i contribuir a la renovació humana, amb una contribució activa en la producció de coneixement científic, que tingui en compte aspectes ètics i que faci front a reptes planetaris (el creixement de població, la pau, el medi ambient, etc.), (f) dur a terme activitats d'investigació i d'erudició que contribueixin a la com-

prensió, l'anticipació i la solució dels problemes més greus de la regió.

3. Cal esforçar-se al màxim per ampliar l'accés a l'educació superior a tots els grups de la societat. Els sistemes oberts d'aprenentatge i altres sistemes d'educació basats en les noves tecnologies tenen un paper molt important a l'hora d'ampliar-ne l'accés, i poden contribuir a què els ciutadans dels Estats Àrabs assoleixin fites culturals elevades, sempre que es disposi de mitjans per garantir la qualitat. La diversificació d'institucions i de programes també pot contribuir significativament a alleugerir les tensions que pateixen les institucions tradicionals, degudes a la demanda social creixent d'educació superior, causada al seu torn per un ràpid augment de l'índex de creixement de població i per l'interès que l'educació superior desperta en amplis sectors de la societat.
4. Els Estats Àrabs han d'esforçar-se al màxim per millorar l'educació general i garantir que les persones amb aquest nivell d'ensenyament dominin les competències essencials necessàries per viure, que també inclouen les competències necessàries per lluitar per tenir una educació superior. Les institucions d'educació superior han de participar de forma activa en els esforços destinats a millorar l'ensenyament preuniversitari.
5. Els Estats Àrabs i les institucions d'educació superior han d'adoptar plans d'acció institucionals i nacionals específics per tal d'augmentar la participació en l'educació superior de grups amb desavantatges, en tots els nivells i totes les disciplines, en concret de les dones i dels ciutadans que pateixen les terribles condicions de l'ocupació o el bloqueig. Han de treballar en cooperació amb agències internacionals i regionals, per donar oportunitats d'aprenentatge als estudiants que no en tenen, i permetre que puguin matricular-se en les institucions d'educació superior dels seus països.
6. Tots els sistemes i totes les institucions d'educació superior han de donar molta prioritat a assegurar la qualitat dels programes, la docència i els resultats. En l'àmbit regional i nacional, s'han d'elaborar estructures, procediments i normes per garantir la qualitat, segons les directrius internacionals, però que també ofereixin la varietat necessària d'acord amb les especificitats de cada país, institució o programa. A més, les institucions d'educació superior necessiten recursos humans i econòmics per assolir una millor qualitat

en l'ensenyament.

7. Les noves tecnologies de la informació i la comunicació ja han ocasionat canvis radicals en els mètodes d'ensenyament i d'aprenentatge de l'educació superior, tant per als estudiants del campus, com per als estudiants a distància. Aquestes tecnologies tenen el potencial de repercutir de forma positiva en la qualitat, la pertinència, l'accés i el cost de l'educació superior, sempre que es doni accés a recursos d'informació cultural i tècnica, i es faciliti la comunicació ràpida entre professors i investigadors. Aquestes tecnologies també permeten crear xarxes entre les institucions i els estudiosos i en milloren el desenvolupament i l'eficàcia. També contribueixen a proporcionar cursos i programes que atorguen títols, amb mitjans avançats i diversos i, per tant, trenquen les barreres tradicionals del temps i l'espai. Si s'asseguren les condicions adequades, la capacitat virtual d'aquests avenços en eines de formació és gairebé il·limitada per millorar l'aprenentatge durant tota la vida, obert i a distància.
8. L'accés al coneixement científic és un element essencial per a la comprensió cultural i intel·lectual, i per al desenvolupament de les institucions d'educació superior. Amb l'aparició de la digitalització i amb la dependència cada vegada més gran de les tecnologies de la informació per emmagatzemar i transferir informació acadèmica, l'accés assequible i obert a les xarxes de comunicació esdevé un element important i indispensable de les institucions i programes d'educació superior. Els governs dels Estats Àrabs han d'assegurar que la infraestructura de les xarxes informàtiques i de comunicació, els ordinadors personals i la formació dels recursos humans siguin adequats, ja que constitueixen avui dia un requisit previ reconegut per al funcionament normal de les institucions d'educació superior i dels centres d'investigació. Fem una crida a la cooperació regional i internacional i a les organitzacions de desenvolupament perquè assignin recursos tècnics i econòmics que donin suport a aquests avenços als Estats Àrabs.
9. Tot i reconèixer que la globalització és una tendència inevitable i que no es pot passar per alt, no ha de comportar el predomini d'algunes cultures i d'alguns sistemes de valors sobre uns altres, ni l'aparició de noves formes d'hegemonia. Amb aquest objectiu, és de vital importància que es protegeixin i es potenciïn els punts forts de la cultura i la civilització islàmica i

àrab, com a part de les principals cultures intel·lectuals importants del món. Alhora, s'ha de mantenir el diàleg i els intercanvis culturals entre els Estats Àrabs i altres estats del món.

10. El concepte d'aprenentatge durant tota la vida té una importància capital. En les economies que canvien amb rapidesa, el mercat de treball necessita constantment tècniques noves i diverses. Per això, l'educació superior ha de posar en funcionament mecanismes perquè la població activa pugui actualitzar els seus coneixements i desenvolupar competències noves a intervals regulars, durant tota la vida. Les institucions d'educació superior han d'oferir oportunitats d'aprenentatge en resposta a les demandes noves i diversificades, i han de treballar conjuntament amb altres agències i empresaris, per assegurar que tots els ciutadans que necessitin actualitzar els seus coneixements i tècniques poden accedir i disposen de programes flexibles i adequats, per afrontar amb eficàcia assumptes com la població, el treball, el medi ambient, etc. Alhora, l'educació superior ha de tenir un paper capdavanter en l'evolució del món laboral, que li permeti fer front millor als requisits del desenvolupament sostenible.

Pla d'acció

11. També té una importància capital que els principals implicats, en concret els acadèmics, els estudiants i els sectors productius i de serveis, juntament amb els representants de les agències governamentals, participin en la presa de decisions de les institucions d'educació superior. L'experiència ha demostrat el valor d'aquesta participació a l'hora d'il·lustrar les visions necessàries per a la presa de decisions i la formulació d'una política d'educació superior equilibrada, tant pel que fa al sistema com a les institucions.
12. Davant dels efectes múltiples que pot tenir en el desenvolupament econòmic, cultural i social, el finançament públic de l'educació superior s'ha de considerar una inversió, els beneficis de la qual són tant importants com la inversió en tots els sectors. No obstant això, s'ha de procurar un ús millor dels recursos assignats i s'ha de buscar altres fonts de finançament, així com crear associacions amb el sector privat i la societat.
13. La cooperació entre els Estats Àrabs, especialment en l'educació superior, mitjançant intercanvis acadèmics, xarxes i convenis, pot contribuir significativament a tractar temes importants de polítiques d'educació superior, i

facilitar l'intercanvi de coneixements tècnics i experiències pioneres. La cooperació àrab és més fàcil en vista de l'herència cultural i lingüística comuna dels Estats Àrabs. Aquesta cooperació s'ha de reforçar especialment en els estudis de llicenciatura, en programes específics d'investigació i en el desenvolupament i investigació institucionals.

14. La llibertat de moviment dels estudiants i l'accés a institucions acadèmiques d'arreu dels Estats Àrabs consolidarà el desenvolupament cultural àrab i contribuirà a la integració àrab en l'educació superior.
15. Hi ha la necessitat imperant d'elaborar un pla d'acció i unes directrius per avançar encara més en l'educació superior als Estats Àrabs, especialment en relació amb els aspectes clau de pertinència, qualitat, gestió i finançament i cooperació, que definim de la forma següent:

La **PERTINÈNCIA** fa referència a l'equilibri entre allò que la societat espera de les institucions i el que realment fan. La pertinència demana a l'educació superior una contribució millor al desenvolupament de la societat en general, que inclogui el desenvolupament del sistema educatiu. La pertinència també demana una harmonització recíproca amb el món laboral i els requisits del desenvolupament global sostenible. La pertinència també demana a l'educació superior que contribueixi a la preservació, ampliació, aprofundiment i difusió de coneixements, de manera que ajudi la humanitat a solucionar els problemes que l'afecten. També demana que es salvaguardi la diversitat cultural, que es cerqui una pau global i justa i que es respectin els drets humans.

La **QUALITAT** es refereix als nivells d'input, processos i output d'un sistema, una institució o un programa. No té sentit sense la pertinència. La qualitat és un concepte multidimensional, que abraça totes les funcions i activitats de l'educació superior, per exemple, els programes acadèmics, la investigació i els serveis a la comunitat; i tots els components i característiques: infraestructures, equipaments, recursos humans, estudiants, objectius, natura i contingut dels programes, formes de transmissió i pràctiques d'implantació, entorn sociocultural i acadèmic, etc. Els mecanismes de qualitat s'implanten mitjançant valoracions continuades i comparacions entre els processos observats i el que s'obté, i una recerca constant de les fonts de disfunció per corregir-les.

La **GESTIÓ** i el **FINANÇAMENT** abracen, d'una banda, aspectes relacionats amb la gestió interna de les institucions, el finançament i els recursos i, de l'altra, les relacions de l'educació superior amb l'estat i amb la resta d'implicats. Les autoritats i les institucions d'educació superior han d'adoptar estratègies a llarg termini encaminades a incloure les institucions en el teixit social global al qual serveixen, com per exemple, els organismes governamentals, les professions, el sector de l'educació, els serveis productius i de serveis i l'entorn sociocultural. En referència al finançament, tot i que es tendeix, en línies generals, a diversificar les fonts de finançament, el suport governamental a l'educació superior i a la investigació és essencial per assegurar que es compleixen les funcions socials i educatives de les institucions d'educació. A més, amb l'ampliació de la inversió privada en l'educació superior, s'han de crear mecanismes adequats d'acreditació i control, per garantir l'accés, l'equitat, la qualitat i els drets dels estudiants.

La **COOPERACIÓ** en l'àmbit internacional, regional i nacional, mitjançant mètodes i mecanismes avançats, a l'altura del segle XXI, és essencial perquè les institucions d'educació superior puguin acomplir amb èxit les missions que se li han encarregat.

Basant-se en els principis, observacions i recomanacions exposats en la Declaració sobre l'Educació Superior als Estats Àrabs en el Segle XXI, adoptada per la Conferència, i tenint en compte la necessitat de renovació dels sistemes mitjançant l'adopció de polítiques i paradigmes nous per a l'educació superior, que es fonamentin en conceptes com la globalització del coneixement, l'aprenentatge durant tota la vida, el desenvolupament sostenible, la preservació de la diversitat cultural, la transparència i l'haver de retre comptes, i la participació de tots els implicats, la Conferència va adoptar les recomanacions següents:

Primer: Els Estats Àrabs han d'acomplir les seves responsabilitats envers l'educació superior i complir els compromisos acordats en les conferències internacionals i regionals, en relació amb la previsió d'estructures apropiades i de recursos econòmics i humans, perquè l'educació superior pugui afrontar de forma adequada els reptes del segle XXI. Aquests reptes inclouen els punts següents:

- a) la instauració de polítiques i legislacions, així com la creació de mecanismes efectius que s'ocupin de la governabilitat general del sistema i de les institucions d'educació superior, amb la deguda consideració a la potenciació de l'autonomia institucional i a la participació de tots els sectors relacionats;
- b) la creació de normes i disposicions que garanteixin la protecció, en les institucions d'educació superior, dels drets bàsics (accés per mèrits, igualtat de tractament, etc.), i de les llibertats, especialment de la llibertat acadèmica;
- c) l'adopció de mesures oportunes per retre comptes que permetin assolir els objectius marcats i assegurar la qualitat d'input, processos i resultats;
- d) capacitar les institucions d'educació superior perquè compleixin les seves obligacions múltiples respecte a la societat;
- e) proporcionar la tecnologia de comunicació moderna per assegurar un accés incondicional als coneixements humans acumulats;
- f) promoure associacions amb la indústria, els sectors productius i de serveis, i altres institucions governamentals i no governamentals rellevants.

Segon: Les institucions d'educació superior han de definir les seves funcions en consonància amb els principis i els objectius generals definits en la Declaració i el Pla d'Acció que va aprovar la Conferència. Aquestes funcions s'han de traduir en objectius ben definits, amb l'assignació de recursos necessaris i la creació de mecanismes concrets que garanteixin una avaluació i un control adequat del progrés i de les fites, basats en indicadors observables. Per tant, s'ha de crear i consolidar un marc d'avaluació i control en totes les institucions, amb les estructures i recursos apropiats.

Tercer: S'han de crear plans d'acció conjunta per assegurar el desenvolupament de l'educació superior als països àrabs, optimitzar-ne l'eficàcia i evitar la duplicació d'esforços. La cooperació entre organitzacions que fomenten el desenvolupament dels recursos humans, sobretot en el marc de xarxes institucionals, en l'àmbit nacional, regional i general, ofereix grans possibilitats per a la mobilització millorada de recursos. La responsabilitat d'aquesta mobilització recau en les organitzacions regionals i internacionals que treballen amb la cooperació interuniversitària, així com en les associacions d'universitats, les institucions d'educació superior, les universitats públiques i privades, les institucions d'investigació, les agències i organitzacions de desenvolupament i les institucions governamentals i no governamentals. Les agències de la regió àrab relacionades amb aquest camp, en concret la ALECSO, ISESCO, ABEGS, l'Associació d'Universitats Àrabs, la

Federació Àrab de Consells per a la Recerca Científica i la Federació Àrab d'Ensenyament Tècnic, poden tenir una funció molt important a l'hora de consolidar les xarxes existents i crear xarxes regionals noves, que solucionin els problemes urgents de l'educació superior i de les societats dels Estats Àrabs. L'Associació d'Universitats Islàmiques i altres organitzacions internacionals i interregionals també poden tenir la funció de trobar solucions a problemes comuns. S'ha d'intentar crear associacions amb organitzacions i institucions mundials. També s'ha de demanar als mitjans de comunicació que donin suport a aquestes iniciatives.

Quart: la UNESCO, mitjançant els esforços conjunts de l'Oficina Central, de les Oficines Regionals, i dels seus centres, instituts o unitats especialitzats en l'educació superior en altres regions, en cooperació amb altres agències de les Nacions Unides com el PNUD i la Comissió Social i Econòmica per a l'Àsia Occidental (ESCWA), les ONG d'educació superior i les Càtedres i les Xarxes de la UNESCO, ha de reforçar els seus programes d'educació superior en els Estats Àrabs i contribuir així al desenvolupament de tot el sistema educatiu. En concret, la UNESCO ha de reforçar la unitat d'educació superior de l'Oficina de Beirut, perquè pugui, amb altres organismes i unitats pertinents:

- a) Fomentar estudis, projectes i activitats d'investigació que contribueixin a elaborar polítiques públiques i altres iniciatives relacionades amb l'educació superior, i fer comprendre a la població el valor de l'educació superior. En concret, la UNESCO ha de patrocinar projectes regionals destinats a: (1) el desenvolupament i l'aplicació d'idees noves sobre el govern dels sistemes i institucions d'educació superior, (2) l'elaboració i aplicació sostenible d'un marc que asseguri la qualitat, (3) l'aplicació d'estructures relacionades amb la investigació i al desenvolupament institucional, (4) la preparació d'acords comuns en relació amb el paper, les funcions i el funcionament de les institucions privades d'educació superior, (5) l'elaboració de programes encaminats a crear vincles estrets entre els problemes i les preocupacions socials de les institucions d'educació superior i fomentar-ne l'aplicació.
- b) Donar als directors d'educació superior oportunitats per a debatre temes, problemes actuals i reptes a llarg termini relacionats amb l'educació superior.
- c) Fomentar la formació del personal docent i dels gestors de les institucions d'educació superior.
- d) Coordinar l'aplicació del Programa de Càtedres UNITWIN/UNESCO en els

Estats Àrabs i, en concret, estimular el desenvolupament de centres d'excel·lència, mitjançant la creació de xarxes especialitzades, tot parant una atenció especial a les xarxes d'educació a distància, la formació de professorat, l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació i el desenvolupament institucional de l'educació superior.

- e) Treballar juntament amb altres organitzacions, associacions i xarxes regionals i internacionals.

A més, convidem la UNESCO a reforçar els seus programes actuals, duts a terme per l'oficina de la UNESCO al Caire, d'assistir a les universitats àrabs en el desenvolupament de les infraestructures de cooperació, en l'adquisició de coneixements i tècniques de les tecnologies de la informació i comunicació i en l'ús d'aquestes tecnologies per millorar la qualitat de l'ensenyament en ciències aplicades i fonamentals.

Convidem els estats membres i les organitzacions patrocinadores de la regió àrab a donar suport a la UNESCO, perquè pugui tirar endavant els programes i les activitats esmentats més amunt en benefici de tots els Estats Àrabs.

Cinquè: L'elaboració de decisions i l'adopció de plans per part de tots els organismes esmentats anteriorment s'han de basar en els principis següents.

1. PERTINÈNCIA

i. Accés a l'educació superior

1. Els governs àrabs han d'ampliar i diversificar les oportunitats perquè tots els ciutadans puguin millorar les seves qualificacions i desenvolupar competències ciutadanes, acadèmiques i personals més elevades, com les que proporcionen les institucions d'educació superior. S'han d'elaborar i implantar estratègies adequades i s'han de fer grans esforços per augmentar els índexs de participació en l'educació superior, en concret de les persones que ja formen part del món laboral o que van abandonar el sistema educatiu, mitjançant programes i plans flexibles, que permetin estudiar a temps parcial i que per-

metin seguir programes diversificats de curta duració per a la qualificació o per a l'obtenció d'un diploma.

2. L'educació a distància i l'aprenentatge obert constitueixen sistemes alternatius importants de transmissió d'educació superior. Els governs han de proporcionar els marcs legislatius i reguladors adients per elaborar sistemes d'aquest tipus. També han de fomentar aquest tipus d'iniciatives i facilitar-ne el funcionament, mitjançant un accés fàcil a les xarxes de comunicació modernes i a la convalidació de les qualificacions obtingudes, sense desatendre els requisits bàsics que assegurin la qualitat i la pertinència dels resultats.

ii. El món laboral

3. Per facilitar l'elaboració de plans educatius nacionals i per millorar la capacitat de les institucions d'educació superior per alinear les seves polítiques amb les prioritats nacionals, els governs han de crear i reforçar mecanismes de planificació que controlin les tendències i les necessitats del mercat de treball, amb una associació interactiva, continuada i estreta amb les institucions d'educació superior i els sectors productius i de serveis. Es podrien crear "observatoris" per fer un seguiment de les tendències del món laboral a curt i llarg termini i trobar l'equilibri necessari entre aquestes tendències i els programes i les polítiques d'educació superior.
4. Les institucions d'educació superior han d'ajudar a donar forma al mercat laboral, tot identificant les necessitats de nous professionals i especialistes dels sectors econòmics i socials. Les institucions d'educació superior han d'introduir disciplines i especialitats noves en els currícules. Alhora, s'han de crear oportunitats de treball per als llicenciats d'aquestes disciplines, mitjançant un esforç conjunt dels governs, les empreses i la comunitat d'educació superior. Les institucions d'educació superior han de donar oportunitats flexibles a les persones que van abandonar els estudis o que ja formen part de la població activa, perquè millorin les seves competències i coneixements, i perquè es puguin beneficiar dels cursos de reciclatge i dels canvis de carrera.
5. S'ha de parlar una atenció especial a l'elaboració de programes d'estudi en l'àmbit professional, i introduir o ampliar els col·legis superiors de tecnologia i, en l'àmbit universitari, ampliar els programes de màstratge i doctorat, amb

una atenció deguda al disseny de material d'aprenentatge especialitzat de disciplines específiques de qualitat; aquests programes han de ser rellevants per a les necessitats socials i s'han de transmetre mitjançant les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

6. S'ha d'organitzar el currículum per estimular les tècniques empresarials dels estudiants, basant-se en punts de vista interdisciplinaris, innovadors i flexibles, per trencar la tendència general de la majoria de llicenciats, que depenen del treball públic. S'han de fomentar, amb el suport dels governs, dels sectors productius i de serveis i de les comunicats locals, projectes incubadora que promoguin la creació de noves empreses. A més, s'han d'establir més projectes basats en la indústria i crear nous models d'associació entre la universitat i la indústria. En aquest aspecte, es pot demanar ajut a la UNESCO, la ONUDI, el PNUD, el Banc Mundial, l'AGFUND, el Banc de Desenvolupament Islàmic i altres agències de finançament.

iii. Responsabilitat envers els altres nivells educatius

7. L'educació superior ha d'acceptar les seves obligacions envers els altres nivells educatius. Això és necessari, no només per assegurar que els estudiants arriben més ben preparats a l'educació superior, sinó també per assegurar que els alumnes experimenten menys fracassos, allarguen l'escolaritat, i reben els serveis educatius i d'assessorament adequats per a les seves habilitats i interessos. Amb aquest objectiu, cal crear serveis educatius auxiliars en tots els nivells educatius, i aquests serveis han d'estar disponibles per als estudiants que els sol·licitin. A més, en vista de les xifres creixents d'analfabetisme en alguns Estats Àrabs, dels efectes negatius de l'analfabetisme per al desenvolupament social i econòmic, i del gran potencial humà de centenars de milers d'estudiants matriculats en l'educació superior, la comunitat d'educació superior hauria de tenir un paper capdavanter a l'hora de combatre l'analfabetisme, especialment entre les noies i les dones.
8. Per complir les seves responsabilitats i funcions envers el sistema educatiu general, l'educació superior dels Estats Àrabs ha de participar de forma activa (a) en la millora de la qualitat de l'educació general, (b) en la renovació dels plans de formació de professorat i personal educatiu, amb l'objectiu que es

professionalitzin més, (c) en realitzar investigacions sobre variables socials i educatives que pugin reduir el fracàs escolar i l'abandonament d'estudis, i en recomanar punts de vista educatius adequats i polítiques alternatives, etc., (d) en l'elaboració, en associació interactiva, continuada i estreta amb les autoritats i institucions educatives, de programes d'activitats i serveis directes a la comunitat educativa, encaminats a que el sistema educatiu assoleixi els objectius d'educació per a tothom definits en la Conferència de Jomtien (1990). S'han de crear i reforçar xarxes i càtedres en les ciències educatives com a part de l'estratègia per assolir aquests objectius.

iv. Principals problemes socials

9. Les institucions d'educació superior han de contribuir al desenvolupament de la consciència personal dels estudiants, del seu compromís i de la seva capacitat d'afrontar, tant en l'àmbit professional com personal, els problemes socials més importants que afecten la humanitat, com la població, la pobresa, l'analfabetisme, la salut pública, la protecció del medi ambient, la protecció de la diversitat cultural, la participació social, els drets humans i l'entesa internacional, etc. Tots els programes d'educació superior han d'incloure cursos que tractin aquests temes, amb aplicacions pràctiques, adequades al camp d'especialització dels estudiants.
10. L'educació superior àrab ha de contribuir de forma activa a facilitar, a tots els membres de la comunitat educativa i al públic en general, l'accés i l'aprofitament de la tecnologia moderna i dels descobriments científics. Té una responsabilitat especial, compartida amb els mitjans de comunicació, en el pas de les societats àrabs cap a l'era de la comunicació i la informació. En concret, el personal administratiu, tècnic i docent de l'educació superior, i els estudiants de totes les disciplines han de tenir la formació necessària que els permeti d'integrar les noves tecnologies de la informació i de la comunicació en la seva feina.

v. Integració regional

11. Les institucions d'educació superior han de promoure processos encaminats a la integració àrab, que s'iniciïn en l'àmbit educatiu i cultural, amb l'objectiu d'assolir una integració política i econòmica. L'adopció de normes comunes d'avaluació de qualitat i de convalidació de qualificacions profes-

sionals i educatives constitueix un avenç cap a la integració, així com l'adopció de programes d'estudis amb assignatures troncal·s comunes en diferents camps professionals. Posar en funcionament projectes d'investigació comuns pot constituir un altre pas envers aquest objectiu. S'han de dedicar molts esforços a l'estudi dels obstacles econòmics, socials, culturals, ecològics i polítics que dificulten la integració i a les estratègies i accions que s'han de seguir per superar-los.

2. QUALITAT

12. Tots els Estats Àrabs han de crear un mecanisme d'avaluació de la qualitat de l'educació superior en els àmbits sistèmic, institucional, de programes, de personal i de resultats. Els mètodes per assegurar la qualitat poden incloure homologacions acadèmiques, avaluacions institucionals o revisions per sectors, segons les disciplines i les àrees professionals, el rendiment del finançament i enfocaments basats en la competència de la formació i l'educació professional.
13. S'ha de fer molt èmfasi en la renovació del currículum, en l'avaluació continuada d'enfocaments d'ensenyament i aprenentatge i en l'adopció de punts de vista nous, així com en la promoció d'estudis multidisciplinaris. S'ha de potenciar l'ús dels recursos multimèdia i Internet, per fomentar la interacció entre estudiants, professors i gestors.
14. Els governs i les institucions d'educació superior han d'adoptar les estratègies adequades per a la col·locació i formació del personal docent, perquè el promocionin professionalment i se li reconeixin els mèrits. Els organismes legisladors, els governs i les institucions d'educació superior han de prendre les mesures necessàries perquè s'implanti la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior, aprovada en la 29 Sessió de la Conferència General de la UNESCO (París, 1997).
15. Totes les institucions d'educació superior han de crear un centre de desenvolupament professional i de millora del rendiment formatiu del personal docent.
16. Les institucions d'educació superior han de modernitzar les biblioteques i

prendre les mesures necessàries perquè tinguin un equipament científic, alhora que en garanteixen la modernització en plans a llarg termini. En aquest context, s'ha de millorar la cooperació internacional i regional per assegurar que els estudiants i el professorat dels Estats Àrabs puguin accedir a l'equipament científic i a la informació que els és inaccessible, a causa dels recursos i pressupostos limitats.

17. Les institucions d'educació superior han de donar a l'estudiant una orientació i una formació en tècniques d'estudi i facilitar-li el camí perquè pugui desenvolupar un paper eficaç en la societat.
18. S'han de crear les estratègies adequades perquè les institucions d'educació superior consolidin la capacitat d'investigació, incloent la investigació destinada a l'adquisició, ampliació i aprofundiment de coneixements, i a la publicació dels resultats. Tot els membres del personal docent de les institucions d'educació superior tenen l'obligació de realitzar aquesta investigació. Els estats i les institucions han de proporcionar les estructures, l'equipament i el personal adequats, així com el suport econòmic necessari per assegurar el compromís del personal docent en activitats d'investigació i publicació. S'han de promoure programes cooperatius en l'àmbit internacional, regional i nacional, que incloguin vincles entre institucions, centres i laboratoris d'educació superior i laboratoris d'investigació governamentals i industrials.

127

3. GESTIÓ I RECURSOS ECONÒMICS

i. Sistemes de governabilitat i gestió

19. S'ha de fomentar l'autonomia de les institucions d'educació superior dels Estats Àrabs. Aquesta autonomia inclou, entre altres coses, la llibertat de seleccionar el personal i els estudiants, de determinar les condicions de permanència en la institució, els nivells de les titulacions i els currículums, de destinar recursos per a activitats diverses i de seleccionar els temes d'investigació. L'autonomia institucional ha d'anar acompanyada d'un nivell alt de responsabilitat i de l'àmplia participació dels estudiants, del professorat i l'administració en la presa de decisions.

20. Els governs han de preveure la creació d'agències de reforç que facin d'intermediàries entre els ministeris d'educació i les institucions d'educació superior i que aconsellin en temes d'organització, responsabilitat i garantia de la qualitat, d'assignació de recursos, i en l'administració de beques i d'ajuts econòmics, sempre tenint en compte el fet que l'educació superior no es pot valorar únicament en funció d'uns indicadors quantitius econòmics.
21. Sempre que sigui possible, s'han de donar oportunitats al govern i als sectors productius i de serveis perquè participin en la presa de decisions relacionades amb la gestió i l'organització de l'educació superior.
22. S'han de consolidar les capacitats de gestió de l'educació superior mitjançant programes de desenvolupament de personal i formació, per a tots els gestors, especialment per als que tenen càrrecs executius, mitjançant l'adopció de descripcions clares de càrrecs i de canals de decisió, la millora dels procediments empresarials i la introducció de sistemes de gestió informatitzats.
23. Totes les institucions d'educació superior han de crear una unitat de personal qualificat amb experiència, que s'encarregui de fer els estudis i la investigació necessaris i que proposi estratègies i accions dirigides al desenvolupament institucional i a la millora de la gestió. Aquests estudis poden incloure, entre altres, temes com la planificació i la gestió, l'avaluació de programes de formació i serveis i la introducció de programes nous, l'elaboració de sistemes d'educació a distància, la condició de les dones i estratègies per millorar-ne la participació en tots els àmbits de la institució. Amb aquest objectiu, es podrien desenvolupar i posar en pràctica les Càtedres i Xarxes de la UNESCO en els Estats Àrabs.

ii. Recursos econòmics

24. Els Estats Àrabs han de renovar els compromisos que van realitzar a la Cimera sobre el Desenvolupament Social de Copenhaguen i en altres organismes mundials de "disposar de recursos nous i addicionals" i d'aquesta manera augmentar el pressupost assignat a l'ensenyament en general i a l'educació superior en particular, que constituiria un percentatge del produc-

te nacional brut del país.

25. Tot i que l'estat ha continuar sent el màxim responsable del finançament de l'educació superior, s'ha de procurar activament la diversificació dels recursos de finançament, sobretot mitjançant activitats extraacadèmiques que recuperin costos, la promoció d'activitats diverses que generin fons, com contractes per a la investigació, serveis acadèmics i culturals, cursos de curta duració, etc. Això només es podrà assolir amb el compromís de tots els implicats, els sectors públics i privats, les comunitats locals, les associacions acadèmiques i les organitzacions no governamentals. Els organismes legisladors tenen una funció important en l'adopció de mesures que fomentin la diversificació de les fonts de finançament, sempre que es garanteixi que l'accés a l'educació superior es farà segons els mèrits i l'equitat.
26. Per assegurar una investigació de qualitat superior, és necessari que les institucions d'educació superior adoptin sistemes adients de suport a la investigació privats i públics, i que es doblin els recursos existents destinats al finançament.
27. S'ha de reconèixer la funció complementària de les institucions privades d'educació superior. Els governs han de proporcionar un marc legal que reguli les institucions privades d'educació superior i han de crear els mecanismes pertinents per homologar-les, convalidar-ne els diplomes i habilitar-les, a més de fixar unes normes que n'assegurin la qualitat i l'adequació de les instal·lacions i serveis educatius necessaris.

4. COOPERACIÓ

28. Totes les institucions d'educació superior han de preveure la creació d'una unitat especialitzada en la gestió de la cooperació àrab i internacional. Aquestes unitats han de crear vincles internacionals necessaris per a l'intercanvi d'estudiants i personal docent i per a altres activitats acadèmiques de cooperació. A més, han de cooperar en el marc d'activitats d'organitzacions internacionals i d'acords bilaterals.
29. Les organitzacions regionals i internacionals han de donar suport a projec-

tes destinats a reforçar la cooperació entre institucions d'educació superior, mitjançant la creació i consolidació de xarxes d'educació superior i el foment d'activitats en associacions existents, especialment l'Associació d'Universitats Àrabs, la Federació Àrab de Consells per a la Recerca Científica i la Federació Àrab d'Ensenyament Tècnic.

30. Les institucions d'educació superior han de consolidar la capacitat cooperativa i endògena en els temes de prioritat dels Estats Àrabs. Els centres d'excel·lència poden repercutir positivament en la solució dels problemes socials més importants, relacionats amb el medi ambient, el creixement demogràfic, el desenvolupament sostenible, la investigació en l'educació superior, la investigació educativa, la gestió institucional, el desenvolupament del personal docent professional, l'arabització de l'educació superior, la previsió de tecnologies de la comunicació, la transferència de tecnologies, la protecció de l'herència cultural, etc.
31. L'intercanvi de coneixements i experiència entre les institucions d'educació superior en els Estats Àrabs s'ha de realitzar amb un esperit de solidaritat i ha de ser la base d'acords de cooperació entre les institucions. La UNESCO i altres organitzacions governamentals i no governamentals, regionals i internacionals, han de respondre, en les seves capacitats, a la demanda d'assistència tècnica dels països més petits i més pobres.
32. S'ha de fer un esforç especial per reconstruir el sistema d'educació superior a Palestina i als territoris ocupats, i eliminar les barreres creades per l'ocupació militar, que impossibiliten el moviment lliure d'estudiants i de professors i que impedeixen l'accés a la investigació i a l'estudi. Les parts implicades s'han d'esforçar per aturar les disposicions que amenacen la seguretat i la protecció dels estudiants i del personal de les institucions d'educació superior. Alhora, s'han de fer pressions per eliminar els obstacles que impedeixen l'intercanvi lliure d'estudiants i de professors entre Palestina i els Estats Àrabs. Finalment, s'insta les institucions àrabs d'educació superior a continuar amb la política de suport a l'accés d'estudiants palestins qualificats a l'educació superior.
33. S'ha d'encoratjar la creació d'una Universitat Oberta Àrab, davant dels resultats dels estudis que s'han realitzat.

ANNEX III

DECLARACIÓ SOBRE L'EDUCACIÓ SUPERIOR A L'ÀSIA I AL

34. Cal reforçar els projectes de cooperació regional en el camp del personal docent i la seva promoció professional. S'instà els Estats Àrabs a promoure la creació d'una Universitat Àrab d'Estudiants Llicenciats i d'Investigació Científica.
35. Els governs i els sistemes d'educació superior dels Estats Àrabs han de dur a terme una sèrie d'accions que segueixin les recomanacions del Comitè Regional responsable de l'aplicació de la Convenció sobre la Convalidació d'estudis, títols i diplomes en l'Educació Superior dels Estats Àrabs; en concret:
- intercanvi d'informació i documentació amb comitès regionals d'altres regions;
  - desenvolupament de la cooperació interregional entre els centres de documentació nacional per a la convalidació de títols i diplomes;
  - desenvolupament de capacitats amb objectiu de recollir, tractar i divulgar informació per facilitar la convalidació d'estudis i diplomes en l'educació superior;
  - desenvolupament de la investigació dirigida a facilitar la convalidació d'estudis i diplomes, sobre temes i aspectes com la mobilitat acadèmica i professional, el reconeixement de tècniques i experiència, etc.
36. En el marc de la Convenció sobre la Convalidació d'estudis, títols i diplomes en l'Educació Superior, els governs, les institucions d'educació superior, els organismes professionals i les organitzacions internacionals han de fomentar la mobilitat professional, de professors i estudiants, per beneficiar el procés d'integració cultural, política, educativa i econòmica en els Estats Àrabs i per elaborar normes de convalidació de diplomes acceptades per tothom. En aquest aspecte, s'ha d'intentar incorporar la dimensió àrab com a part integral de l'ensenyament i la investigació. A més, s'han de fer molts esforços per superar els obstacles legals, administratius i pràctics que

⁶ Toquio, Japó, 8-10 de juliol de 1997.

dificulten l'intercanvi acadèmic en l'àmbit internacional, nacional i institucional.

5. RECOMANACIONS FINALS

37. Els governs, les institucions d'educació superior i tots els implicats en el desenvolupament de l'educació superior han de traduir les recomanacions d'aquest pla d'acció en projectes operatius amb la màxima celeritat.
38. S'ha de dur a terme una avaluació de les xarxes existents, incloent-hi les creades en el marc del programa de Càtedres UNITWIN-UNESCO, per millorar els sistemes de cooperació dels Estats Àrabs.
39. La UNESCO, amb el suport dels governs i d'altres organitzacions, ha de convocar una reunió d'experts l'any 2002 o 2003, per avaluar i fer un seguiment de la implantació de les recomanacions d'aquesta Conferència de Beirut.

Nosaltres, els participants de la Conferència Regional de l'Àsia i el Pacífic sobre Estratègies Nacionals en l'Educació Superior en el Segle XXI⁶,

1. Recordant, d'una banda, la Declaració Universal de Drets Humans, article 26, el qual afirma que "Tothom té dret a l'educació" i que "l'educació superior ha de ser igualment accessible per a tothom, en funció dels mèrits respectius" i, de l'altra, la Constitució de la UNESCO, que encoratja els intercanvis institucionals en l'àrea de l'educació;
2. Reconeixent la importància de les anàlisis i les recomanacions del Document de política per al Canvi i el Desenvolupament en l'Educació Superior, publicat per la UNESCO el 1995, com a resultat d'una reflexió d'abast mundial sobre el paper de l'educació superior en la societat; la visió de la Comissió Internacional sobre l'Educació en el Segle XXI, segons la qual "les universitats dels països en vies de desenvolupament tenen l'obligació de dur a terme investigacions que contribueixin a solucionar els problemes més seriosos que aquests països han d'afrontar", i les conclusions de la Comissió Mundial sobre Cultura i Desenvolupament, segons la qual el desenvolupament és "una tasca molt més complexa del que s'havia pensat originàriament" i "no s'ha de veure mai com un camí lineal, uniforme i únic, ja que això eliminaria inevitablement la diversitat cultural i l'experimentació, i limitaria de forma perillosa les capacitats creatives dels éssers humans, posseïdors d'un passat ric i d'un futur impredecible";
3. Observant la diversitat i la varietat excepcionals en la regió de l'Àsia i el Pacífic, quant a demografia, religió, cultura, etnicitat i educació, amb els països més poblats del món i també amb estats petits, en una regió que abraça no solament algunes de les economies més riques i amb un creixement més ràpid, sinó també algunes de les més pobres; i observant, a més, que aquesta regió ha estat el bressol de la civilització, de les gran religions i filosofies del món i ha tingut un dels primers sistemes educatius;
4. Observant que el ràpid creixement i la transformació profunda de les societats i de les economies regionals han ocasionat una nova valoració de la funció de l'educació superior en l'avenç tecnològic i una demanda creixent de

professionals especialitzats, alhora que l'ús creixent de les noves tecnologies de la informació i la comunicació proporciona possibilitats atractives per a la innovació en el disseny i la transmissió dels cursos, en l'accés a recursos intel·lectuals i en la creació de xarxes noves d'experts i d'institucions, amb la consegüent demanda d'elaborar més el concepte i la pràctica de l'aprenentatge durant tota la vida;

5. Reconeixent que els països de la regió tenen com a denominador comú el comerç, uns transports millorats i les ràpides comunicacions, tots els països estan promovent de forma conscient un sentiment nacional i d'identitat propis, alhora que redescobreixen l'herència cultural i la importància de les llengües. En els últims anys, la regió ha demostrat una capacitat impressionant d'innovació, especialment en l'aplicació de la ciència i la tecnologia i ha tingut uns índexs de creixement econòmics molt alts. El 1960, l'Àsia només constituïa el 4 per cent del PNB mundial, mentre que avui dia hi contribueix amb el 25 per cent, amb la previsió d'arribar al 30 per cent l'any 2000. No obstant això, molts camps professionals tenen restriccions greus en el subministrament de personal qualificat, mentre que aquest creixement ràpid ha originat problemes socials i urbans importants i una greu degradació del medi ambient.
6. Observant que en els últims anys hi ha hagut un progrés significatiu en el desenvolupament i la consolidació de l'educació superior en els països de la regió, que ha portat a un accés millorat d'estudiants, a uns programes de postgrau i recerca consolidats, a una representació més igualitària dels diferents grups socials entre els llicenciats, a una renovació del currículum, a l'adopció d'uns mètodes nous d'ensenyament i de transmissió de continguts, a una gestió institucional millorada i a una capacitat de planificació estratègica. No obstant això, moltes nacions de la regió encara estan lluny d'assolir el nombre de llicenciats qualificats que requereix la nova situació econòmica.
7. Observant que les tendències principals de l'educació superior es caracteritzen pels punts següents:
  - L'educació superior de la regió està sota una tensió considerable. Les matriculacions de nous estudiants continuen augmentant, amb la consegüent pressió sobre els fons públics que reben les institucions d'edu-

ció superior; el nivell de recursos econòmics és sovint poc adequat i per diversificar els fons, tenim el testimoni estès de l'experimentació, que inclou uns lligams reforçats amb el sector productiu.

- La desigualtat de sexes, en concret entre els estudiants, el personal acadèmic i els alts directius, continua essent un tema de preocupació considerable a tots nivells en la majoria de països. En alguns estats, entre els estudiants universitaris, la participació de dones s'acosta o excedeix el 50 per cent de les matriculacions, però en general, les estudiantes es concentren en disciplines "tradicionalment" femenines. En molts països, les dones no arriben al 20 o 30 per cent dels acadèmics, mentre que en altres casos, se les exclou de participar en l'educació superior.
- En molts països, les institucions d'educació superior es concentren en les zones urbanes, mentre que la majoria de la població viu en zones rurals, de manera que calen nous mecanismes per tractar les zones rurals amb desavantatges; altres sectors amb desavantatges de la societat, com les persones amb discapacitats, tampoc no estan prou ben ateses.
- Com a resultat dels avenços internacionals en la ciència i la tecnologia, i en la seva repercussió tant en el desenvolupament econòmic com en l'estil de vida de les societats, ha sorgit una nova demanda d'investigadors, tècnics i altres professionals especialitzats, i d'una cooperació més gran de la indústria en la investigació i el desenvolupament. Sovint, hi ha desequilibris greus entre l'oferta i la demanda de personal altament qualificat, especialment en els països que experimenten un creixement econòmic ràpid i un procés d'industrialització.
- Hi ha hagut un augment espectacular en el nombre d'institucions d'educació superior privades, amb la consegüent diversificació d'estructures, dels currículums, dels mètodes d'ensenyament i del plantejament de la gestió, com a resultat de factors interns (com els canvis en les disciplines acadèmiques i els nous mètodes d'ensenyament) i externes (com el creixement de població, la necessitat d'abastar una clientela més diversa i les demanades canviants del mercat laboral). Té una importància destacada el desenvolupament d'institucions no-universitàries i la creació d'universitats obertes i sistemes d'aprenentatges a distància.
- En molts països, creix la preocupació per la qualitat dels cursos, dels equipaments, del personal i dels llicenciats, pel deteriorament de les infraestructures (laboratoris, edificis i biblioteques) i per la manca d'equipament científic.

- L'atur dels llicenciats, en concret en els països que duen a terme una transició ràpida, i la manca de personal altament qualificat en els països menys desenvolupats tindrà conseqüències negatives a llarg termini per a alguns països de la regió.
  - Alguns representants de l'educació superior de la regió veuen la necessitat d'una integració millor dels conceptes i dels valors occidentals en la cultura i filosofia oriental.
  - En molts països, els procediments d'ensenyament i aprenentatge se centren bàsicament en la memorització, amb la qual no es desenvolupen tècniques analítiques ni de solució de problemes. Sovint, es para una atenció indeguda a la utilitat immediata de coneixements més que a la saviesa, que és essencial; i la persistència d'enfocaments dogmàtics en l'educació obstaculitza el desenvolupament de ments inquietes.
  - La manca de vincles estrets entre les universitats i altres institucions postsecundàries, i entre les institucions d'educació superior i l'ensenyament secundari és una font de preocupació contínua en molts països.
8. Reconeixent les iniciatives diverses que les organitzacions governamentals i no governamentals i les institucions d'educació superior han pres durant l'última dècada, com els debats en el marc de l'APEC per a la formulació d'un programa regional de desenvolupament de recursos humans en l'educació superior, la represa de les activitats del SEAMEO (Comissió de Recursos Humans) de l'Institut Regional d'Educació Superior i Desenvolupament (RIHED), la formació recent de l'Associació d'Universitats d'Àsia i el Pacífic (AUAP), la creació de l'UMAP, Programa de Mobilitat Universitària de l'Àsia i el Pacífic, destinada a promoure la mobilitat dels estudiants universitaris, la formació, amb el suport de la UNESCO, de la Xarxa d'Educació superior de l'Àsia i el Pacífic (APHEN) per fomentar la col·laboració en recerca, el progrés amb els Programes de Càtedres UNESCO, UNITWIN i UNISTAR i les conclusions de conferències diverses sobre temes d'educació superior i les reformes que han realitzat països diferents de la regió.
9. Tenint en compte les conclusions de la Sisena Conferència Regional de Ministres d'Educació i de Responsables de Planificació Econòmica de l'Àsia i el Pacífic, organitzada per la UNESCO, amb cooperació de l'ESCAP, que demanaven suport per a programes nacionals i regionals que encoratgin la

mobilitat, l'associació i la supervisió de la qualitat en l'educació superior; la Resolució 1.6, adoptada per la vint-i-vuitena sessió de la Conferència General de la UNESCO, el novembre de 1995, la qual demanava la consolidació de la cooperació regional en l'educació superior a l'Àsia i el Pacífic, mitjançant les mesures necessàries per crear un Programa Regional d'Educació Superior a l'Oficina de la UNESCO de Bangkok, i també convidava el director general a assegurar que l'elaboració del programa es debatria "en una conferència regional sobre educació superior, que preparés la conferència mundial sobre educació superior del 1998"; i els resultats de les últimes reunions importants que s'han dut a terme en la regió, entre les quals s'hi inclouen la d'Armidale, Penang, Tòquio i Xiamen i la Conferència educativa que va tenir lloc a Manila, en la qual es va aprovar una declaració especial;

Nosaltres, els participants de la Conferència Regional de l'Àsia i el Pacífic sobre Estratègies Nacionals i Cooperació Regional per al Segle XXI, reunits a Tòquio, Japó, del 8 al 10 de juliol de 1997, declarem el següent:

1. L'educació superior és essencial perquè qualsevol país assoleixi el nivell necessari de desenvolupament i de mobilitat social per aconseguir un nivell de vida elevat i una harmonia i una pau internacional i interna, basada en la democràcia, la tolerància i el respecte mutu. A les acaballes de segle, reafirmen que els objectius de l'educació superior es poden resumir de la manera següent: formar ciutadans compromesos i responsables, proporcionar professionals altament qualificats que supleixin les necessitats de la indústria, el govern i les professions; proporcionar coneixements tècnics que ajudin el desenvolupament social i econòmic, i la investigació científica i tecnològica; ajudar a conservar i difondre les cultures regionals i nacionals, aprofitant les contribucions de cada generació; ajudar a protegir els valors, tot tractant els problemes morals i ètics; proporcionar perspectives objectives i crítiques que ajudin a debatre opcions estratègiques i que contribueixin a la renovació humanística.
2. Tots els sistemes i les institucions d'educació superior han de tenir com a prioritat màxima assegurar la qualitat de les previsions i dels resultats. No obstant això, s'ha d'anar amb molt de compte a l'hora de fer comparacions entre l'èxit dels diferents sistemes i institucions d'educació superior, ja que

no és possible arribar a unes normes que es puguin aplicar a tots els països i institucions, a partir de les quals s'avaluïn els centres. A més, les institucions d'educació superior necessiten recursos humans i econòmics per assolir qualitat en la previsió;

3. Les noves tecnologies de la informació i la comunicació són força prometedores a l'hora de millorar la formació i l'aprenentatge de l'educació superior dels estudiants de campus, dels estudiants a distància i dels estudiants amb discapacitats, als quals s'acostuma a negar l'accés a les institucions d'educació superior tradicionals. Aquestes tecnologies proporcionen un accés a recursos d'informació acadèmica i tècnica, faciliten la comunicació ràpida entre professors i investigadors i creen i milloren les xarxes d'institucions i beques. A la regió, ja s'està investigant el concepte d'universitat virtual. Per consolidar aquesta tecnologia caldrà una inversió important en equips, programes i desenvolupament de personal, alhora que es fan esforços perquè no s'infravalorin els elements d'interacció socials i humans de l'educació.
4. L'accés a la comunicació acadèmica és un element essencial per a la comprensió cultural i per al desenvolupament de les institucions d'educació superior. Amb l'aparició de la digitalització i amb el suport cada vegada més gran de les tecnologies de la informació, com a mitjà de comunicació acadèmica, és important que l'accés a les xarxes de comunicació sigui assequible i obert. Els governs de la regió han d'assegurar que el control dels enllaços de les telecomunicacions i la infraestructura dels programes són àmpliament compartits.
5. Tot i reconèixer que la globalització i la internacionalització són tendències irreversibles, el suport envers aquests conceptes no ha de comportar el predomini de noves formes d'imperialisme per part d'algunes cultures, ni la integració de sistemes de valors d'altres regions. És de vital importància que es protegeixin i es promoguin les arrels de les cultures locals i les tradicions acadèmiques intel·lectuals.
6. La cooperació regional entre els països de la regió, especialment en l'educació superior, pot contribuir a solucionar els principals problemes de les polítiques d'educació superior, a consolidar la capacitat nacional de desen-

volupament social i econòmic i a facilitar un intercanvi important d'experiència i de coneixements tècnics. La cooperació regional és especialment desitjable, en vista de la diversitat de la regió i del potencial de col·laboració dinàmica. A més, les institucions d'educació superior han d'examinar les oportunitats per promoure processos dirigits a la integració regional, sense perdre la diversitat.

7. El compromís en la presa de decisions per part dels principals implicats de les institucions d'educació superior té una importància capital. L'experiència ha demostrat el valor d'aquesta participació, ja que aporta una varietat de perspectives a la presa de decisions.

Pla d'acció

8. El concepte d'aprenentatge durant tota la vida també té una importància capital. En les economies que canvien amb rapidesa, el mercat necessita constantment tècniques noves i diverses, i per això s'han de millorar els mecanismes que permetin als professionals d'actualitzar els coneixements i desenvolupar competències noves a intervals regulars. La necessitat d'un aprenentatge durant tota la vida s'ha expandit a tots els països de la regió. Les institucions d'educació superior han d'oferir oportunitats d'aprenentatge en resposta a les noves demandes i han de treballar en cooperació amb altres agències i empresaris, per assegurar l'accessibilitat a programes adequats. L'accés fàcil i la flexibilitat temporal són de vital importància.
9. Cal esforçar-se al màxim per incrementar l'accés a l'educació superior, especialment dels grups que estan poc representats. L'educació a distància i els sistemes oberts d'aprenentatge tenen un paper molt important a l'hora d'ampliar-ne l'accés.
10. Hi ha la necessitat imperant d'elaborar un pla d'acció i unes directrius de cooperació, que estiguin relacionades especialment amb els temes clau de pertinència, qualitat, gestió i finançament i cooperació, que resumim a continuació:

La **pertinència** es refereix a l'equilibri entre el que la societat espera de les institucions i el que les institucions fan. La pertinència demana a l'educació superior una contribució millor al desenvolupament del sistema educatiu en general, sobretot mitjançant una millora en la formació dels docents i en la investigació sobre educació, i mitjançant la consolidació de les funcions de serveis a la comu-

nitat, amb activitats dirigides a eliminar la pobresa, la fam i les malalties. La pertinència demana una articulació més bona amb el món laboral i la democratització de l'accés a l'educació superior, més oportunitats de participació durant les diferents etapes de la vida i el compromís total de la comunitat d'educació superior en la recerca de solucions a problemes que afecten la humanitat, com el control de la població, la degradació del medi ambient, la recerca de la pau, la comprensió internacional, la democràcia i els drets humans. La llibertat acadèmica i una autonomia institucional responsable, sobretot en relació amb les principals funcions acadèmiques, són crucials per assolir l'objectiu de la pertinència.

La **qualitat** es refereix a recursos i previsions, i a les fites o resultats d'una institució o sistema. La qualitat és un concepte multidimensional: no és possible aconseguir un conjunt de normes de qualitat aplicables a tots els països, mitjançant les quals es puguin avaluar totes les institucions. La qualitat abraça totes les funcions i activitats de l'educació superior: programes acadèmics i d'ensenyament, investigació i erudició, personal, estudiants, infraestructura i l'entorn acadèmic. La qualitat s'implanta realitzant comparacions entre els processos observats i obtinguts, i una anàlisi constant de les fonts de disfunció. Tant l'avaluació interna com l'avaluació externa són components vitals de qualsevol sistema ben elaborat que asseguri la qualitat. Cap sistema d'educació superior no pot acomplir la seva tasca si no s'autoexigeix la màxima qualitat. Les valoracions continuades i permanents són necessàries per assolir aquest objectiu. Alhora, s'ha de reconèixer que aquestes valoracions de qualitat s'han de fer amb molta cura, ja que impliquen qüestions de judici, valors acadèmics i una comprensió cultural.

La **gestió** i el **finançament** abracen tant la gestió interna de les institucions, el finançament i els recursos, com les relacions de l'educació superior amb l'estat i la planificació i coordinació nacional. Les institucions d'educació superior han d'adoptar pràctiques de gestió amb previsió de futur, que responguin a les necessitats de l'entorn i que estiguin expressades en les seves funcions. Avui, tot i que es tendeix, en línies generals, a diversificar les fonts de finançament, el suport públic a l'educació superior i a la investigació és essencial per assegurar que es compleixen les funcions socials i educatives. Tant les institucions com les agències nacionals han d'elaborar les estratègies adequades per consolidar la gestió, la planificació i les capacitats d'anàlisi en relació amb les polítiques.

La **cooperació** en l'àmbit internacional, regional i nacional és essencial, ja que avui dia, cap institució realista no pot esperar assolir els nivells més alts per ella

mateixa. A més, l'avenç constant de les tecnologies de la informació i de la comunicació ha de facilitar la cooperació entre universitats. En un sistema democràtic, la societat en conjunt ha de donar suport a l'educació en tots els nivells. Que hi hagi una mobilització per assolir aquest objectiu depèn de la consciència i del compromís dels parlaments, dels mitjans de comunicació i de les organitzacions governamentals i no governamentals.

Basat en els principis, les observacions i les recomanacions exposats en la Declaració sobre l'educació superior aprovada per la Conferència, i tenint en compte la necessitat d'un gran suport per renovar els sistemes, mitjançant l'adopció de polítiques i paradigmes nous per a l'educació superior, que es fonamentin en conceptes com el desenvolupament sostenible, l'ensenyament durant tota la vida, la globalització del coneixement, la continuïtat del procés de reforma, la capacitat d'anticipació, la transparència i l'haver de retre comptes, el compromís de tots els parlaments i els mitjans de comunicació, la preservació de la identitat i els valors culturals, es recomana el següent.

S'han de crear plans d'acció conjunta, per evitar la duplicació d'esforços, optimitzar l'eficàcia i assegurar el desenvolupament de l'educació superior, amb la mobilització de recursos addicionals, i mitjançant organitzacions regionals i internacionals que gestionin la cooperació entre universitats, la consolidació de xarxes globals, totes les associacions d'universitats i d'institucions d'educació superior nacionals, regionals i subregionals, xarxes d'institucions per a la investigació i la docència, agències i organitzacions de desenvolupament i organitzacions governamentals i no governamentals. La Universitat de les Nacions Unides i, en concret, l'Institut d'Estudis Avançats de Tòquio, han de cooperar amb les institucions d'educació superior de la regió per consolidar i crear xarxes globals que solucionin els problemes globals urgents de la supervivència humana i del benestar. També s'ha de demanar als mitjans de comunicació que donin suport a aquestes iniciatives.

Els governs i els parlaments han d'acomplir les seves responsabilitats envers l'educació superior i retre comptes dels compromisos acordats en les conferències internacionals i regionals de l'última dècada, en relació amb la previsió de recur-

sos econòmics i humans. Això inclou, entre altres, la creació de mecanismes nous i eficaços que facin front a les polítiques i a la legislació, activitats de seguiment adients, el control i avaluació del progrés cap a la fita dels objectius marcats, i la promoció de l'autonomia institucional.

Les institucions d'educació superior han de definir les seves funcions en consonància amb els principis i objectius generals del mateix sector, traduir-les en indicadors observables i assignar-hi els recursos suficients. La cultura de l'avaluació s'ha de crear o enfortir en totes les institucions. Aquests plans d'acció s'han de basar en els principis esmentats més amunt, en els principis i consideracions de la Declaració que ha aprovat aquesta Conferència i en les propostes que defineix aquest pla d'acció.

142

La UNESCO mitjançant els esforços conjunts de l'Oficina Central, la PROAP, altres oficines regionals de l'Àsia i del Pacífic i agències especialitzades com l'Institut Internacional de Planificació de l'Educació (IIEP), i en cooperació amb altres agències de l'ONU, com la Comissió Econòmica i Social per a l'Àsia i el Pacífic (ESCAP), ha de reforçar els programes d'educació superior a l'Àsia i el Pacífic, ha de contribuir al desenvolupament del sistema educatiu en general, i, en concret, ha de reforçar la unitat d'educació superior de la Oficina de Bangkok, per tal que pugui fer el següent:

- realitzar estudis, anàlisis, projectes i activitats d'investigació que donin suport a l'elaboració de polítiques públiques i altres iniciatives relacionades amb l'educació superior de la regió. En concret, la UNESCO ha de patrocinar un procés regional que estudiï la possibilitat d'elaborar un marc d'avaluació de la qualitat que es pogués introduir en la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior de la UNESCO a París el 1998;
- crear un fòrum de trobada per a la discussió de temes, problemes actuals, oportunitats i reptes a llarg termini relacionats amb l'educació superior a la regió;
- fomentar la formació dels alts càrrecs i dels gestors de les institucions d'educació superior en la regió;
- funcionar com un centre d'informació que dóna suport tant als treballs dels grups d'investigació i de la comunitat acadèmica en el camp de l'educació superior a l'Àsia i el Pacífic, com als de la societat civil, l'estat i el sector productiu.

- coordinar l'aplicació del Programa de Càtedres UNITWIN/UNESCO en la regió i, en concret, estimular el desenvolupament de centres d'excel·lència regionals, mitjançant la creació de xarxes temàtiques o geogràfiques, (amb una atenció especial a les xarxes per a la innovació, per a l'ús de les noves tecnologies, per a l'educació a distància i també per a l'estudi d'aspectes relacionats amb l'educació superior);
- treballar en associació amb institucions, associacions i xarxes regionals;
- actuar com a cambra de compensació d'informació entre països sobre les institucions i els sistemes d'educació superior de l'Àsia i del Pacífic.

L'elaboració de decisions i l'adopció de plans per part de totes les organitzacions esmentades s'han de basar en els principis següents:

143

Pertinència

Problemes socials més importants de la humanitat

1. L'educació superior ha de donar a tots els estudiants els fonaments de coneixement antropològic, psicològic, històric i filosòfic, en relació amb la humanitat, el seu entorn i les societats diferents. A més, s'han de transmetre les motivacions, aspiracions, annals i fites dels diferents pobles, en el context de les històries i cultures respectives.
2. L'educació superior ha de donar suport a la investigació i dirigir projectes curriculars, que aportin coneixements que facilitin l'accés a les tecnologies i als descobriments científics, però que també condueixin a la comprensió, el reconeixement, la internacionalització i la divulgació dels valors socials i humans, amb una atenció especial als objectius de pau i democràcia i a la protecció del medi ambient.

Responsabilitat envers altres nivells educatius

3. L'educació superior ha de responsabilitzar-se amb els altres nivells educatius. Això és necessari no només per assegurar que els estudiants arriben més ben preparats a l'educació superior, sinó també per aplicar els recursos i els coneixements tècnics de la comunitat d'educació superior a les tasques de formació de professors, investigació socioeconòmica i altres variables

educatives com la permanència a l'escola i el fracàs escolar, les pedagogies adequades i les alternatives a polítiques educatives. D'aquesta manera milloraria l'ensenyament a tots nivells.

Integració social

4. Les institucions d'educació superior han de promoure processos encaminats a la integració regional. A més, la integració educativa i cultural ha de ser la base d'una integració política i econòmica. En un entorn global, les institucions d'educació superior han d'enfocar els estudis d'integració regional tenint en compte els aspectes polítics, ecològics, culturals, socials i econòmics específics.

144

Accés

5. Els governs han d'ampliar i diversificar les oportunitats perquè tots els ciutadans puguin beneficiar-se de tècniques d'alt nivell, de la formació, dels coneixements i de la informació, que són els requisits per entrar en el món laboral. S'han de fer grans esforços per augmentar els índexs de participació en l'educació superior. S'han d'elaborar les estratègies adequades perquè augmenti la participació dels grups amb desavantatges, incloent-hi les dones, a les quals cal encoratjar a fer carreres superiors i a ocupar llocs de treball d'acadèmics i llicenciats. Cal fer uns esforços similars per estimular la participació de minories ètniques.

El món laboral

6. Les institucions d'educació superior han de promoure associacions interactives i contínues amb el sector productiu i fer servir uns punts de vista proactius i reactius. També han d'ajustar el currículum per satisfer les necessitats dels llocs de treball i assegurar que s'hi incorporen noves disciplines i especialitzacions. D'una banda, les institucions d'educació superior han d'ajudar a donar forma al mercat laboral, tot identificant les noves necessitats locals i regionals, independentment dels interessos conjunturals de les empreses. D'altra banda, també han de crear mecanismes de reciclatge i que permetin canviar de carrera. S'ha d'organitzar el currículum per estimular les habilitats empresarials dels estudiants. Això requereix punts de vista

interdisciplinaris, innovadors i flexibles.

7. Els països han de crear "observatoris" per copsar els canvis en el mercat de treball, per facilitar l'elaboració de plans educatius nacionals i de millorar la capacitat de les institucions d'educació superior d'alinear les seves polítiques amb les prioritats nacionals. Cal parar una atenció especial a les perspectives de les carreres i a les condicions de treball dels estudiants de cursos d'àrees tècniques qualificades, com l'enginyeria i la tecnologia, perquè es desenvolupin a llarg termini.
8. Basant-se en l'experiència acumulada dins i fora de la regió, els governs, el sector productiu i les comunitats locals han de promoure projectes incubadora que fomentin la creació de noves empreses. Els governs, en concret, han d'incentivar la creació de microempreses i potenciar els vincles de la universitat amb la empresa.
9. S'ha de donar més importància a la regionalització de disciplines específiques, mitjançant programes que tinguin com a objectiu necessitats concretes que generaran ocupació. A més, s'han d'instituir més projectes basats en la indústria i crear nous models d'associació entre la universitat i la indústria, especialment en els països en vies de desenvolupament. Per a aquestes activitats, s'ha de demanar ajut a la UNESCO, la ONUDI, el PNUD, el Banc Mundial, a altres bancs de desenvolupament regional i a altres agències de finançament.
10. S'han de promoure enfocaments innovadors, com els de la comunitat d'universitats. A països amb un gran sistema d'universitats afiliades, s'ha de parar atenció a les estratègies per millorar-ne el funcionament. També s'han de consolidar programes per ajudar els grups menys privilegiats de la societat.

Autonomia

11. A la regió, s'ha d'estimular una autonomia institucional responsable. Aquesta autonomia inclou la llibertat de seleccionar el personal i els estudiants, de determinar les condicions de permanència a la universitat i de seleccionar els temes d'investigació. Altres aspectes que també s'han de respectar són la llibertat de determinar els nivells de les titulacions i els currículums i de destinar els recursos (dels quals es disposa) en categories diferents de des-

pesa. Ahora, l'autonomia institucional ha d'anar acompanyada d'un nivell alt de responsabilitat.

Qualitat

12. S'ha de donar la importància adequada a la renovació del currículum, als nous enfocaments, tant en la formació presencial com a distància, als estudis interdisciplinaris i multidisciplinaris, i als programes de formació professional, com alternatives als cursos universitaris tradicionals. S'han de promoure com a formes adequades d'ensenyament els enfocaments innovadors de l'educació superior, com la comunitat d'universitats, la col·laboració internacional i els convenis entre universitats.
13. L'experiència de certs països en la creació de centres cooperatius d'investigació, que aglutinen les institucions d'educació superior, els laboratoris d'investigació del govern i la indústria, han de ser objecte d'estudis pràctics, els resultats dels quals han de posar-se a disposició de tots els països de la regió.
14. S'han de crear programes pedagògics per fomentar que els estudiants tinguin una orientació i unes iniciatives de caire més empresarial.
15. La UNESCO, conjuntament amb altres organitzacions governamentals i no governamentals especialitzades en educació superior, ha de dur terme una sèrie d'estudis pràctics sobre les prioritats de la regió en el camp de l'educació superior. Aquestes prioritats inclouen, entre altres, una planificació i gestió estratègiques, una interacció entre tots els nivells educatius, la revisió dels programes i la formació, estratègies per millorar la participació de les dones en l'educació superior i en els organismes de presa de decisions, i l'e-laboració de plans d'ensenyament a distància. L'educació a distància i l'aprenentatge obert constitueixen mecanismes alternatius importants d'accés i d'aprenentatge en l'educació superior. Aquests enfocaments donen oportunitats a les persones que ja es troben en el mercat de treball i que volen actualitzar les competències i els nivells de coneixement. Cal analitzar i estudiar les oportunitats que ofereixen aquests enfocaments per a les persones que han deixat els estudis.
16. Tots els països han de crear un mecanisme d'avaluació de la qualitat de les

institucions d'educació superior. Els països han d'introduir mètodes per garantir la qualitat tant en els àmbits institucionals com sistèmics. Aquests mètodes poden incloure l'homologació acadèmica, auditories acadèmiques, avaluacions institucionals, finançament del rendiment, avaluacions segons disciplines i àrees professionals, marcs de qualificacions i punts de vista sobre la formació i l'educació professional, basats en la competència.

17. Totes les institucions d'educació superior han de crear una unitat de recursos amb personal qualificat per a l'ensenyament i l'aprenentatge, que s'encarregui del desenvolupament de tècniques pedagògiques i altres activitats de suport a l'ensenyament.
18. Els països i les institucions han d'estimular, mitjançant la creació de xarxes, el desenvolupament regional dels estudis de postgrau.
19. Els governs i les institucions d'educació superior han d'adoptar les estratègies adequades per contractar personal docent, per a la seva promoció professional i per reconèixer-ne els mèrits. Els governs, els parlaments i les institucions d'educació superior han de parar atenció a la redacció de la Recomanació sobre la Condició del Personal Docent d'Educació Superior, aprovada recentment per una reunió governamental d'experts i que es presentà a la Conferència General de la UNESCO el novembre de 1997.
20. Les institucions d'educació superior han de proporcionar orientació i assessorament, cursos de reforç, formació en tècniques d'estudi i altres formes de suport a l'estudiant, incloent mesures que millorin les condicions de vida dels mateixos.
21. Les institucions d'educació superior han de modernitzar les biblioteques i l'equipament científic, i prendre mesures per a la compra i el reemplaçament d'aquest equipament en plans a llarg termini.
22. Les institucions d'educació superior han d'adoptar nous enfocaments d'emmagatzematge d'informació i de transmissió de cursos, i replantejar-se els enfocaments tradicionals d'ensenyament i aprenentatge. És necessari l'ús dels recursos multimèdia, CD-ROM, Internet i el vídeo interactiu perquè hi hagi interacció entre els estudiants i el professorat. S'han d'estimular els

acords entre les institucions regionals per a l'intercanvi de programes i l'organització de simposis i debats conjunts.

23. Els catedràtics, professors i el personal tècnic i administratiu han de rebre una formació que faci possible integrar les noves tecnologies de la comunicació i de la informació en els seus programes de formació, i avaluar-ne l'efecte múltiple del seu ús. Sovint, les necessitats de desenvolupament del personal tècnic i administratiu no s'enfoquen de forma apropiada.

Gestió i finançament

24. Els governs han de formular plans d'acció nacionals per impulsar l'accés, la pertinència i la qualitat de les institucions d'educació superior. Com a conseqüència, la gestió institucional ha de millorar. El concepte d'educació superior com a bé públic implica que no es pot valorar únicament en funció d'uns indicadors quantitius econòmics. Aquests plans han de preveure una diversificació de les fonts de finançament, mitjançant la promoció d'activitats diverses que generin fons, com contractes per a la investigació, una àmplia gamma de serveis acadèmics i culturals, cursos de curta durada, i si és adequat, l'administració d'empreses científiques i tecnològiques. El suport públic a l'educació superior és essencial per assegurar-ne les funcions institucionals, socials i educatives. Per tant, l'estat és el responsable principal de finançar-la. Però des que els reptes de l'educació superior afecten la societat en conjunt, la solució a aquest problema no només pertoca a l'estat, sinó a tots els implicats: els estudiants, els pares, els sectors públics i privats, les autoritats, l'associació acadèmica, així com les organitzacions internacionals i regionals.
25. Quan escaigui, els governs han de preveure la creació o el reforç d'agències que facin d'intermediàries entre les instàncies decisores de l'àmbit polític i les institucions d'educació superior i que aconsellin sobre la necessitat i l'assignació de recursos, els marcs reguladors, l'administració de beques i l'ajut econòmic.
26. En els països on s'accepta la privatització, els governs han d'aportar un marc legal que reguli les institucions privades, s'han de crear mecanismes d'homologació i de control, i s'han d'assegurar la llibertat acadèmica i una auto-

nomia màxima. S'ha de reconèixer la funció complementària de les universitats i els centres privats.

27. S'han de consolidar les capacitats de gestió de l'educació superior mitjançant, entre altres, la contractació de nou personal amb coneixements especialitzats, una formació apropiada i programes de desenvolupament de personal per a tots els gestors (especialment per als que tenen càrrecs executius), la claredat en la descripció de les funcions de treball i dels canals de decisió, la millora dels procediments administratius i la introducció i millora de sistemes de gestió informatitzats.
28. En l'àmbit regional, s'ha de crear una associació o fòrum que aglutini la contribució de les organitzacions d'estudiants en els esforços actuals, que tenen com a objectiu que les institucions d'educació superior siguin més fortes i puguin participar de forma més activa en la promoció del desenvolupament sostenible de l'Àsia i el Pacífic.
29. El compromís del personal en els organismes de presa de decisions s'ha d'enfortir amb un reconeixement més gran de les seves necessitats i tenint en compte les seves perspectives, les quals sovint són pertinents per a les anàlisis dels problemes i per a la recerca de solucions viables. En el cas dels estudiants, és important que hi hagi una consulta adequada.
30. Els països de la regió han de renovar els compromisos que van realitzar a la Cimera sobre el Desenvolupament social de Copenhaguen i en altres organismes mundials de "disposar de recursos nous i addicionals" i, d'aquesta manera, augmentar el pressupost assignat a l'ensenyament en general i a l'educació superior en particular, acordant que aquest ajut es xifri en un percentatge del producte nacional brut del país.

Cooperació

31. Les institucions individuals han d'establir vincles internacionals per a l'intercanvi de personal i d'estudiants, i per a la cooperació acadèmica. També han de donar suport a activitats d'organitzacions internacionals i als acords bilaterals entre els països de la regió.

- 32.** Les organitzacions regionals i internacionals han de donar suport a projectes destinats a la creació o consolidació de xarxes universitàries. Les institucions d'educació superior, per la seva banda, amb el suport d'organitzacions internacionals, regionals i nacionals que gestionen la cooperació entre universitats, han de crear xarxes de centres d'excel·lència que responguin a les necessitats de formació i d'investigació més urgents de la regió de l'Àsia i el Pacífic. L'intercanvi i la transmissió de coneixements i experiència entre les institucions d'educació superior s'ha de realitzar amb un esperit de solidaritat i ha de ser la base d'aquestes iniciatives. Es recomana que es dugui a terme una avaluació de les xarxes existents a la regió, incloent-hi les creades en el marc del programa de Càtedres UNITWIN-UNESCO.
- 33.** En el marc de la Convenció Regional sobre la convalidació d'estudis, títols i diplomes en l'Educació Superior a l'Àsia i el Pacífic i la Recomanació Internacional sobre la convalidació d'estudis, títols i diplomes en l'Educació Superior, cal fomentar la mobilitat professional, acadèmica i dels estudiants per potenciar el procés d'integració cultural, política, educativa i econòmica en la regió, i elaborar unes normes de convalidació de credencials acceptades per tothom. Tot això requerirà un esforç comú de governs, organismes professionals i organitzacions internacionals.
- 34.** Totes les institucions d'educació superior i totes les associacions professionals han de preveure la creació d'una unitat especialitzada en la gestió de la cooperació internacional.
- 35.** Les institucions d'educació superior han de consolidar la capacitat cooperativa i endògena en els temes de prioritat de la regió. Els centres d'excel·lència poden repercutir positivament en la solució dels problemes socials més importants, relacionats amb el medi ambient i el desenvolupament sostenible, la investigació en educació superior, la investigació educativa, la direcció institucional, el desenvolupament del personal docent i la formació dels professors, la difusió de noves tecnologies de la comunicació i la informació, els drets humans, la democràcia, la transferència de tecnologies, les patents, la propietat intel·lectual, la protecció de l'herència cultural, així

annex iv

UN PROGRAMA EUROPEU PER A L'ACCUMULACIÓ I L'EDUCACIÓ SUPERIOR EN EL SEGLE XXI: RESULTATS DEL FÒRUM REGIONAL EUROPEU, COM A CONTRIBUCIÓ A LA CONFERÈNCIA MUNDIAL SOBRE L'EDUCACIÓ SUPERIOR

S'ha d'intentar elaborar sota el liderat de la xarxa d'educació multimedial a distància de l'Àsia i el Pacífic de la AUAP, una fusió de programes d'estudi per a la regió de l'Àsia i el Pacífic, que redueixi els costos de l'ensenyament a distància.

Prefaci

37. La UNESCO i altres organitzacions governamentals i no governamentals, interregionals i internacionals han de respondre, dins les seves possibilitats, a la demanda d'assistència tècnica dels països més petits i més pobres de la regió, en concret de les illes, i col·laborar-hi en la preparació de plans d'acció amb l'objectiu de desenvolupar les institucions d'educació superior.

151

Programa europeu pel canvi. Indicacions principals

152

En el marc de la preparació de la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior de la UNESCO, l'Associació d'Universitats Europees (CRE) i el Centre Europeu d'Educació Superior de la UNESCO (CEPES) han organitzat un Fòrum Regional Europeu a Palerm, que ha reunit 400 responsables d'universitats, representants dels professors i dels estudiants, representants de les autoritats públiques, del món laboral i d'organitzacions intergovernamentals i no governamentals interessades en l'educació superior i en el seu desenvolupament. La Conferència s'ha preparat prenent com a base vint estudis de casos pràctics d'algunes institucions d'educació superior europees de tipologia diversa i de regions diferents, tant per veure com tracten els temes de l'ensenyament i l'aprenentatge, la preparació per al món laboral, l'avenç del coneixement mitjançant la investigació i la transmissió de valors culturals en un context europeu i global, com per veure de quina manera pensen enfocar aquests temes en el futur.

Les anàlisis comparatives d'aquests estudis de casos pràctics han estat una contribució important als debats. El discurs principal titulat "Europa en un període de mutació i canvi. La funció de l'educació superior" se centra en la funció futura de l'educació superior, des del punt de vista d'un gran consorci empresarial, i subratlla la importància de l'aprenentatge durant tota la vida i la importància que els llicenciats tinguin tant tècniques professionals com àmplies habilitats personals. Una taula rodona de participants va complementar el debat amb la seva visió.

Els debats s'han basat en aquestes contribucions, organitzades entorn als quatre estudis de casos pràctics, i tenint en compte els quatre conceptes principals de la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior: pertinència, qualitat, internacionalització, i gestió i finançament.

I. Funció

Atès que la resistència d'una cadena és la resistència de l'anella més feble, l'educació superior ha de ser un element fort d'un sistema educatiu fort, i ha de desenvolupar un paper clau a l'hora de fer possibles nous futurs, tot contribuint a la cadena de la innovació, i amb la col·laboració estreta d'altres socis. A més, les institucions d'educació superior tenen un paper important en la societat europea, perquè contribueixen al desenvolupament equitatiu i sostenible i a una cultura de la pau. Les institucions han d'actuar de forma crítica i objectiva, basant-se en el rigor i els mèrits, i han de fomentar activament la solidaritat moral i intel·lectual tot servant a les necessitats individuals. En un món de transformacions profundes, s'espera que les institucions d'educació superior actuïn de forma responsable i receptiva. Han de preveure, anticipar i influir en els canvis de tots els àmbits de la societat, i ser capaces de distingir i d'adaptar-se en conseqüència.

II. Ensenyament i aprenentatge

Disposicions generals

Donada la creixent demanda individual d'aprenentatge superior i, per tant, les pressions que afecten les institucions d'educació superior, cal que hi hagi una diversificació institucional encara més gran, unes polítiques noves d'accés a l'educació superior i un desenvolupament estructurat de l'aprenentatge durant tota la vida. Per tal de satisfer millor les necessitats de diversificació, s'espera que en els sistemes d'ensenyament sorgeixin uns perfils institucionals més imaginatius i amplis, que deixin menys espai per a la categorització d'institucions. Alhora, cal una diversificació més pragmàtica dins les institucions.

L'aprenentatge durant tota la vida és necessari per al desenvolupament professional i personal, per als canvis de carrera, per a la transmissió de tècniques i per equilibrar l'oferta i la demanda de personal altament qualificat. Les institucions d'educació superior han de poder oferir els cursos corresponents d'educació continuada, en col·laboració amb empreses i altres socis, de manera que es garanteixi que tothom hi pot accedir i que els cursos contribueixen a formar un sistema coherent d'educació superior. Per això, cal definir les anelles de la "cadena educativa" global i les relacions que s'estableixen entre elles, per tal que els individus

puguin dirigir el seu aprenentatge de forma independent en tots els nivells.

En resposta a aquesta demanda cada vegada més diferenciada, la coherència significa ser flexibles en relació amb l'accés, el contingut, l'extensió, la profunditat i la durada dels programes, mitjans de transmissió, revisions i validacions. Per tant, s'han de dissenyar noves polítiques d'accés basades en els mèrits i en la igualtat d'oportunitats, i ampliar el perfil dels estudiants fins arribar als grups més desfavorits de la societat.

Les institucions d'educació superior han de parar més atenció a la promoció d'estratègies per a la conceptualització i la gestió de la innovació educativa, en concret pel que fa a l'organització de continguts, als materials d'aprenentatge, als mètodes d'ensenyament i al perfil personal dels llicenciats, a fi de poder respondre als reptes múltiples dels seus entorns.

Accions necessàries

El canvi de passar de la formació a l'aprenentatge implica que l'aprenentatge ha de ser autònom, que el professor té el paper de supervisor i que calen serveis de suport professionals, inversions en les noves formes de transmissió i mecanismes que assegurin la qualitat, especialment en les activitats de fora del campus. Aquest canvi hauria de comportar una nova definició de l'erudició, que equilibri les descobertes i la transmissió, així com la integració i l'aplicació del coneixement. Un impuls crucial per al canvi és tenir una política de personal ben definida i creativa que consideri la formació una carrera universitària, i que hi doni suport amb programes de desenvolupament del personal apropiats. S'ha de parar especial atenció a potenciar les oportunitats per a les dones, incloent-hi els càrrecs executius en l'educació superior.

El canvi esmentat també implica un nou punt de vista en l'elaboració del currículum que tingui en compte la multidisciplinarietat, la interdisciplinarietat i la flexibilitat d'elecció en un sistema coherent que permeti l'estudi en mòduls, la transferència de crèdits, la convalidació de l'experiència laboral i l'organització del curs acadèmic en semestres, tant en l'àmbit nacional com internacional.

Les tecnologies modernes de la informació i la comunicació tenen una repercussió important en l'ensenyament i l'aprenentatge, i requereixen una reestructura-

ció profunda de la forma de transmetre els objectius d'ensenyament i aprenentatge. Les institucions d'educació superior tenen una funció important a l'hora d'explotar, elles mateixes i amb altres associats, el potencial de les noves tecnologies de la informació i la comunicació en el desenvolupament acadèmic.

Donada la creixent demanda d'educació superior i la seva democratització, hi ha la necessitat urgent d'intercanviar experiències positives i d'assegurar uns nivells de qualitat acadèmics, mitjançant la implantació d'una cultura de qualitat i dels instruments que l'assegurin, tant en l'àmbit sistèmic com en l'institucional.

Les noves funcions dels professors i dels estudiants, i la relació canviant amb el govern i el món laboral suposen la definició d'un "contracte educatiu" nou i explícit entre les diferents parts, que fixi els drets i les responsabilitats de tots els implicats. És especialment important garantir que la veu dels estudiants es fa sentir en totes les etapes del procés d'aprenentatge.

El canvi paradigmàtic d'ensenyament a aprenentatge fa necessari un estudi sobre la conveniència de crear un Centre Europeu per a l'Aprenentatge i la Formació, que actuï com a observatori de les bones pràctiques i innovacions que acosti les institucions d'educació superior a tots els implicats en l'àmbit local, nacional i internacional.

III. Investigació

Disposicions generals

La investigació, vista com el procés que porta al desenvolupament sistemàtic de nous coneixements, és vital per a l'eficàcia de tota l'educació superior, mentre que el tipus d'investigació i els recursos i temps destinats a fomentar-la poden variar d'acord amb els objectius de la institució i amb la seva posició dins un sistema coherent d'educació superior. Per tant, la uniformitat en les tasques d'investigació ha de donar lloc a polítiques institucionals diferenciades que se centrin en un rendiment competitiu i assolible.

La investigació és una contribució important de l'educació superior a la cadena de la innovació, mitjançant una mobilització estratègica de la cooperació multila-

teral entre els governs municipals i els regionals, les institucions d'educació superior, la indústria i el món empresarial. A més, la investigació proporciona un subministrament constant d'investigadors qualificats joves. Alhora, el fet que la formació i la investigació estiguin estretament vinculades dona oportunitats als bons investigadors per participar en el procés d'ensenyament.

La investigació multidisciplinària i interdisciplinària és cada vegada més necessària per solucionar problemes socials urgents i contribuir així al desenvolupament humà sostenible. Hi ha, no obstant això, una preocupació creixent sobre si l'era-ri públic podrà proporcionar els fons adients per afrontar aquestes necessitats creixents.

Accions necessàries

A fi d'assegurar una investigació de qualitat constant, els governs han de proporcionar els fons necessaris per a una infraestructura d'investigació bàsica, dins d'un marc competitiu. Les assignacions de fons per a la investigació es basaran en criteris de qualitat i en procediments d'auditoria transparents. S'ha de procurar aparellar les necessitats d'investigació interdisciplinària dels implicats amb els processos d'investigació, auditoria i finançament governamentals, que poden estar centrats en disciplines individuals. No s'ha de desatendre la investigació en les humanitats i les ciències socials.

Cal consolidar mecanismes de suport en l'àmbit internacional i nacional per estimular i mantenir grups d'investigació en sistemes d'educació superior menys desenvolupats, que permetin donar suport al desenvolupament institucional, en comptes d'agreujar el fenomen de la fuga de cervells.

S'encoratja les institucions a elaborar, juntament amb els seus col·laboradors, uns codis de pràctiques que resolguin qüestions sobre la propietat intel·lectual dels resultats de les investigacions finançades des de l'exterior. De la mateixa manera, s'han d'elaborar codis d'ètica per a l'elecció i la realització de projectes d'investigació.

Cal buscar estratègies per diversificar les fonts de finançament. Les institucions que atrauen fons d'investigació han garantir que el finançament dels seus serveis és l'adequat i que un percentatge d'aquests ingressos extra s'utilitza per construir un

fons intern de finançament destinat a projectes nous o a àrees amb pocs recursos.

L'associació amb laboratoris corporatius i empreses multinacionals, especialment en l'àmbit regional, té una paper molt important a l'hora de millorar la qualitat i l'abast de la investigació institucional i la seva base de recursos.

IV. El món laboral

Disposicions generals

En un mercat laboral dinàmic i heterogeni, les universitats no han de basar les seves orientacions a llarg termini en el mercat de treball ni en la planificació de personal, sinó en la demanda social. Per tant, han de preparar els estudiants perquè afrontin els reptes d'un mercat laboral intrínsecament incert. A més de les qualificacions professionals, els llicenciats han de tenir un ampli ventall de qualitats relacionats amb les destreses, i competències transferibles i personals, a fi d'augmentar la seva adequació al món laboral en la societat del coneixement.

Accions necessàries

Per tal de mantenir un desenvolupament individual equilibrat, és essencial la participació plena de tots els implicats, en concret dels representants dels estudiants, del professorat, del món laboral i de les autoritats públiques, en l'elaboració de les polítiques de formació i del currículum de l'educació superior. Com a proveïdors intel·ligents, les institucions d'educació superior han d'augmentar el seus coneixements sobre el mercat i s'han d'anticipar a les seves necessitats, estar a l'aguait de la competència i invertir en processos que assegurin la qualitat.

Els estudiants s'han de preparar per a un mercat cada vegada més diversificat, que va des de l'ocupació en grans companyies industrials fins a petites empreses, de treballar en el sector públic a fer-ho en el sector de serveis, sense oblidar la iniciativa empresarial individual. S'han de fomentar unes relacions més constructives entre les institucions d'educació superior i el món de la petita i mitjana em-

DECLARACIÓ SOBRE L'EDUCACIÓ SUPERIOR A L'AMÈRICA LLATINA I AL CARIB

presa, atès que és el sector que ocupa un nombre més gran de llicenciats. A les institucions d'educació superior han⁷ de proporcionar informació sistemàtica a les escoles i a les empreses amb l'objectiu d'orientar l'elecció dels estudiants, proporcionar pràctiques com a part integral dels cursos de llicenciatura i oferir una formació d'investigació en un ambient de treball, així com serveis d'assessorament de la carrera sempre que es necessitin.

V. Transmissió de valors culturals en un context europeu i global

159

Disposicions generals

Les institucions d'educació superior han d'estar implicades tant en la creació com en la transmissió de valors culturals. Tot i que és erroni parlar de valors "europeus" per se, en el context específic europeu i en termes de tradició universitària europea existeix un marc d'unitat cultural mitjançant la diversitat. Això significa estar d'acord a tenir opinions diferents per tal d'aconseguir un diàleg constructiu, obert i crític.

Com a conseqüència, les institucions d'educació superior tenen un paper clau, no només com a centres educatius, sinó com a generadors de diversitat cultural i d'una harmonia i comprensió multiracial. Això vol dir que tenen un paper d'allò més important en la creació de la societat civil i en la preparació dels joves perquè formin i visquin en una societat democràtica, on l'educació superior participi activament en els debats públics sobre qüestions polítiques i ètiques.

Accions necessàries

Aquests valors han d'impregnar tots els currículums de l'educació superior; la

⁷ Conferència Regional sobre Polítiques i Estratègies per a la Transformació de l'Educació Superior a l'Amèrica Llatina i el Carib, l'Havana, Cuba, 18-22 de novembre de 1996.

seva transmissió, especialment pel que fa a les consideracions ètiques, no s'ha de limitar a cursos especials. S'ha de recalcar la formació en idiomes, la multidisciplinarietat i l'aprenentatge crític i independent associat amb el treball en equip. Amb l'ajut de les institucions d'educació superior, aquest procés ha de començar en l'educació primària i secundària.

S'ha d'incorporar la dimensió europea com a part integral de la docència, la investigació i el manteniment de la diversitat en l'experiència de l'aprenentatge, mitjançant la mobilitat dels estudiants i del personal. Això vol dir reforçar la previsió per a la convalidació de títols i diplomes, aplicant la convenció mixta de la UNESCO i el Consell d'Europa, i donant suport al desenvolupament d'un sistema coherent de transferència de crèdits. A més, s'han d'eliminar els obstacles legals, administratius i pràctics que dificulten l'intercanvi acadèmic en l'àmbit internacional, nacional i institucional. En aquest sentit, les xarxes i una col·laboració internacional real són d'allò més importants per cooperar en l'àmbit de la docència, la investigació i els serveis.

VI. Canvis organitzatius i desenvolupament

Un element crític en la implantació d'un programa orientat al canvi en l'educació superior és la col·laboració constructiva entre el govern, el món dels negocis, la indústria i les institucions d'educació superior. El govern ha de passar de tenir una funció de control burocràtic a ocupar-se de dirigir la política, de fixar fórmules de finançament estables, de supervisar la qualitat i d'invertir en projectes, i ha de servir de coixí davant els excessos en les demandes del mercat lliure. El món dels negocis i la indústria han de definir amb més claredat les seves necessitats com a clients i han de treballar conjuntament amb les institucions d'educació superior proporcionant-los formació aplicada. A les institucions d'educació superior se'ls ha de confiar una autonomia institucional més gran, que millori la seva capacitat de canvi, els permeti actuar com a "organitzadors de l'aprenentatge" de forma responsable, eficaç i empresarial, i que els permeti millorar la rendició de comptes del seu rendiment. Les aliances entre institucions han d'impulsar el canvi i el desenvolupament institucional.

En vista de les disposicions comunes sobre les tendències que afecten el desenvolupament futur de les universitats a Europa, s'ha d'avançar envers la sistema-

tització creixent de la gestió institucional, així com cap a la consciència de les necessitats de planificació i reflexió estratègiques internes, tant per motius intrínsecs com en resposta a iniciatives dels planificadors nacionals de l'educació superior.

Ratificant la Declaració Universal de Drets Humans, article 26, paràgraf 1r, el qual afirma que "tothom té dret a l'educació" i que "l'educació superior ha de ser igualment accessible per a tothom, en funció dels mèrits respectius", i ratificant també el contingut de la Convenció de la UNESCO en contra de la Discriminació en l'Educació de 1960, que a l'article IV estipula que els Estats Membres es comprometen a "oferir una educació superior accessible a tothom, basant-se en una igualtat real i en les habilitats individuals";

Assumint les tendències identificades en el Document de política per al Canvi i el Desenvolupament en l'Educació Superior publicat per la UNESCO el 1995, i basant-se en els estudis, debats i reflexions que des d'aquella data s'han realitzat en la regió i que han presentat la recomanació de consolidar la igualtat, la qualitat, la pertinència i la internacionalització de l'educació superior;

Tenint en compte el fet que entrem en el segle XXI i ens veiem confrontats amb el creixement de l'atur, la pobresa i la misèria, la humanitat ha de tractar activament els temes següents: un creixement igualitari, la protecció del medi ambient i els processos de construcció de la pau. A més, tenint en compte les recomanacions que va fer l'ONU, mitjançant (a) el Programa per a la pau, que conté els principis i les recomanacions sobre les mesures preventives per protegir la pau, i (b) el Programa per al desenvolupament, que estableix les bases conceptuals per promoure un desenvolupament humà permanent i sostenible;

Destacant que el desenvolupament humà, la democràcia i la pau són elements inseparables, tal com declara l'estratègia de la UNESCO a mig termini (1996-2001), que pretén que els programes d'educació superior de l'organització assolixin tres objectius: ampliar l'accés a l'educació superior sense cap mena de discriminació, ampliar la permanència en el sistema i les possibilitats de sortir-se'n amb èxit i millorar la gestió i consolidar els vincles amb el món laboral, alhora que es contribueix a la construcció de la pau i es promou un desenvolupament fonamentat en la justícia, la igualtat, la solidaritat i la llibertat;

Acceptant l'informe presentat a la UNESCO per la Comissió Internacional sobre

Educació Superior en el Segle XXI, el qual no només reafirma les opcions esmentades més amunt, sinó que declara que les universitats dels països en vies de desenvolupament tenen l'obligació de dur a terme investigacions que contribueixin a solucionar els problemes més seriosos que aquests països han d'afrontar, ja que "són les apropiades per proposar nous punts de vista sobre el desenvolupament, per tal de construir un futur millor i fer-ho d'una forma més eficaç";

Reconeixent que el desenvolupament social i econòmic depèn en gran mesura de la formació de personal altament qualificat, sobretot en aquest moment concret de la història, que es caracteritza per l'aparició d'un nou paradigma de producció basat en el poder del coneixement i en la gestió adequada de la informació; i reconeixent també que, depenent del potencial, es crearà un coneixement que satisfaci les necessitats específiques i les mancances de la regió, i que això es derivarà únicament de les institucions d'educació superior, que són les instàncies que generen, critiquen i difonen el coneixement;

Acceptant, d'una banda, que la distància que separa actualment els països de la regió de les nacions desenvolupades, s'evidencia, entre altres, en les qüestions següents: l'ensenyament (índexs d'educació superior), el desenvolupament i la investigació tecnològica (quantitat de personal tècnic i científic, inversió en investigació i desenvolupament), així com en la informació i en les comunicacions. Aquests aspectes s'exposen en l'Informe sobre Desenvolupament Humà del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, publicat el 1996. De l'altra, acceptant que en gairebé tots els països les fonts d'investigació i desenvolupament són públiques, i que els percentatges més alts d'unitats de recerca treballen en el marc universitari, tal com s'exposa en l'Informe Mundial sobre Ciència, publicat per la UNESCO el 1993;

Advertint que, sense unes institucions d'investigació i d'educació superior adequades, els països en vies de desenvolupament no poden adoptar ni aplicar els avenços més recents, i advertint que encara els serà menys factible que contribueixin al seu propi desenvolupament i redueixin la distància que els separa de les nacions industrialitzades;

Observant que l'educació superior en la regió evidencia les tendències següents: (a) una expansió extraordinària del paper de l'estudiant; (b) una persistència en les desigualtats i les dificultats en la democratització del coneixement; (c) una res-

tracció relativa de la inversió pública en aquest sector; (d) un augment i una diversificació ràpida de les institucions que treballen en el camp de l'educació de tercer cicle; i (e) una participació creixent del sector privat en la composició de l'oferta educativa;

Estimant que les institucions d'educació superior, els governs d'alguns països de l'Amèrica Llatina i el Carib, o les mateixes societats dels diversos països que conformen la regió han fet esforços per augmentar els índexs d'educació postsecundària; i estimant també que, malgrat aquests esforços, moltes d'aquestes nacions estan encara lluny d'assolir l'abast i la qualitat que demanen la globalització, la regionalització i els processos d'obertura econòmica, així com una democratització real del coneixement;

164

Especificant que aquestes tendències també s'evidencien en l'àmbit internacional; i que coincideixen amb processos simultanis, tot i que de vegades contradictoris, com la internacionalització, la regionalització, la polarització, la democratització, l'aïllament i la fragmentació, que repercuteixen en el desenvolupament de l'educació superior. Especificant també que la càrrega del deute extern, l'augment de les importacions de productes i serveis, i el descens en la participació en el mercat mundial són elements que porten a la regió a una situació de desigualtats socials; i que els països de l'àrea proven d'afrontar els problemes esmentats amb grups regionals i subregionals i amb la implantació de polítiques socials;

Destacant que, en aquests temps de canvi social, econòmic o polític –tant de caire positiu com negatiu– es demana que l'educació superior assumeixi un paper capdavanter i dugui a terme un estudi crític sobre aquests canvis, i que alhora s'esforci a predir-los i realitzar-los mitjançant la creació i la divulgació del coneixement pertinent; i que per assolir aquest objectiu, l'educació superior s'ha de transformar amb l'ajut de tota la societat, no únicament del sector educatiu;

Recordant que en el cas de l'Amèrica Llatina, la Reforma de Córdoba (1918), tot i que responia a les necessitats d'una societat molt diferent a la nostra, es va caracteritzar per un suport clar al moviment de democratització universitària; que aquesta reforma insistia en la necessitat de crear uns vincles sòlids i diversificats entre les activitats universitàries i les necessitats de la societat, en un procés que torna a sorgir i que dirigeix la transformació de l'educació superior que s'està duent a terme en la regió, i que aquest procés és un fenomen continu orientat a

dissenyar un esquema institucional original que pugui adaptar-se per satisfer les necessitats actuals i futures del país;

Destacant que qualsevol intent per millorar la qualitat i la pertinència de l'educació superior demana una transformació significativa del sistema educatiu en general; que la solució als problemes econòmics que afronten l'Amèrica Llatina i el Carib no provindrà de la redistribució dels recursos escassos que s'assignen als diferents nivells en aquest sector, sinó que, al contrari, seran el resultat de transferir recursos d'altres sectors que no constitueixen una prioritat real, alhora que es millora la distribució dels ingressos i es diversifiquen els recursos econòmics; que tot ha de ser el resultat d'una investigació duta a terme amb la participació de l'Estat, la societat civil, les comunitats professionals i el món dels negocis, per tal de respondre, de forma conjunta i equitativa, a les necessitats dels sectors diferents que componen la societat;

Els participants de la Conferència Regional de la UNESCO sobre Polítiques i Estratègies per a la Transformació de l'Educació Superior a l'Amèrica Llatina i al Carib, amb la participació de 26 països, i reunits a l'Havana, del 18 al 22 de novembre de 1996, declaren el següent:

1. L'ensenyament en general i l'educació superior en particular són instruments essencials per a afrontar amb èxit els reptes del món modern i per educar els ciutadans, per tal que puguin construir una societat més justa i oberta. Aquesta societat s'hauria de basar en la solidaritat, el respecte pels drets humans i l'ús compartit de la informació i el coneixement. Alhora, l'educació superior és un element imprescindible pel desenvolupament social, la producció, el creixement econòmic, la consolidació de la identitat cultural, el manteniment d'una coherència social, la lluita continuada en contra de la pobresa i la promoció d'una cultura de la pau.
2. El coneixement és un bé social que només es pot generar, transmetre, criticar i recrear en benefici de la societat, en institucions plurals i lliures que tinguin una autonomia i llibertat acadèmica completes. No obstant això, les institucions han de ser conscients de les seves responsabilitats i han de tenir una voluntat de servei que no pot disminuir. Així, doncs, les institucions es prepararan per a donar solució a les demandes, necessitats i mancances de la societat. De fet, han de retre comptes a la societat, com a requisit per tal

d'exercir una autonomia plena. L'educació superior acomplirà aquesta important tasca només si s'exigeix a si mateixa la màxima qualitat. En aquest sentit, l'avaluació permanent i contínua és, de fet, un instrument d'allò més valuós.

3. L'educació superior ha de consolidar la seva capacitat de realitzar anàlisis crítiques, d'anticipar-se i de tenir una visió de futur. Ha de fer això perquè, a llarg termini, es prepararin propostes de desenvolupament alternatives per afrontar els problemes que sorgeixen d'una realitat que experimenta un procés de transformació ràpid i continuat.
4. Les institucions d'educació superior han d'adoptar estructures organitzatives i estratègies d'educació molt dinàmiques i flexibles, que els permetin respondre amb l'anticipació i el temps necessaris per afrontar de forma eficaç i creativa un futur incert. Les institucions d'educació superior han de facilitar un intercanvi d'estudiants entre les institucions i entre diferents cursos de llicenciatura de la mateixa institució. Han d'adoptar, sense més retards, el paradigma de l'educació permanent i han de convertir-se en centres que facilitin als professionals l'actualització de coneixements, el reciclatge i la reorientació. Per assolir-ho, han d'oferir una sòlida formació en les disciplines bàsiques, una diversificació àmplia de programes i estudis, diplomes intermedis, i vincles entre els cursos i les assignatures. A més, s'han d'esforçar per assegurar que les activitats d'ampliació i de divulgació constitueixin un element important de la vida acadèmica.
5. La mateixa essència del coneixement contemporani, en un procés de renovació constant i de creixement sobtat i espectacular, concorda de ple amb la noció actual de l'educació continuada. Aquesta educació ha de constituir un suplement inseparable dels estudis, destinat a obtenir titulacions i diplomes. L'obtenció d'aquests títols ofereix als llicenciats la possibilitat de fer cursos de reciclatge i els permet adaptar-se a realitats canviantes que són molt difícils d'anticipar. A més, l'educació permanent ha de permetre que qualsevol persona, en qualsevol estadi de la seva vida, torni a les aules i tingui l'oportunitat de participar de nou en la vida acadèmica. D'aquesta manera, les persones poden assolir nous nivells de formació professional. De fet, les competències adquirides tenen un valor per elles mateixes que va més enllà de les credencials.

6. L'educació superior ha d'aplicar mètodes pedagògics basats en el coneixement, per tal de formar llicenciats que aprenguin a aprendre i a comprometre's. D'aquesta manera, estaran més preparats per crear els seus propis llocs de treball. Fins i tot podran crear empreses productives que ajudin a combatre la plaga de l'atur. Hi ha una necessitat clara de promoure l'esperit de recerca. D'aquesta manera, l'estudiant tindrà eines de recerca del coneixement de forma permanent i sistemàtica. Com a conseqüència, s'han de revisar els mètodes pedagògics que s'empren actualment: l'atenció que ara se centra en la transmissió del coneixement passarà als processos que el generen. Així, els estudiants disposaran dels instruments necessaris per aprendre com aprendre, com saber, com conviure i com ser.
7. Una societat canviant requereix que les persones tinguin una educació professional, general i global. L'educació professional ha de fomentar el desenvolupament total de la persona i ha d'afavorir el creixement personal, l'autonomia, la socialització i les tècniques que permeten convertir aquests béns en elements que tinguin un valor real.
8. Els sistemes d'educació superior acompliran les seves responsabilitats i duran a terme les seves funcions de forma assenyada, i es convertiran, així, en elements socials profitosos, sempre que una part del personal docent i de les institucions també realitzi activitats de creació intel·lectual (científica, tècnica i humanística). Això s'ha de fer d'acord amb els objectius específics de la institució, les seves capacitats docents i els recursos materials.
9. Es d'allò més necessari introduir una cultura sòlida de la informació en els sistemes d'ensenyament de la regió. La combinació adequada d'informació i comunicació redefineix la necessitat d'actualitzar les pràctiques pedagògiques en l'àmbit universitari. A més, els professors han de participar en xarxes acadèmiques importants i tenir accés a un intercanvi pertinent amb totes les institucions relacionades. De la mateixa manera, han d'augmentar el grau d'obertura i les interaccions amb la comunitat acadèmica internacional. Alhora, les institucions d'educació superior han d'adoptar la tasca principal de preservar i consolidar la identitat cultural de la regió. Així, l'obertura esmentada no posarà en perill els valors culturals originaris de l'Amèrica Llatina i el Carib.

10. Entre els reptes que es plantegen en aquest tombant de segle, l'educació superior ha de participar de forma decidida en la millora qualitativa de tots els nivells del sistema educatiu. Les contribucions més concretes poden fer-se realitat mitjançant la formació de mestres, la transformació dels estudiants en agents actius de la seva formació, la promoció de la investigació socioeducativa, la investigació dels problemes que podrien ser la causa de l'abandó primerenc dels estudis i d'haver de repetir cursos, i garantir que contribueixen en el disseny de les polítiques estatals en el camp de l'ensenyament. Les polítiques d'educació superior han de ser comprensibles i han de tractar i tenir en compte tots els components del sistema educatiu. En concret, han d'estar sota l'empara d'una "educació per a tothom", tal com es va definir en la Conferència de Jomtien (Tailàndia, 1990) a escala mundial, i en el Projecte principal d'educació de l'Amèrica Llatina i el Carib, a escala regional.
11. Les institucions d'educació superior de la nostra regió han d'infondre en els graduats la consciència que pertanyen a la comunitat de nacions de l'Amèrica Llatina i el Carib. Per tant, han de fomentar processos destinats a la integració regional. A més, la integració cultural i educativa ha de ser la base de la integració política i econòmica. Amb el repte de formar espais econòmics nous en el marc actual de la globalització i la regionalització, les institucions d'educació superior han de considerar els estudis d'integració llatinoamericana en relació amb aspectes polítics, ecològics, culturals, socials i econòmics, entre altres. Aquesta serà la seva funció principal, i han de tractar els problemes amb un enfocament interdisciplinari.
12. Segons la Convenció regional i la recomanació internacional sobre la convalidació d'estudis, títols i diplomes, hi ha la necessitat de fomentar la mobilitat professional i acadèmica. L'objectiu és afavorir el procés d'integració cultural, política, educativa i econòmica de la regió.
13. Tant la transmissió com l'intercanvi d'experiències entre les institucions d'educació superior, elements clau del programa de Càtedres UNITWIN-UNESCO, són indispensables per a la promoció del coneixement i per a assegurar que el coneixement serveix per potenciar el desenvolupament. Es pot facilitar la cooperació entre universitats mitjançant el progrés constant

que mostren les tecnologies de la informació i de la comunicació. També es pot consolidar la cooperació mitjançant els processos actuals d'integració política i econòmica, i la necessitat creixent d'una entesa intercultural real.

14. L'expansió considerable de diferents tipus de xarxes i d'altres instruments i mecanismes per unir institucions, professorat i estudis, és un tema clau en la recerca col·lectiva d'igualtat, qualitat i pertinència en l'educació superior. Aquest és el cas concret avui dia, ja que cap institució no pot pretendre dominar totes les àrees de coneixement.
15. El suport públic a l'educació superior és encara indispensable. El reptes que afronta l'educació superior són també els reptes de tota la societat. Això incloïu els governs, el sector productiu, el món laboral, la societat civil organitzada, les associacions acadèmiques, juntament amb les organitzacions internacionals i regionals que són responsables de programes de formació, investigació, desenvolupament o finançament.
16. En relació amb totes les disposicions esmentades, tots els actors socials han de combinar esforços i començar a actuar per tal d'estimular el procés de transformació profunda de l'educació superior. Amb aquest objectiu, s'han de basar en un "consens social" nou, que permeti que les institucions d'educació superior estiguin més ben posicionades i puguin respondre a les necessitats actuals i futures d'un desenvolupament humà sostenible. En el futur immediat, aquestes aspiracions es concretaran de forma gradual, a mesura que es vagi executant el pla d'acció dissenyat en aquesta conferència.

1. Aspectes fonamentals

Qualsevol intent de transformar les institucions i els sistemes d'educació superior de l'Amèrica Llatina i el Carib ha de tenir en compte el fet que, per raó dels orígens, la història, la localització i els objectius fonamentals, aquestes institucions presenten una gran diversitat, que mereix un reconeixement i un tractament

específic. Per això, les institucions d'educació superior requereixen unes estratègies concretes, d'acord amb el seu estat de desenvolupament i els seus objectius futurs. Per tant, el procés promogut per la UNESCO des del 1994, mitjançant el Centre Regional d'Educació Superior a l'Amèrica Llatina i el Carib (CRESALC), s'ha concentrat en la promoció de la investigació comparada, la previsió d'espais de diàleg, la reflexió i el debat entre els principals implicats en l'educació superior a l'Amèrica Llatina i el Carib, i en l'assoliment d'un consens gradual pel que fa a les directrius estratègiques i als objectius regionals que poden ajudar les institucions a gestionar les seves transformacions concretes.

Entre les activitats realitzades per la UNESCO, cal tenir molt en compte la Conferència Regional sobre Polítiques i Estratègies per a la Transformació de l'Educació Superior a l'Amèrica Llatina i el Carib, que va tenir lloc a l'Havana, Cuba, el novembre de 1996. En la fase preparatòria, es van mobilitzar 4.000 persones implicades amb l'educació superior conjuntament amb els governs de la regió, i es van realitzar 36 reunions en l'àmbit regional i subregional. La riquesa de documents generada, tant en els seminaris preparatoris com en la mateixa Conferència, que va comptar amb la participació de 688 persones, constitueix la font d'informació disponible més important sobre els problemes, reptes i possibilitats de l'educació superior d'avui a l'Amèrica Llatina i al Carib.

Els documents principals que va produir la Conferència, l'"Informe Final", la "Declaració sobre l'Educació Superior a l'Amèrica Llatina i el Carib" i la "Guia per a la formulació d'un Pla d'Acció", emfasitzen i posen a debat la naturalesa de l'educació superior com a factor social, destaquen la seva funció com a instrument "irreemplaçable per al desenvolupament humà, la producció, el creixement econòmic, la consolidació d'una identitat cultural, el manteniment de la cohesió social, la lluita en contra de la pobresa i la promoció d'una cultura de la pau"; i assumeixen com a propis la majoria dels principis defensats en el Document de Política per al Canvi i el Desenvolupament en l'Educació Superior de la UNESCO (1995) i en la Introducció General de la Conferència Regional, redactada pel CRESALC (1996).

Els participants en la Conferència Regional van demanar al CRESALC que preparés un Pla d'Acció per a la transformació de l'educació superior a la regió, que ha d'incloure aspectes comuns dels plans nacionals i promoure la interacció interinstitucional i la col·laboració en l'àmbit regional i subregional. El Pla d'Acció

ha de servir d'instrument per facilitar, catalitzar i unificar de forma coherent els estudis i experiències realitzats per les institucions d'educació superior a l'Amèrica Llatina i al Carib.

El document que aquí presentem és el resultat d'un procés de consulta i d'acció coordinada realitzat pel CRESALC per acomplir aquesta missió. Incorpora les recomanacions de la Conferència Regional de l'Havana i conté les aportacions d'alguns tallers que s'han realitzat després de la Conferència esmentada, en els quals van participar autoritats de govern responsables de les polítiques d'educació superior, experts en aquest camp i representants d'organitzacions no governamentals de la regió. També hi van contribuir professionals del CRESALC i de l'oficina de la UNESCO a Caracas, el director del departament d'educació superior de la UNESCO i membres del grup consultiu del CRESALC.

2. **Conceptió i Objectius**
- L'objectiu principal del pla és marcar unes directrius que ajudin a integrar les activitats múltiples realitzades a la regió i a promoure la cooperació entre les institucions, per tal d'augmentar-ne l'eficàcia i l'eficiència, evitar la duplictat d'esforços i captar noves fonts de finançament. A més, es busca l'ajut de diferents actors i institucions, que promoguin els canvis per afrontar els reptes plantejats per les polítiques d'ajust, l'obertura de les economies, els processos de regionalització i globalització, l'augment de la pobresa, les migracions humanes, la vulnerabilitat de les democràcies i el col·lapse dels valors ètics, que són, tots plegats, signes distintius del final del mil·lenni en la regió.

Per tal que això sigui factible, cal assolir una acció coordinada i proactiva dels governs, dels parlaments, de les institucions d'educació superior i de les seves circumscripcions, de la majoria d'actors socials (treballadors, empresaris, ONG) i de les organitzacions internacionals, interessades a millorar la capacitat de les societats de la regió per afrontar els reptes esmentats. Els Estats Membres de la UNESCO, mitjançant els governs i els parlaments, amb la participació activa de les institucions d'educació superior i en el marc del nou diàleg que proposem, han d'ajudar a formular i consolidar els projectes educatius, destinats a afrontar les necessitats i els reptes identificats en els països respectius, i a assegurar els recursos econòmics, materials i humans necessaris per a la seva execució ininterrompuda.

Cal que l'educació superior es consideri un sistema integrat, que compregui

subsistemes diversos en interacció constant. Entre aquests sistemes, s'ha de reconèixer l'existència de la constel·lació de les institucions universitàries i altres institucions d'educació superior (instituts tecnològics, escoles politècniques, instituts d'estudis superiors, centres tècnicoprofessionals, instituts de formació docent, etc.). Totes les institucions han de definir la seva funció amb l'objectiu del desenvolupament humà sostenible, i acomplir les funcions principals amb un ús dels recursos tan eficaç com sigui possible. Alhora, les institucions han de proporcionar als estudiants una formació professional amb una base ètica i general.

S'espera que aquest Pla ajudi a orientar accions de cooperació internacional, per tal de consolidar la capacitat de les regions d'entendre i superar els principals problemes de l'educació superior.

172

Els països de l'Amèrica Llatina i el Carib estan experimentant un ràpid procés de canvi, que ha comportat modificacions importants en les estructures socials, econòmiques i polítiques. Avui dia, s'estan duent a terme extraordinaris avenços en el camp de les activitats productives, científiques i tecnològiques, alhora que s'observen desigualtats profundes en els nivells de progrés i desenvolupament de les diverses regions del món.

3. Programes

Un context internacional, marcat per la denominada globalització, ha aportat oportunitats i dificultats als països de l'Amèrica Llatina i el Carib. En els últims anys, han pogut millorar els índexs de creixement econòmic, controlar la inflació, assolir una certa estabilitat monetària, ajustar els comptes fiscals i crear règims democràtics. Però, en general, no han pogut augmentar la seva quota en el comerç internacional, ni aconseguir disminuir de forma significativa els nivells de pobresa i de desigualtat social. Per això, es busquen noves estratègies que permetin afrontar el repte d'un desenvolupament econòmic socialment igualitari i sostenible, en el que es prioritzi una maximització de les capacitats de tots els éssers humans.

La regió no està sola en aquesta cerca, ja que els beneficis del desenvolupament sembla que es concentrin cada vegada més en un sector limitat de la població mundial, i s'observen unes diferències profundes i creixents pel que fa als nivells

de vida i a l'accés a béns culturals i econòmics entre els diferents estrats socials, tant en els països industrialitzats com en els països en vies de desenvolupament.

Les institucions d'educació superior tenen una importància capital per assolir una nova estratègia de desenvolupament social i econòmic. Hi ha el consens general que el futur dels països dependrà, en gran part, de la capacitat d'ampliar la generació de nous coneixements. La capacitat d'adaptar i adoptar noves tecnologies que constitueixin un element estratègic per assolir un benestar col·lectiu més gran, així com un augment de la competitivitat en la regió i una millora de les seves possibilitats d'inserció en l'economia mundial. Així, les universitats, instituts professionals i altres institucions superiors estan subjectes a unes expectatives que requereixen una redefinició de les polítiques, plans, programes, directius, currículums, de la capacitat de gestió, i, sobretot, un compromís envers la innovació i la transformació bàsica, profunda i àmplia.

El coneixement, generat principalment en espais acadèmics, i la innovació productiva i tecnològica són d'importància fonamental per assolir un nou grau de desenvolupament econòmic, de productivitat i de competència. Per tal d'assolir una millor integració dels programes d'educació superior i dels programes tècnics i tecnològics, tant en l'àmbit de la investigació com en la transmissió del coneixement, cal reorganitzar les estructures d'investigació científica i acadèmiques en totes les àrees, per tal d'eliminar l'aïllament i la fragmentació actual. També serà indispensable permetre l'intercanvi acadèmic entre disciplines i unir els projectes de transformació de l'educació superior a les necessitats de tota la societat, inclosos els sectors productius privats i socials. A més, la sèrie de demandes i necessitats que sorgeixen a la regió demanen una revaluació dels continguts institucionals, dels mètodes i les formes de les institucions d'educació superior, que permetin més flexibilitat i una major capacitat de respondre als reptes de la integració regional i subregional i a la demanda creixent d'educació superior.

Cal canviar l'enfocament del diàleg entre l'Estat i les institucions d'educació superior, en concret de les universitats, davant l'aparició d'altres elements importants i de processos que perjudiquen l'excel·lència en l'educació superior. Només una estratègia consensuada, en la qual totes les entitats s'esforcin i es comprometin amb recursos i dedicació, possibilitarà les transformacions necessàries. És més probable que la transformació tingui èxit si es genera dins les mateixes institucions d'educació superior i no s'imposa o es basa de forma simplista en models

institucionals aliens. Els reptes rau en la reinvençió d'institucions que satisfacin les demandes i deficiències de les societats de l'Amèrica Llatina i el Carib, que preservin la riquesa de les tradicions, els valors culturals i la gran creativitat i diversitat dels seus pobles.

Cal recalcar que el debat sobre la transformació de l'educació superior requereix un marc, unes condicions i garanties específiques, i també un ambient plural i creatiu per intercanviar idees i arribar a un consens en les estratègies de canvi. En aquest aspecte, s'ha d'assegurar i augmentar l'autonomia responsable com a condició indispensable. Aquesta condició requereix un nivell adequat de finançament per part de l'Estat, que permeti, com a contrapartida, assolir els propòsits i objectius de totes les institucions. En aquest marc, s'ha d'assegurar l'accés i la permanència, en una educació superior de qualitat, de persones amb mèrits que provinquin dels sectors socials menys privilegiats. D'aquesta manera, les institucions d'educació superior contribuiran a la fita d'una igualtat social més gran. Per assolir aquests objectius, cal l'aplicar les polítiques adequades, que posin remei i corregeixin les deficiències de certs grups socials.

Aquest pla proporciona un marc de referència per a diferents tipus d'accions i està destinat a assolir objectius generals comuns per a tota la regió. Es proposen cinc plans, definits sota les bases dels temes principals estudiats en la Conferència Regional de l'Havana sobre Educació Superior.

S'han definit objectius generals i específics per a cada programa, i també es proposen unes línies d'acció principals, que permetin el desenvolupament específic de projectes per part de les institucions d'educació superior, les ONG, les organitzacions internacionals i els governs, que són els protagonistes clau en el procés de transformació, i els responsables d'especificar i fer operatives aquestes propostes.

Els objectius i les línies estratègiques d'acció d'aquest Pla s'inclouran en les preparacions, discussions i seguiments de la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior, convocada per la UNESCO l'octubre del 1998.

A) Objectiu general

Assolir una transformació profunda de l'educació superior a l'Amèrica Llatina i al Carib, per tal que l'educació superior promogui de forma eficaç la cultura de la pau, basada en un desenvolupament humà sostenible, que alhora es fonamenti en la justícia, la igualtat, la democràcia i la llibertat, i que millori la pertinència i la qualitat de l'ensenyament, les funcions d'ampliació i investigació, que ofereixi a tothom oportunitats igualitàries, proporcionant mitjans d'educació continuada sense fronteres, en la qual el mèrit és el criteri bàsic per a l'accés, en un marc de cooperació internacional i regional nou.

B) Objectius específics

1. Generar les bases i les condicions de l'educació superior de la regió, en aquests temps de canvis socials, polítics, econòmics i culturals; assumir un paper capdavanter en l'anàlisi crítica d'aquests canvis i en els esforços de previsió i direcció, mitjançant la creació i transmissió de coneixement, i prioritant la seva pròpia transformació i desenvolupament.
2. Contribuir a la transformació i a la millora dels conceptes, pràctiques i metodologies relacionades amb: (i) la pertinència social de l'educació superior; (ii) la qualitat, l'avaluació i l'homologació; (iii) la gestió i el finançament; (iv) el coneixement i l'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, i (v) la cooperació internacional en l'àmbit regional, subregional, nacional i institucional, en totes les funcions i àrees d'activitat de l'educació superior.

D'acord amb els objectius específics, el Pla, com a marc general de referència operativa, ha d'aplicar els programes següents de forma progressiva:

- A) Millora de la pertinència.
- B) Millora de la qualitat.
- C) Millora de la gestió i el finançament.
- D) Gestió acadèmica de les noves tecnologies de la informació i la comunicació.
- E) Reorientació de la cooperació internacional.

Aquest conjunt de programes té en compte les recomanacions de la "Declaració sobre l'Educació Superior a l'Amèrica Llatina i el Carib" (Havana, novembre 1996): "Tots els actors socials han de combinar esforços i començar a actuar per tal de promoure el procés de profunda transformació de l'educació superior. Amb aquest objectiu, s'han de basar en un "consens social" nou, que permeti que les institucions d'educació superior estiguin més ben posicionades i pugin respondre a les necessitats actuals i futures d'un desenvolupament humà sostenible. En el futur immediat, aquestes aspiracions es concretaran amb l'execució del Pla d'Acció concebut en aquesta conferència". Les properes reunions que es realitzaran a la zona del Carib serviran, amb tota probabilitat, per enriquir el programa proposat en aquest document.

La descripció següent es basa en les propostes incloses en la "Guia per a la formulació d'un Pla d'Acció" (Havana, novembre de 1996), en les conclusions de Reunió de Consulta amb les ONG d'educació superior de l'Amèrica Llatina i el Carib (Caracas, abril de 1997) i en un taller d'experts convocat pel CRESALC el 28 i 29 de gener del 1998, amb la finalitat de discutir la versió preliminar del Pla i perfeccionar-la. A més, també s'han tingut en compte els avenços en educació superior en la regió, durant el període entre el qual va tenir lloc la Conferència (novembre de 1996) i la redacció d'aquest Pla d'Acció (febrer de 1998). És evident que algunes directrius estratègiques, a les quals s'ha assignat prioritat en aquest Pla, poden encavalcar-se amb d'altres programes. La intenció és, precisament, estimular iniciatives que tinguin una gran capacitat de difusió i de crear una sinergia sistèmica a favor d'un procés integrat de transformació.

Aquests programes serviran com a marcs d'acció, perquè tots els agents interessats en la transformació de l'educació superior en la regió puguin identificar el seu projecte.

A) Programa sobre la millora de la pertinència

D'acord amb el contingut del Document de Política per al Canvi i el Desenvolupament en l'Educació Superior (UNESCO, 1995), "La pertinència s'interpreta en funció del paper de l'educació superior com a sistema i de les seves institucions envers la societat, així com en funció de les expectatives de la societat envers

l'educació superior". La pertinència de l'educació superior es refereix a la capacitat dels sistemes educatius i de les institucions de respondre a les necessitats de la localitat, regió o país, i a les demandes d'un nou ordre mundial, amb diferents visions, instruments i modalitats. En aquest pla d'acció, es demana a les institucions que facin els canvis necessaris per assegurar una pertinència més gran de l'educació superior.

1. Objectius generals

- 1.1. Garantir que l'ensenyament en general, i l'educació superior en concret, siguin instruments essencials, de valor estratègic, per afrontar els reptes del món modern i formar ciutadans capaços de construir una societat més oberta i justa, basada en la solidaritat, el respecte als drets humans i l'ús compartit del coneixement i la informació.
- 1.2. Assegurar que l'educació superior continuarà constituint un element eficaç i alhora irremplaçable per al desenvolupament social, el creixement productiu i econòmic, i per a la consolidació de la identitat cultural, el manteniment de la cohesió social, la lluita en contra de la pobresa i la promoció d'una cultura de la pau.

2. Objectius específics

Per tal d'assolir aquests objectius, s'han de dissenyar i aplicar projectes i activitats que portaran a la consecució dels objectius específics següents:

- 2.1. Garantir que les institucions d'educació superior puguin convertir-se o consolidar-se com a entitats lliures i plurals, les quals, d'acord amb els sistemes legals nacionals respectius, gaudeixin d'una autonomia plena, i que, conscients de la seva responsabilitat, mostrin una voluntat incansable en la recerca de solucions a demandes, necessitats i deficiències de la societat, a la qual han de retre comptes, com a condició necessària del ple exercici de la seva autonomia.
- 2.2. Facilitar a les institucions d'educació superior la capacitat d'anàlisi anticipada i crítica que els permeti d'afrontar, en un horitzó a llarg termini, els reptes d'una realitat subjecta a transformacions ràpides i contínues.

- 2.3. Fer canvis en les estructures organitzatives i en les estratègies educatives per tal d'assolir un nivell alt de renovació i flexibilitat en l'oferta curricular i els programes i mètodes de formació, que donin als estudiants una educació continuada de prestigi, una recerca puntera i l'esperit d'investigació, creació intel·lectual i formació integral.
- 2.4. Induir a les institucions d'educació superior de la regió a afrontar el repte de participar de forma decidida en la millora qualitativa del sistema educatiu a tots els nivells, amb el resultat, entre altres mesures, de la formació de professors, la transformació dels estudiants en agents responsables de la seva formació, la promoció de la investigació socioeducativa i la participació en la formulació de polítiques d'estat en el camp de l'ensenyament.
- 2.5. Ajudar a les institucions d'educació superior a estimular entre els seus llicenciats una consciència de pertinència a la comunitat de nacions de l'Amèrica Llatina i el Carib, amb la promoció dels processos que porten a una integració regional, i fer que la integració cultural i educativa sigui el fonament de la integració política i econòmica.
- 2.6. Promoure la investigació i els estudis interdisciplinaris sobre els processos de globalització, regionalització, integració a l'Amèrica Llatina i al Carib en aspectes polítics, ecològics, culturals, socials i econòmics, com a base de programes de cooperació entre institucions i col·laboració en l'àmbit regional.

3. Línies estratègiques d'acció

- 3.1. Promoure estudis, fer un seguiment permanent i proposar una solució al problema de l'accés i de l'abandonament dels estudis per part dels sectors més pobres.
- 3.2. Dissenyar instruments que augmentin les connexions entre l'educació pre-escolar, primària i secundària i l'educació superior, i entre els diferents subsistemes.
- 3.3. Promoure innovacions en els sistemes de formació, els programes i els currículums, que permetin la participació activa, la transformació personal

i el ple desenvolupament del potencial de tots els estudiants.

- 3.4. Estimular la investigació i l'intercanvi d'experiències relacionades amb les innovacions educatives, que permetin l'acumulació i avaluació d'experiències.
- 3.5. Aplicar programes d'estudi nous en què, com a terme mitjà, s'asseguri un ensenyament postsecundari de qualitat. Es proposa que es dissenyin carreres més curtes que augmentin les possibilitats d'inserció en el mercat laboral i que, amb l'objectiu d'actualitzar les tècniques d'ensenyament, permetin la continuïtat d'estudis.
- 3.6. Encoratjar la creació de cursos de postgrau, programes d'ensenyament no formal i cursos de reciclatge que facin realitat l'ensenyament durant tota la vida.
- 3.7. Dissenyar plans per a la divulgació de resultats i experiències de les institucions d'educació superior, que mostrin amb claredat els beneficis econòmics i socials als quals contribueixen, amb l'objectiu de facilitar-ne l'avaluació per part de la societat i promoure el suport de nous actors socials.

B) Programa sobre la millora de la qualitat

D'acord amb el Document de Política de la UNESCO esmentat (1995), "la qualitat abasta totes les funcions i activitats principals: qualitat de docència, formació i investigació, i això vol dir la qualitat del personal i dels programes, la qualitat de l'aprenentatge com a corol·lari de la docència i la investigació, i implica també l'atenció a qüestions relacionades amb la qualitat dels estudiants i amb les infraestructures i l'ambient acadèmic. Finalment, cal indicar que l'objectiu principal de "l'avaluació de qualitat" és assolir una millora en el sistema i institucional".

1. Objectiu general

Garantir l'adaptació completa i ràpida de l'educació superior, tenint en compte

que la qualitat de l'educació superior és un concepte multidimensional, que inclou característiques universals i particulars, relacionades amb la natura de les institucions i del coneixement, i amb els problemes que sorgeixen en relació amb contextos socials diferents en un marc de prioritats locals, regionals i nacionals.

2. Objectius específics

Per tal d'assolir aquests objectius, s'han de dissenyar i aplicar projectes i activitats que portaran a la consecució dels següents objectius específics:

- 2.1. Assegurar que la qualitat dels sistemes, institucions i programes d'educació superior estigui vinculada a la pertinència social, a la preparació i al compromís de catedràtics i investigadors, a la responsabilitat social, intrínseca en la tasca de les institucions, i al fet d'haver de retre comptes davant la societat, pel que fa al seu rendiment global.
- 2.2. Identificar mecanismes que assegurin que l'educació superior recupera les arrels del patrimoni indomable, en un món globalitzat en el que els mitjans de comunicació incideixen sobre les identitats culturals regionals, subregionals i nacionals.
- 2.3. Iniciar formes d'interconnexió entre l'educació superior i altres subsistemes, per tal que afrontin els problemes de forma conjunta, col·laborin en el disseny i en l'aplicació de solucions, i comparteixin la concepció de que la qualitat de l'educació superior depèn de la resta del sistema educatiu, amb el qual interactua.
- 2.4. Construir una formació de qualitat, fonamentalment amb la millora de la formació acadèmica i amb una formació integrada en el disseny i l'elaboració dels currículums, per tal de formar llicenciats emprenedors, multifuncionals, responsables i creatius, en un marc de sistemes de formació crítics, oberts, continuats i avançats, en els quals els estudiants assumeixen el paper de subjectes actius, responsables de l'aprenentatge i del seu projecte de vida.
- 2.5. Fomentar la consolidació d'espais acadèmics multinacionals comuns per a l'elaboració d'estudis de postgrau regionals o subregionals; la pràctica d'una

investigació cooperativa i l'edició de publicacions conjuntes.

- 2.6. Assolir una cultura d'avaluació de les actuacions, la qual, mitjançant estratègies diferents, que van des de l'autoavaluació i l'autorregulació fins a l'homologació estatal, aconseguirà que els sistemes i les institucions assoleixin els objectius fonamentals i consolidin l'autonomia responsable.
- 2.7. Promoure la creació de mecanismes que permetin, d'una banda, finançar els costos de les avaluacions i, de l'altra, assignar els recursos necessaris per solucionar els problemes detectats en els possibles projectes, presentats per les mateixes institucions com a conseqüència de l'avaluació.
- 2.8. Obtenir, a curt, mitjà i llarg termini, una millora dels serveis educatius, amb l'assimilació de les tecnologies de la informàtica, la telemàtica i l'ensenyament a distància, i igualar els mèrits de l'activitat docent amb els de la investigació i l'ampliació.

3. Línies estratègiques d'acció

- 3.1. Promoure els estudis regionals de postgrau, en concret dels temes que tenen un valor estratègic en la regió.
- 3.2. Facilitar l'intercanvi d'estudiants i la inserció de llicenciats de diferents especialitats en el món laboral, basant-se en els resultats d'experiències d'homologació de cada país.
- 3.3. Promoure plans integrals de formació per a docents i investigadors, que assegurin una dedicació completa a la vida acadèmica i al desenvolupament institucional.
- 3.4. Esforçar-se per introduir la cultura de l'avaluació, i assegurar-se que la comunitat acadèmica hi participa de forma extensiva i que es divulguen els resultats, per tal de reflectir i guiar les polítiques institucionals, i garantir que s'assoleixen els objectius i les fites de tots els programes institucionals.
- 3.5. Mantenir el principi de suport voluntari al procés d'avaluació en les institucions que tenen autonomia.

- 3.6. Promoure avaluacions formatives, tant en aspectes institucionals com en les tasques realitzades pels estudiants i professors, per tal de millorar la qualitat del rendiment acadèmic.
- 3.7. Considerar l'aspecte internacional en el procés d'avaluació, tenint en compte les necessitats i possibilitats de cooperació entre les institucions.
- 3.8. Crear mecanismes per finançar les avaluacions i per superar les deficiències identificades, en cas que n'hi hagi.
- 3.9. Augmentar l'ús de les noves tecnologies de la informàtica per a la innovació i l'experimentació pedagògica i per fomentar l'accés a recursos documentals i d'informació.

C) Programa sobre la millora de la gestió i el finançament

Per tal d'assolir els objectius de pertinència, qualitat i igualtat d'aquest Pla d'Acció, caldrà millorar significativament la capacitat de gestió i el nivell de finançament de les institucions d'educació superior, en el marc d'un esforç conjunt de tota la societat. Actualment, la gestió de les institucions d'educació superior més complexes no només inclou qüestions administratives, sinó també aspectes acadèmics i governamentals. Atès que la inversió en educació està per sota dels nivells que els mateixos governs van acordar, i en vista dels requisits actuals d'un ensenyament de prestigi, s'han de prendre mesures per augmentar el nivell de recursos, diversificar-ne l'origen, distribuir-los millor entre les institucions i ser més eficaços en les despeses.

1. Objectius generals

- 1.1. Tenir present la responsabilitat inevitable de l'Estat en el finançament de l'educació superior pública, que contribueixi a la millora i a la transformació de la capacitat de gestió de l'educació superior mitjançant l'adopció de polítiques apropiades i la diversificació de les fonts de finançament. Calen estratègies d'aquest tipus en totes les àrees i en tots els nivells d'activitat, acompanyades de polítiques de suport a la investigació en l'educació superior.

- 1.2. Elaborar estratègies destinades a subratllar la importància de l'educació superior com a sector clau en el desenvolupament social i econòmic de l'Amèrica Llatina i el Carib; a ajudar les institucions d'educació superior a obtenir un suport oficial en la recerca de recursos, a més del finançament públic, i assolir una flexibilitat més gran en l'ús dels fons públics, d'acord amb els objectius de les assignacions respectives.
- 1.3. Elaborar les orientacions necessàries per a la gestió anticipada i estratègica de les institucions d'educació superior, que ajudin a identificar els canvis actuals i les tendències futures, i a adaptar-se a la velocitat amb què ocorren els fenòmens en les àrees diferents.

2. Objectius específics

- 2.1. Promoure estudis comparatius i investigacions sobre experiències de gestió i finançament de l'educació superior en l'àmbit regional, subregional i nacional, per tal que les institucions creïn i completin polítiques explícites en aquest camp.
- 2.2. Afavorir la formulació de models d'assignació de recursos, que tinguin en compte objectius específics com la qualitat, la igualtat i un desenvolupament regional equilibrat, des del punt de vista de les persones que elaboren els programes; ratificar-ne l'ús en negociacions amb organitzacions de finançament i de desenvolupament multilateral i amb institucions de finançament nacional.
- 2.3. Dissenyar i proposar sistemes nous de finançament per a les institucions d'educació superior, mitjançant les institucions de finançament nacionals.
- 2.4. Formular nous models de gestió de sistemes, institucions i recursos econòmics per a l'educació superior de la regió i crear una acció permanent de formació intensiva de directors i administradors, que contribuïssin a l'adopció de pràctiques de gestió transparents i flexibles.
- 2.5. Assegurar que els nous models de gestió acadèmica combinen les activitats d'investigació i postgrau amb d'altres per als estudiants, per tal de facilitar la integració social, l'ampliació i la transmissió de coneixement.

3. Línies estratègiques d'acció

- 3.1. Afavorir una política d'estat per a la distribució de més recursos, basada en programes específics, o en projectes presentats per les institucions que poden ser finançades, tenint en compte la necessitat d'assegurar la transparència en l'assignació, control, verificació i difusió de resultats.
- 3.2. Assolir el compromís de l'estat de crear programes de finançament de l'ensenyament, que durin alguns anys i que assegurin l'acompliment d'objectius i fites.
- 3.3. Identificar, d'acord amb la legislació nacional respectiva, possibles fonts de finançament complementàries, que es poden obtenir mitjançant nous impostos, incentivant la donació a les institucions d'educació superior o el gravamen de certes transaccions financeres. Les mateixes institucions han de realitzar estudis i investigacions per a quantificar el potencial i la viabilitat d'aquestes propostes.
- 3.4. Promoure, amb mitjans adequats, la comercialització de productes, serveis i avenços tecnològics que generen les institucions d'educació superior, protegir la propietat intel·lectual i col·laborar en la gestió de patents i certificats.
- 3.5. Dissenyar sistemes flexibles que facilitin la col·laboració i la venda de serveis de les institucions d'educació superior a organitzacions públiques i privades, en projectes destinats a afrontar les deficiències, demandes i necessitats de la societat.
- 3.6. Promoure una gestió eficaç de la cooperació internacional i nacional, per tal d'aprofitar millor les capacitats operatives.
- 3.7. Fomentar nous mecanismes de beques i/o préstecs per als estudiants, especialment per als més pobres, i facilitar-los el rendiment acadèmic.
- 3.8. Afavorir la creació de diferents tipus d'incentius que premiïn l'excel·lència i la productivitat de professors i personal oficial.

3.9. Introduir noves tècniques administratives que augmentin la racionalitat en la presa de decisions, incloses la preparació dels pressupostos, l'assignació de recursos i l'aplicació de pràctiques, per tal d'augmentar la transparència i el control de la gestió. Amb aquest objectiu, s'han d'elaborar programes de formació i de control.

3.10. Promoure entitats administratives flexibles, per tal d'assegurar el concepte d'educació durant tota la vida, amb programes d'ensenyament no formal, reciclatge, l'aprenentatge de noves tècniques per als treballadors, la formació d'adults i la cooperació amb els sindicats, entre altres.

D) Programa sobre la gestió acadèmica i les noves tecnologies de la informació i la comunicació

Les noves tecnologies telemàtiques estan obrint unes possibilitats extraordinàries en l'educació superior, però també qüestionen seriosament el funcionament de les institucions. Aquestes tecnologies obren unes possibilitats d'interacció immediata i d'exposició a fonts d'informació immenses, les quals modifiquen obligatòriament l'input, els processos i l'output que coneixíem fins ara en l'educació superior. Per això, cal que hi hagi una comprensió perfecta sobre com es poden utilitzar, generar i adaptar les noves tecnologies en la regió, per millorar la qualitat, la pertinència i l'accés a l'educació superior, sense córrer el risc de generar diferències encara més grans entre els sectors socials i els països, en funció de la capacitat de fer servir aquestes eines noves.

1. Objectius generals

1.1. Produir les polítiques i estratègies pertinents perquè els països fonamentin el desenvolupament econòmic i social, entre altres factors, en el coneixement i l'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

1.2. Induir a la regió a fer les inversions necessàries per tenir una infraestructura adequada de telecomunicacions i teleinformàtica, que permeti connexions flexibles i assequibles amb les xarxes globals d'institucions d'educació superior, que afavoreixi l'accés a Internet i la promoció d'intranets.

1.3. Assolir la integració de les noves tecnologies en totes les institucions d'edu-

cació superior i en totes les àrees de funcionament.

2. Objectius específics

- 2.1. Estimular polítiques que imposin el dret de la informació i la comunicació com a element central d'una educació per a tothom, sense exclusions.
- 2.2. Assolir l'elaboració d'una xarxa d'educació superior a l'Amèrica Llatina i la consolidació de xarxes universitàries nacionals.
- 2.3. Consolidar una cultura de l'intercanvi, la col·laboració i el treball acadèmic, mitjançant xarxes electròniques, que serveixin de vehicle de divulgació dels valors culturals de l'Amèrica Llatina i el Carib.
- 2.4. Modernitzar l'educació superior en tots els àmbits: continguts, metodologia, gestió i administració, mitjançant un ús racional de les noves tecnologies de la informació i la comunicació. Alhora, les institucions d'educació superior han de considerar aquestes noves tecnologies com a objecte d'estudi, investigació i desenvolupament.

3. Línies estratègiques d'acció

- 3.1. Crear sistemes regionals i nacionals d'informació, amb bases de dades i estadístiques relacionades amb les àrees de prioritat d'interès acadèmic comú, i que parin una atenció especial a les necessitats concretes de la regió del Carib.
- 3.2. Organitzar la formació presencial i virtual per a professors, investigadors, estudiants i administradors, per tal que la utilització de les noves tecnologies de la informació en l'educació superior sigui completa.
- 3.3. Pensar en la possibilitat de crear estudis de postgrau d'excel·lència sobre temes de prioritat, mitjançant un consorci de col·laboració entre les institucions de la regió, i utilitzar les possibilitats que ofereix el treball en les xarxes i l'educació a distància.
- 3.4. Fomentar la creació, mitjançant les noves tecnologies de la informació, d'un consorci d'institucions d'educació superior en la regió, que es dediqués a

projectes d'investigació importants, que requereixen uns recursos i una massa crítica que van més enllà de la capacitat d'una sola institució.

- 3.5. Promoure la creació de centres d'excel·lència que produeixin materials multimèdia per a activitats de formació i serveis d'informació, i que preservin i divulguin el patrimoni cultural de l'Amèrica Llatina i el Carib.
- 3.6. Consolidar les xarxes acadèmiques i altres mecanismes de relació entre les institucions, professors i estudiants, atès que poques institucions poden dominar totes les àrees de coneixement, per a la recerca col·lectiva de la igualtat, la qualitat i la pertinència en l'educació superior.
- 3.7. Identificar els centres d'excel·lència dins les noves tecnologies de la informació, estimular-ne el treball en la xarxa i ajudar-ne a la divulgació d'experiències.

187

E) Programes de cooperació internacional

La cooperació internacional ha constituït un pilar per a les institucions d'educació superior de l'Amèrica Llatina i el Carib. No obstant això, també ha servit per donar suport a models estrangers de generació de coneixements, de construcció curricular, de punts de vista, metodologies i formes de treball. A més a més, hi ha hagut un corrent evident de recursos econòmics que ha anat de Sud a Nord i que, en molts casos, en comptes de contribuir a la consolidació dels sistemes d'educació superior o a la ciència i tecnologia de la regió, ha causat l'emigració ininterrompuda de professionals i científics, amb una formació acadèmica elevada, cap als països industrialitzats. En aquest nou context històric, cal promoure les relacions d'aprenentatge mutu i una horitzontalitat més gran. Algunes institucions de la regió han acumulat experiències valuoses que poden transmetre a altres institucions mitjançant sistemes nous de cooperació internacional, que intentin reduir les asimetries existents.

1. Objectius generals

- 1.1. Reconduir la cooperació internacional cap a la consolidació i la maximització de les capacitats socials, humanes, tecnològiques, científiques, culturals i intel·lectuals de la regió, mitjançant el desenvolupament de l'educació superior i de la ciència i la tecnologia.

Taula de la

President

Sr. ANDRÉ SONKO (Senegal)

Vice-president i ponent general

Sra. SUZY HALIMI (França)

Vicepresidents

Sr. ANDREI MARGA (Romania)

Sr. FERNANDO VECINO ALEGRET (Cuba)

Sr. YU FUZENG (Xina)

Sr. KHALID M. AL-ANKARY (Aràbia Saudita)

189

Grup de redacció

President del grup de redacció i ponent general

Sra. SUZY HALIMI (França)

Membres

Algèria (Sr. MOHAMED ADEL SAMET)

Austràlia (Sra. SHELAGH WHITTLESTON)

Bielorússia (Sr. ALEXANDRE KOZULIN/Dr. MICHAEL DZIAMCHUK)

Xile (Sr. RAÚL ALLARD)

Costa Rica (Sr. GABRIEL MACAYA)

República Democràtica del Congo (professor MUTAMBUE-SHANGO)

Alemanya (Dr. WERNER V. TRUTZSCHLER)

Itàlia (Sra. ANTONELLA CAMMISA/Sr. GIOVANNI PUGLISI)

Japó (Sr. WATARU IWAMOTO)

Nigèria (prof. MUNZALI JIBRIL)

Aràbia Saudita (prof. MOHAMMAD SH. KHATEEB)

Eslovàquia (prof. LUDOVIT MOINAR)

República Àrab Síria (Sra. NABILA CHAALAN/Dr. MOHAMED A. HOURIEH)

Education International (Sra. MONIQUE FOUILHOX)

Associació Internacional d'Universitats (Sra. EVA EGRON-POLAK)

Ajudants del grup de redacció

President del grup consultiu

Prof. GEORGES HADDAD

Membres dels grups regionals

Àfrica: Sr. AH LAMINE NDIAYE

Estats Àrabs: Sr. I. ABU-LUGHOD

Àsia i el Pacífic: Sr. GRANT HAMAN

Europa: Sr. JOHN DAVIES

Amèrica Llatina i el Carib: Sr. JORGE BROVETTO

190

Secretari general de la Conferència

Sr. COLIN N. POWER, subdirector general d'Educació

Ajudants

Sr. MARCO ANTONIO R. DIAS, director, Divisió d'Educació Superior

Prof. JEAN-MARIE DE KETELE

Discursos/conferències (per ordre d'intervenció)

Sr. EDUARDO PORTELLA, president de la Conferència General de la UNESCO

Sr. PAL PATAKI, president del Consell Executiu de la UNESCO

Sr. FEDERICO MAYOR, director general de la UNESCO

S. A. R. PRÍNCIP TALAL BIN ABDUL AZIZ AL SAUD, president del Programa de fons àrabs per al PNUD (AGFUND)

Sr. LIONEL JOSPIN, primer ministre de la República Francesa

Excel·lentíssim Sr. OLLI-PEKKA HEINONEN, ministre d'Educació de Finlàndia

Excel·lentíssim Sr. CHEN ZHI LI, ministre d'Educació de la República Popular Xina

Sr. RICARDO DíEZ-HOCHLEITNER, president del Club de Roma

Sra. CÉLINE SAINT-PIERRE, presidenta del Consell Superior d'Educació, Govern del Quebec, Canadà.

Sr. JORGE BROVETTO, rector de la Universitat de la República i secretari executiu del Grup d'Universitats de Montevideo (AUGM)

Sra. KATHRINE VANGEN, Associacions Nacionals d'Estudiants Europees

Sr. WATARU MORI, president de l'Associació Internacional d'Universitats

Sr. DONALD GERTH, president de l'Associació Internacional de Presidents d'Universitats

Sr. HANS VAN GINKEL, rector de la Universitat de les Nacions Unides

Sra. CLAIRE JOURDAN, presidenta de la Conferència Internacional d'ONG 1998

grup consultiu sobre l'educació superior

FEDERICO MAYOR
Director general UNESCO

COLIN N. POWER
Subdirector general d'Educació
Secretari general de la Conferència Mundial sobre l'Educació Superior

Secretariat executiu del comitè de direcció: Divisió d'Educació Superior
Professor MARCO ANTONIO R. DIAS
Director

191

Membres del grup consultiu sobre l'educació superior

Professor GEORGES HADDAD
President
President honorífic, Universitat de París 1
Panthéon-Sorbonne

Professor IBRAHIM ABU LUHGHOD
Professor de Ciències Polítiques
Vicepresident de la Universitat de Birzeit (1993-1995),
Autoritat Palestina

Professor JORGE BROVETTO
President de la Unió d'Universitats d'Amèrica Llatina (UDUAL) i del Grup d'Universitats de Montevideo, Uruguai

Professor DONALD GERTH
President, Associació Internacional de Presidents d'Universitats (IAUP)
President, Universitat Estatal de Califòrnia a Sacramento, EUA

Professor GRANT HARMAN
Provicerector (investigació), Universitat de Nova Anglaterra, Austràlia

Professor VLADIMIR KINELEV
Exministre d'Educació General i Professional de la Federació Russa

Professor GOTTFRIED LELBBRANDT
Expresident del Consell Consultiu de CEPES

Professor LYDIA MAKHUBU
Vicerectora, Universitat de Swazilàndia

Professor NARCISO MATOS
Secretari general, Associació d'Universitats Africanes, Accra-North, Ghana

192

Professor PÉTER MEDGYES
Exsubsecretari d'Estat, Ministeri d'Educació i Cultura, Hongria

Professor YASUNORI MISHIJIMA
Expresident, Comissió Nacional Japonesa per a la UNESCO

Professor EUNICE RIBEIRO DURHAM
Universitat de São Paulo, Brasil

Professor JOSÉ SARUKHÁN KERMEZ
Exrector, Universitat Nacional Autònoma de Mèxic (UNAM)

Professor M. D. CHARAS SUWANWELA
Expresident i conseller, Universitat de Chulalongkom, Tailàndia

Professora MARISA TEJEDOR SALGUERO
Exrectora, Universitat de la Laguna, Tenerife, Canàries, Espanya

Professor JUSTIN THORENS
President honorífic, Associació Internacional d'Universitats

Sa Excel·lència SR. BAKARY TIO-TOURÉ
Ambaixador extraordinari i plenipotenciari,
delegat permanent de Costa d'Ivori a la UNESCO

Professor CARLOS TÜNNERMANN BERNHELM
President del Grup Consultiu del CRESALC

Professor HANS VAN GINKEL
Rector, Universitat de les Nacions Unides, Japó

Amb la col·laboració de:

Professor HEITOR GURGULINO DE SOUZA
Exrector, Universitat de les Nacions Unides, Japó

Professor ALFONSO BORRERO CABAL
Exdirector executiu de l'Associació Colombiana d'Universitats

- 1.2.** Superar les asimetries existents, en un nou marc de col·laboració, que doni prioritat a una lògica d'integració social, que superi les diferències i dirigeixi el treball envers àrees de prioritat, amb recursos compartits i estructures proactives horitzontals, que permetin el llançament de programes innovadors d'investigació, ensenyament i projecció social.

2. Objectius específics

- 2.1.** Assegurar que es facilita la cooperació entre les institucions, mitjançant el progrés constant de les tecnologies de la informació i la comunicació, els processos actuals d'integració política i econòmica, i la necessitat creixent d'una comprensió intercultural.
- 2.2.** Assegurar la transferència i l'intercanvi d'informació i experiències entre les institucions d'educació superior, elements essencials de les Càtedres UNITWIN-UNESCO, per tal de promoure un coneixement a favor del desenvolupament humà sostenible en els països de la regió.
- 2.3.** Assegurar el suport dels governs, les institucions d'educació superior, les ONG relacionades amb l'educació postsecundària i les xarxes interuniversitàries de l'Amèrica Llatina i el Carib en la gestació de l'Institut Internacional d'Educació Superior de la UNESCO per a l'Amèrica Llatina i el Carib.
- 2.4.** Estimular la mobilitat professional i acadèmica a favor de la integració cultural, política, educativa i econòmica de l'Amèrica Llatina i el Carib, basada en l'Acord Regional i la Recomanació Internacional sobre la convalidació d'estudis, títols i diplomes.
- 2.5.** Augmentar la presència de l'educació superior en el marc de les activitats de la UNESCO en la regió, i enfortir els lligams entre l'Amèrica Llatina i el Carib.

- 2.6.** Promoure l'aprenentatge i l'ús de les llengües diferents de la regió per tal de millorar la qualitat dels intercanvis culturals i acadèmics.

3. Línies estratègiques d'acció

- 3.1.** Dissenyar un sistema on es pugi accedir amb facilitat a la informació sobre la capacitat general de recursos científics i de gestió dels centres d'educació superior de l'Amèrica Llatina i el Carib, que es pugi utilitzar com a base de programes de cooperació interinstitucional regional, i que s'actualitzi permanentment.
- 3.2.** Enfortir les entitats d'intercanvi d'informació i les experiències entre les institucions d'educació superior en relació amb l'ideal d'integració regional.
- 3.3.** Estendre i ajudar a consolidar el treball de les xarxes de cooperació horitzontal d'educació superior que ja existeixen en la regió, així com d'altres que poden sorgir, i promoure l'intercanvi entre aquestes xarxes i altres regions del món.
- 3.4.** Facilitar la mobilitat acadèmica, (de professors, investigadors i estudiants), i fer èmfasi en la convalidació d'estudis parcials, títols i diplomes, basada en un mecanisme flexible d'homologació.
- 3.5.** Afavorir el llançament de projectes de cooperació horitzontal específics i la signatura de contractes que permetin un ús millor dels recursos físics i del capital humà.
- 3.6.** Crear xarxes de postgrau que permetin la formació de personal científic i docent en les institucions d'educació superior que no tinguin aquest tipus d'infraestructura, i la reformulació de programes compartits reconeguts en l'àmbit regional.
- 3.7.** Formar, tan aviat com sigui possible, noves xarxes universitàries com l'AUGM en altres regions, i un programa de consolidació científica i tec-

nològica acadèmica, amb el llançament de grans projectes similars als de la Unió Europea.

- 3.8.** Preparar personal especialitzat en la gestió de cooperació horitzontal, amb el suport d'organitzacions internacionals i experts.
- 3.9.** Fer un ús racional dels recursos econòmics de què disposen agències i organitzacions de desenvolupament, i les mateixes institucions d'educació superior.
- 3.10.** Crear al CRESALC una secció que es centri en la comunitat del Carib, amb l'objectiu d'una integració avantatjosa de l'Amèrica Llatina i el Carib.
- 3.11.** Promoure i sustentar un programa de desenvolupament de tècniques en l'ús de les llengües de la regió en les comunitats d'educació superior, tant acadèmiques com institucionals.

En el transcurs de les diferents etapes del procés de consultes, del qual n'ha resultat aquest Pla d'Acció, les persones eminentes que hi han participat, membres de l'àmbit acadèmic i governamental, van aconsellar al CRESALC, com a centre regional de la UNESCO, que adoptés aquest Pla d'Acció, que dediqués tota l'experiència, capacitat, creativitat i compromís al progrés de l'educació superior, per a l'acompliment dels objectius i de les línies estratègiques d'acció exposades en aquest document, i que el convertís en un instrument que guiés les seves activitats i orientés la cooperació amb els governs i amb les institucions d'educació superior de l'Amèrica Llatina i el Carib.